

MYÖNTEISEN KEHITYSMAAUUTISEN METSÄSTYS

Minkälaisia juttuja toimittajat kirjoittavat
matkoilta, joita Ulkoasiainministeriön
kehitysyhteistyöosasto on rahoittanut?

Journalistiikan pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Viestintätieteiden laitos
Marraskuussa 1999

Sanna-Marja Räsänen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta
Humanistinen

Laitos
Viestintätieteiden

Tekijä
Sanna-Marja Räsänen

Työn nimi
MYÖNTEISEN KEHITYSMAAUUTISEN METSÄSTYS
Minkälaisia juttuja toimittajat kirjoittavat matkoilta, joita
Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto on rahoittanut?

Oppiaine
Journalistiikka

Työn laji
Pro gradu

Aika
Marraskuu 1999

Sivumäärä
89 + liitteet

Tiivistelmä

Tutkielmani lähtee siitä perusolettamuksesta, että kehitysmaista välittyvät uutiset ovat harvinaisia ja kielteisiä. Koska useimmilla suomalaisilla joukkoviestimillä ei ole resursseja lähettää omia toimittajiaan maailmalle, olemme riippuvaisia kansainvälisistä uutistoimistoista. Ne tarjoavat kehitysmaista kuvaa katastrofiherkkänä alueena, jossa soditaan ja nähdään nälkää.

Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto (kyo) myöntää matka-apurahoja toimittajille ja valokuvaajille kehitysmaihin suuntautuvia reportaasimatkoja varten. Tarkoituksena on antaa suomalaisille toimittajille mahdollisuus päästä omin silmin näkemään, mistä läntisten teollisuusmaiden ulkopuolisessa maailmassa on kyse.

Tutkin vuosina 1997 ja 1998 kyo:n apurahan saaneiden toimittajien kirjoittamia sanomalehtijuttuja ja etsin diskurssianalyysin keinoin niitä tapoja, joilla kehitysmaat esitettiin. Paitsi että tavoitteenani oli löytää myönteistä ja monipuolista kehitysmaauutisointia, tarkkailin myös sitä, näkyikö jutuista, kenen rahoittamalla matkalla toimittajat olivat olleet.

Tutkielman tulokset osoittavat, että matka-apurahan saaneet toimittajat olivat hyvin uskollisia rahoittajalleen ja antoivat jutuissaan runsaasti myönteistä julkisuutta Suomen kehitysyhteistyöhankkeille. Kehitysmaat ja kehitysmaiden asukkaat eivät sen sijaan päässeet esille yhtään sen myönteisemmin kuin miten niistä ja heistä kerrotaan kansainvälisten uutistoimistojenkaan välityksellä.

Artikkelianalyysin lisäksi haastattelin kyo:n tiedotuspäällikkö Matti Remestä sekä kolmea toimittajaa, jotka ovat jo usean vuoden ajan tehneet kehitysmaajournalismia. Milla Sundström, Peik Johansson ja Marjut Helminen kertoivat omista näkemyksistään ja toiveistaan kehitysmaauutisoinnin parantamiseksi.

Asiasanat

Joukkoviestintä, sanomalehti, uutiset, kehitysmaa, kehitysyhteistyöosasto

Säilytyspaikka

Jyväskylän yliopisto/Tourulan kirjasto

Lukijalle

Pro gradu -tutkielmani aihe alkoi kypsyä mielessäni jo noin puolitoista vuotta ennen kuin aloitin journalistiikan opinnot Jyväskylän yliopistossa.

Jouluna 1993 seurasin, kun tiedotusvälineet kertoivat Etelä-Afrikan yltyneistä levottomuuksista. Joka päivä luin, kuuntelin ja katsoin, miten Johannesburgin kaduilla mellakoitiin. Mustat olivat saamassa äänioikeuden ja maassa vallitsi kaaos.

Kiinnostuin. Pakkasin rikkani ja suuntasin tarkastamaan, miltä kaaos näyttää. Mutta todellisuus osoittautuikin aivan toisenlaiseksi.

Etelä-Afrikan suurimmista kaupungeista löytyi alueita, joilla oli silloin tällöin tiettyjen ryhmien välisiä yhteenottoja, mutta kyseessä eivät missään tapauksessa olleet kaikkien ihmisten jokapäiväiseen elämään vaikuttaneet tapahtumat. Jotkut paikalliset eivät olleet edes tietoisia maassaan vallitsevista levottomuuksista. Löysin itseni tilanteesta, jossa kerroin eteläafrikkalaiselle hänen maansa tapahtumista. Kerroin siitä, mitä olin oppinut suomalaisten tiedotusvälineiden kautta.

Tavallisen eteläafrikkalaisen — niin mustan, värillisen kuin valkoisenkin — arki koostui aivan eri asioista kuin lähestyvien vaalien synnyttämistä mellakoista. Lapset kävivät koulua ja aikuiset ajoivat aamuisin minibussilla tai autolla töihin. Maata viljeltiin joko itse tai sitten ruoka ostettiin torilta tai kaupasta. Iltaisin poikettiin juomaan olutta paikalliseen baariin ja sunnuntaisin käytiin kirkossa. Sitä se eteläafrikkalainen arki oli.

Kun joukkoviestimien kautta välittynyt tieto paljastuikin marginaaliseksi ilmiöksi, aloin kiinnittää entistä enemmän huomiota siihen, mitä tietoa kehitysmaista oikein välittyy. Olen tuon Etelä-Afrikkaan suuntautuneen matkan jälkeen tutustunut muidenkin Etelän maiden elämään, ja kerta toisensa jälkeen todennut, että minulla on ollut kovin kapea-alaiset tiedot kyseisistä maista. Mediasta saamani opit ovat osoittautuneet yleistyksiksi. Mielikuvissani olen kasvattanut yksittäisistä ilmiöistä kokonaisten maiden tai jopa maanosien tavallista elämää kuvaavia seikkoja ja paikan päälle päästyäni saanut kerta toisensa jälkeen todeta, että olen ollut väärässä.

En väitä, että uutiset olisivat väärässä, mutta väitän, että niiden välittämä ”totuus” on vain osa totuutta. Minulla vaan on lukijana, kuulijana ja katsojana ollut tapana uskoa, että tuo ”totuus” on koko totuus. Enkä usko olevani ainoa, joka on syylistynyt tähän.

1. JOHDANTO	1
1.1. KEHITYSMAISSA KÄRSITÄÄN KURJUUDESSA	1
1.2. MEDIA MUOKKAA MAAILMANKUVAA	2
1.3. KEHITYSMAAUUTISET — EVVK	4
1.4. TUTKIMUSKOHTENA TALOUDELLISESTI TUETTU KEHITYSMAAJOURNALISMI	6
1.5. TUTKIELMAN SISÄLTÖ	8
2. ETNOSENTRISEN AJATUSMAAILMAN MUOTOUTUMINEN	10
2.1. TUTKIMUSMATKAILIJAT JA FILOSOFIT RASISTISEN AJATTELUN LUOJINA	10
2.2. EUROSENTRISYYDEN AINOA POIKKEUS: YHDYSVALLAT	11
2.3. STEREOTYPIAT, ASENTEET JA MEDIAN VAIKUTUS	12
2.4. SUOMALAISEN LEHDISTÖN PAKOLAISUUTISOINTI	14
3. KEHITYSMAAUUTISET HARVINAISIA — MUTTA SITÄKIN RANKEMPIA	16
3.1. UUTISKRITEERIT ULKOMAA-NUUTISIA KARSIMASSA	16
3.2. KEHITYSMAAUUTISOINNIN POIKKEUKSETON KIELTEISYYS	21
3.2.1. KATASTROFIA KATASTROFIN PERÄÄN	21
3.2.2. KANSAINVÄLISTÄ MALLIA SEURATEN	24
3.2.3. MITÄ JÄÄ KERTOMATTA?	26
4. TEKEEKÖ MATKA-APURAHAN TOIMITTAJASTA TIEDOTTAJAN?	28
4.1. KYÖ SIJOITTAAN VALOISAMPAAN KEHITYSMAA- UUTISOINTIIN	28
4.2. APURAHANSAAJAN KÄSIÄ EI SIDOTA	30
4.3. RAHOITETUN JOURNALISMIN OIKEUTUS	31
5. LÖYTYYKÖ ILOSANOMA MAKSETTUVIEN JUTTUVIEN JOUKOSTA?	34
5.1. TUTKIMUKSEN TAUSTATIEDOT	34
5.1.1. MITÄ TUTKIN JA MIKSI?	34
5.1.2. MITEN TUTKIN JA MIKSI?	36
5.2. KUVAT JA MUU VISUAALINEN ILMAISU	41
5.3. OTSIKKO	46
5.4. INGRESSI	49
5.5. TEKSTI	52

5.6. SUURENNUSLASI VIITEEN YLEISIMPÄÄN DISKURSSIIN	56
5.6.1. Diskurssi 1: Historiattomuus	58
5.6.2. Diskurssi 2: Avun vastaanottaja	59
5.6.3. Diskurssi 3: Moniongelmaisuus	60
5.6.4. Diskurssi 4: Koskettavat lapsikohtalot	62
5.6.5. Diskurssi 5: Matkailijan silmin	62
5.8. JA SE AINOA MYÖNTEINEN UUTINEN OLLI...	63
5.8. TULOSTEN TARKEMPAA TIIRAILUA	64
6. MITÄ MIELTÄ HE ITSE OVAT?	70
6.1. TOIMITTAJIEN NÄKEMYKSIÄ KEHITYSMAAUUTISOINNISTA	71
6.2. TOIMITTAJIEN NÄKEMYKSIÄ KYO:N MATKA-APURAHASTA	73
6.3. TOIMITTAJIEN TARJOAMIA PARANNUSEHDOTUKSIA KEHITYSMAAUUTISOINTIIN	77
6.4. TOIMITTAJIEN OMIA KOKEMUKSIA	81
6.5. YHTEENVETO TOIMITTAJIEN NÄKEMYKSISTÄ	82
7. SAALIS	84
7.1. SAIKO KYO MITÄ HALUSI?	84
7.2. MITEN KEHITYSMAAUUTISIA PITÄISI PARANTAA JA MIKSI?	86

LIITTEET

- LIITE 1: KEHITYSMAAT
- LIITE 2: SUOMESSA VAKINAISESTI ASUVAT ULKOMAALAISET
- LIITE 3: JOURNALISMIN AMMATTIETIIKAN KANSAINVÄLISET PERIAATTEET, KOHDAT 8 JA 9
- LIITE 4: ILMOITUKSET KYO:LTA HAETTAVISTA MATKA-APURAHOISTA JOURNALISTI-LEHDESSÄ 1998
- LIITE 5: KYO:N MATKA-APURAHAN HAKULOMAKE
- LIITE 6: KYO:N MATKA-APURAHAN SAAJAT 1997 JA 1998
- LIITE 7: ARTIKKELIEN OTSIKOT

LÄHTEET

1. JOHDANTO

1.1. Kehitysmaissa kärsitään kurjuudessa

Miten kukaan kolmannen maailman ihminen voi säilyä päivääkään hengissä, kun koko ajan soditaan ja nähdään nälkää? Kuivuus tuhoaa sadon ja tulva kodin. Sitten tulee maanjäristys, tulivuorenpurkaus, ruttoepidemia tai ainakin suuri juna-onnettomuus. Jos joukkoviestimiin on uskominen, niin tätähän se kehitysmaiden arki on. Kolmannesta maailmasta uutisoidaan hätää ja tuskaa — jos niistä ylipäänsä uutisoidaan yhtään mitään.

Kehitysmailla tarkoitetaan kaikkia Latinalaisen Amerikan maita, kaikkia Afrikan maita paitsi Etelä-Afrikkaa, kaikkia Aasian maita paitsi Japania ja Israelia sekä kaikkia Tyynen valtameren saaria paitsi Australiaa ja Uutta Seelantia (Kiljunen 1991, 56-57). Jos luokittelu tehdään sen mukaan, mitkä maat saavat kehitysapua, tarkentuu määrittely 164 maahan ja alueeseen (ks. liite 1). Vaikka luettelosta löytyykin muutama Euroopan maa, kuten Albania ja entisen Jugoslavian maat, suurin osa kehitysavun vastaanottajista sijaitsee Aasiassa, Afrikassa, Latinalaisessa Amerikassa ja Oseaniassa.

Kehitysmaat ovat hyvin erilaisia paitsi sijainneiltaan myös kulttuureiltaan, talouden kehitysasteeltaan ja poliittisilta järjestelmiltään (Kiljunen 1991, 57). Meillä on kuitenkin tapana suhtautua kolmannen maailman maihin yhtenä yhtenäisenä alueena. Kun tiedämme jonkin maan olevan kehitysmaa, kuvittelemme tietävämme siitä kaiken keskeisen ja tarpeellisen. Emme ota huomioon, että kyseessä on useimmiten vanha kulttuurialue, jossa moni muu piirre voi olla tärkeämpi kuin kehitysulottuvuus. Hallitseva kehitysmaanäkökulma ohittaa nuo erityispiirteet ja rajoittaa tapaa, jolla suhtaudumme ei-eurooppalaisiin kulttuureihin. (Melasuo 1990, 97.)

Tällä hetkellä maapallon väestöstä noin 10% on eurooppalaisia, mutta ennusteiden mukaan vuonna 2025 osuutemme on enää 6% (Kiljunen 1991, 31). Kolmannen maailman maissa asuu jo nyt yli 3/4 maapallon väestöstä (UNDP 1999, 109), mutta koska 87% lapsista syntyy kehitysmaissa (Kiljunen 1991, 31), heidän määrällinen ja suhteellinen osuutensa kasvaa jatkuvasti. Jo näiden numerotietojen perusteella pitäisi olla itsestään selvää, ettei meillä ole varaa eurosentrismiin.

”Elämme yksinkertaistettujen stereotyyppien maailmassa, jonka media on meille suureksi osaksi rakentanut” (Kivikuru 1996, 228). Läntisten teollisuusmaiden joukkotiedotusvälineet eivät ole vielä oivaltaneet, että suurin osa maailmasta on kolmatta maailmaa. Miten niin valtavasta alueesta voi välittää niin yksioikoisen kielteistä kuvaa? Tai toisaalta, miten niin valtavan alueen voi jättää täysin huomioimatta?

Suomalaisissa joukkoviestimissä¹ julkaistuista ulkomaan uutisista vain noin kuudesosa käsittelee kehitysmaiden tapahtumia. Ulkomaan uutisista kolme prosenttia sijoittuu Afrikkaan ja yksi prosentti Latinalaiseen Amerikkaan. Aasia saa osakseen 13 prosentin saaliin. (Pietiläinen 1998, 85-88.) Syy siihen, miksi Aasia on kahta muuta ”kehitysmaamannerta” suosituimpi uutiskohde, lienee taloudellisesti merkittävän Kaukoidän ja poliittisesti merkittävän Lähi-idän ansiota.

Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto (kyo) jakaa toimittajille matka-apurahoja, jotta kehitysmaauutisointi monipuolistuisi. Koska haluan pro gradu -tutkielmassani löytää edes yhden uutisen, jossa tapahtumista annetaan kokonaisvaltainen ja taustoitettu kuva, lähdän etsimään sitä nimenomaan kyo:n tukemien toimittajien kirjoittamien artikkeleiden joukosta. Samalla kun metsästän monipuolista ja ehkä jopa myönteistä uutista, joka kertoo siitä, ettei kaikkien kolmannen maailman ihmisten elämä ole aina ja jatkuvasti silkkää kärsimystä, luon kriittisen katseen juttujen journalistiseen otteeseen. Vaikka kyo onkin rahoittamassa juttumatkoja, toimittajat eivät saa heittäytyä kyo:n tiedottajiksi.

1.2. Media muokkaa maailmankuvaa

Ahmavaaran (1975) mukaan joukkotiedotuksessa esiintyvä tieto saattaa olla arvokasta ainakin kahdella eri tavalla: välittömästi ja välillisesti. Välittömällä arvolla hän tarkoittaa, että tiedolla on sellaisenaan merkitystä vastaanottajalle, koska tieto on todellisuutta koskeva todiste. Tiedon välillinen arvo sen sijaan auttaa tiedon vastaanottajaa muodostamaan kokonaiskäsityksen todellisuudesta eli auttaa tätä luomaan maailmankuvaa. (Ahmavaara 1975, 116.)

Rakennamme maailmankuvamme pitkälti sen varaan, miten ja mitä joukkotiedotusvälineet meille kertovat. Media pystyy vaikuttamaan tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaalisiin identiteetteihin (Fairclough 1997, 10). Joukkoviestimet kertovat meille, mitä meidän kuuluu pitää tärkeänä ja miten meidän kuuluu suhtautua asioihin.

van Dijk (1992, 59) syyttää lehdistöä rasismin uusintamisesta ja McQuail (1994, 255) myöntää, että uutisten aihevalinnat ovat nationalistisia, isänmaallisia ja etnosentrisiä. Jos media kerran asettaa länsimaisuuden normiksi, jota vastaan kaikkea muuta heijastellaan, ja jota vastaan kaikki muu näyttää oudolta ja vieraalta, vaikeahan meidän on heittäytyä kapinaan ja ajatella toisin.

Erityisesti kehitysmaauutisointia on syytetty sen kohtuuttomasta kielteisyydestä, ja näin ollen voi olettaa, että median välittämä kuva on muokannut sitä käsitystä, joka

¹ Tutkimuksessa oli mukana 3547 juttua vuoden 1995 Helsingin Sanomista, Aamulehdestä, Hufvudstadsbladetista, Savon Sanomista, Kansan Uutisista, Radio Suomesta, TV1:n pääuutisista sekä MTV3:n Kymmenen uutisista.

meillä on kolmannesta maailmasta. Suoranaisiin stereotyyppointeihin syyllistyvät joukkotiedotusvälineet kasvattavat merkitystään mielipiteen muokkaajina silloin, kun vastaanottajilla ei ole mahdollisuutta tarkistaa tietojen oikeellisuutta elämysten avulla, kokemalla itse (Kivikuru 1995, 101). Harvoilla suomalaisilla on omakohtaisia kokemuksia kolmannen maailman maista tai edes Suomessa asuvista kehitysmaista kotoisin olevista ihmisistä, joten luotamme niihin mielikuviin, joita joukkoviestinnän välityksellä saamme.

Kolmannen maailman maita käsittelevien uutisten arvoa kasvattaa niiden yksinoikeus mielikuvien antajina, sillä kehitysmaat esiintyvät mediassa usein vain uutisissa. Viihteellinen ulkomainen mediasisältö kuten televisiosarjat, kirjallisuus, elokuvat ja musiikki tulevat lähinnä Pohjois-Amerikasta ja Euroopan maista. Näin ollen raaka ja väkivaltainen uutinen Kanadasta saa aivan eri merkityksen kuin raaka ja väkivaltainen uutinen Kambodzasta. Tiedämme, että Kanadassa tapahtuu paljon muutakin, ja että tämä yksittäinen tieto on vain yksittäinen tapaus, mutta kun uutinen tulee Kambodzasta, leimaamme helposti koko kansan, ehkä koko mantereen.

Johansson (1994, 13) selittää samaa ilmiötä: ”Uutiset ovat aina sensaatioita, poikkeuksia – myös Afrikka-uutiset. Mutta Afrikasta ei näytetä muuta kuin uutisia ja luontodokumentteja. Kun Afrikasta kertovat uutiset ovat poikkeuksetta huonoja uutisia, maailmankuvamme jää tyrmistyttävän vääristyneeksi.”

Ulkomaanuutisointi vaikuttaa siis paitsi tapaamme suhtautua ympäröivään maailmaan, myös siihen, miten asennoidumme maassamme asuviin ulkomaalaisiin. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana Suomessa vakinaisesti asuvien ulkomaalaisten määrä on yli 7-kertaistunut (ks. liite 2). Heistä 41% tulee naapurivaltioistamme Venäjältä, Virosta ja Ruotsista. Pakolaisia maassamme asuu tällä hetkellä noin 15 500 (www.unhcr.ch).

Johanssonin mukaan media tarjoaa meille tietyt stereotyyppioivat ajatuskuviot: ”Varmasti islamilaisista maista tulevat ihmiset koetaan uhkana, koska he ovat tietysti äärimuslimeja. Tai kuva afrikkalaisesta on sellainen apaattinen ihminen, joka istuu keskellä pölyä odottamassa ruoka-annostaan.” (Helminen 1996, 24.)

Kolme neljästä suomalaisesta uskoo, että Suomeen tulevat ulkomaalaiset tuovat mukanaan rikollisuutta. Ulkomaalaisia kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja pitää hyväksyttävänä 39%, aiheellisina 42% ja ymmärrettävinä 81%. Rasismin viimeaikaisesta lisääntymisestä ollaan varsin yksimielisiä, ja koska suurelle enemmistölle on muodostunut asiasta näin selkeä kuva, syyttävä sormi osoittaa joukkoviestimiin. (Suhonen 1997, 270-271.)

1.3. Kehitysmaauutiset – evvk²

Emme tule usein ajatelleeksi, mistä Euroopan hyvinvointi juontaa juurensa. Pohjoinen ei ole aina ollut rikas eikä etelä köyhä, mutta meidän rikastumisemme ja etelän köyhtymisen välistä suhdetta ei nosteta yleensä julkisuuteen.

Eurooppa valloitti itselleen siirtomaita 1800-luvun lopussa. Tärkein syy tähän mahtipontiseen riisto-operaatioon oli teollistuminen; tarvittiin sekä raaka-aineita että uusia markkina-alueita. Myös kasvava nationalismi ja darwinismin ”todistama” rodullinen ylemmyys oikeuttivat eurooppalaiset lailliseen, maailmanlaajuiseen ryöstöön. (Hovi 1993, 688-689.)

Toinen maailmansota romutti kolonialismin niin poliittisesti kuin moraalisestikin, ”mutta eurooppalaisen tai eurooppalaisperäisen kulttuurin hegemonia sekä siitä sikiytynyt taloudellinen ja poliittinen ylivalta silti kiistatta jatkuvat”. Koloniaalisen ajan vaikutukset yltyvät hyvin voimakkaina vielä vuosituhannen vaihteen Eurooppaan. (Melasuo 1993, 932-934.)

Kolmannen maailman maiden talous on kehitykseltään hyvin epävakaista, sillä niiden tuottamien raaka-aineiden hinnat ovat hyvin alttiita suhdannevaihteluille. Vaikka tuotanto on kasvanut, kehitysmaiden vientitulot eivät ole lisääntyneet. Tästä huolimatta pohjoisten teollisuusmaiden tuottamien teollisuustuotteiden hinnat ovat tasaisesti nousseet. Tämä johtaa noidankehään, joka velvoittaa kehitysmaita tuottamaan ja myymään koko ajan enemmän. (Melasuo 1993, 948-949.)

Siirtomaakauden talous loi rakenteet, joita pidetään vieläkin yllä. Etelä on valjastettu tuottamaan raaka-aineita. Kolonialismi aloitti etelän alikehittämisen prosessin, jolla tarkoitetaan, että ”koloniaalinen järjestelmä esti normaalien taloudellisten kehitysprosessien toteutumisen siirtomaissa vinouttaen voimakkaasti niihin muotoutuvia talousrakenteita”. (Melasuo 1993, 949.)

1990-luvun kansainvälistä kaupankäyntiä ohjaa vapaakauppa: tuotteet ja työvoima ostetaan sieltä, mistä niitä halvimmalla saa. Kun kehitysmaat tuottavat kahvia, teetä, kaakaota ja banaaneja, monikansalliset yhtiöt jalostavat, myyvät ja keräävät voitot. Lenkitossuista maksetaan tekijälle etelässä alle marka/pari, vaikka hinta ostajalle pohjoisessa on yli 400-kertainen. (Kantola 1999, 36-42.) Voitto ei mene enää läntisille teollisuusvaltioille, vaan monikansallisille yhtiöille. — Eroa ei kyllä etelästä käsin huomaa.

Vapaakauppa ei tarkoita, että kaupankäynti olisi vapaata myös kehitysmailla. Läntiset teollisuusmaat tekevät kaikkensa, jotta kehitysmaat pysyisivät kehitysmaina, sillä

² ”ei vois vähempää kiinnostaa”

kaupan esteillä ja korkeilla tullimaksuilla saadaan estettyä, että kehitysmailla olisi varaa myydä jalostettuja tuotteita. Näin ollen niiden on pysyttävä raaka-ainevarastoina. (Kantola 1999, 44-45.) Ja vielä kaupan vaikeuttamista vahvempi vaikutus on sillä velkataakalla, jonka kanssa kehitysmaat kamppailevat. 1980-luvulla etelä maksoi pohjoiseen 418 miljardia dollaria enemmän pääomia kuin pohjoisesta meni etelään (emt., 55).

Vuonna 1975 Euroopan Unionin edeltäjä Euroopan talousyhteisö (EEC) solmi Lomé-sopimuksen entisiin siirtomaihinsa Afrikassa, Karibiassa ja Tyynenmeren alueilla. Lomé tarkoittaa sekä kauppaetuuksia, tullivapauksia, kehitysapua että -luottoja. Kysymys ei silti ole todellisesta kumppanuudesta, vaan Euroopan maat sanelevat ehdot, joiden mukaan AKT-maiden on toimittava. EU ei ole sitoutunut ajamaan AKT-maiden etuja WTO:ssa³, Maailmanpankissa eikä IMF:ssä⁴. Nykyinen Lomé-sopimus umpeutuu vuonna 2000, ja jatkosta sovittaessa EU:n puheenjohtajamaa Suomi on vetämässä vaikeita neuvotteluja. Vapaakaupan kannattajat vastustavat tällaisia sopimuksia, ja myös Suomi vierastaa ajatusta yhteistyön pohjaamisesta vanhoille siirtomaasuhteille ja kannattaa kaikkien vähiten kehittyneiden maiden ottamista mukaan uuteen Lomé-sopimukseen. (Härkönen 1999, 49.)

Taloudellinen riippuvuutemme kehitysmaiden halvoista raaka-aineista, työvoimasta ja velkojen koroista ei suinkaan ole ainoa side pohjoisen ja etelän välillä. Globaalit ympäristöongelmat ja erilaiset turvallisuuskysymykset herättävät meidät ymmärtämään maapallon pienuuden. — Vaikka Brasilia sijaitseekin planeetan toisella puolella, voi koko maapallon ilmakehän koostumus muuttua, kun Amazonvirran sademetsät raivataan hyötykäyttöön (Melasuo 1993, 955).

Sääilmiö El Niño koetteli maailmaa vuonna 1998. Trooppisilla ja subtrooppisilla alueilla Indonesiasta Meksikoon kärsittiin kuivuudesta ja laajoista metsäpaloista. Kiinassa ja Bangladeshissa tulvi ennätysellisen paljon. Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa oli ankaria myrskyjä ja epidemioita. USA:ssa, Etelä-Euroopassa ja Intiassa ihmisiä kuoli ennätysellisten lämpöaaltojen seurauksena. Ilmastomuutokset voivat aiheuttaa suurta tuhoa sekä luonnolle että ihmisyykselle. Sääilmiöt tosin eivät ole mitään tyhjistä syntyviä sattumia. Ilmaston lämpenemisellä on selvä yhteys fossiilisten polttoaineiden käyttöön. Olemme siis itse syyllisiä. (Flavin & Dunn 1999, 37.)

Emme elä tällä hetkellä suursodan pelossa, sillä valtiot tiedostavat keskinäiset riippuvuussuhteensa. Yli- ja poikkikansalliset yritykset, kansainväliset rahoituslaitokset ja kansalaisjärjestöt ovat kasvattaneet merkitystään ja hämärtäneet valtiollisia rajoja (Sipola & Auvinen 1999, 169). Vaikka vielä 1990-luvulla on käyty

³ WTO = World Trade Organisation eli Maailman kauppajärjestö

⁴ IMF = International Monetary Fund eli Kansainvälinen valuuttarahasto

sotia, joihin on osallistunut niin läntisiä teollisuusmaita kuin kehitysmaita, suurin osa sodista käydään nykyään valtioiden sisällä eikä välillä (Renner 1999, 177).

Ympäristön saastumisen lisäksi suuriksi pelonaiheiksi ovat nousseet pakolaisuus⁵, huumekauppa ja kansainvälinen rikollisuus. Yksittäisillä valtioilla ei ole voimavaroja uusien turvallisuushkien torjumiseen, sillä ne leviävät helposti yli valtiorajojen. Kansainvälinen yhteistyö on ehdoton edellytys uhkiin varautumisessa ja niiden torjumisessa. (Sipola & Auvinen 1999, 169.)

Jatkuvan väestönkasvun⁶ ja kasvavan kulutuksen⁷ vaikutukset luonnon kestämiseen ja uusiutumiskykyyn ovat uuden vuosituhannen suuria globaaleja haasteita. Suomen ja suomalaisten tulee olla selvillä ympäröivän maailman tapahtumista ja niistä syy-seuraus -suhteista, joita tapahtumien taustalta löytyy.

Kehitysmaauutisoinnilla on siis väliä. Jotta ymmärtäisimme maailmaa, meidän pitää kyetä näkemään myös oman elinpiirimme ulkopuolelle — ja siihen tarvitaan joukko- viestimiä. Mitä monipuolisempaa ja kokonaisvaltaisempaa kuvaa meille välitetään, sitä suuremmat mahdollisuudet meillä on tehdä oikeita päätöksiä omankin turvallisuutemme suhteen.

1.4. Tutkimuskohteena taloudellisesti tuettu kehitysmaajournalismi

Toimittaja voi tietoisesti tai tiedostamattaan syyllistyä puffin kirjoittamiseen. Kuutti (1994, 73) määrittelee puffin piilomainonnaksi, ”jonka tehtävänä on tukea jotakin yritystä ja sen tuotteen myyntiä tai edistää perusteettomasti yksityisen henkilön, yhteisön tai viranomaisen etua. (...) Eettisesti piilomainonta on nähty journalistisen aseman väärinkäyttämiseksi. Puffin kieltämisen taustalla on näkemys, jonka mukaan lehden toimitussivujen sisällön tulee nojautua vain toimituksellisiin aloitteisiin ja arviointeihin. Yrityksiä ja niiden tuotteita koskevan materiaalin julkaisemista on kuitenkin pidetty perusteltuna, jos aineistolla on nähty olevan lukijoille merkittävää informaatioarvoa.”

Okkonen (1980, 48) erottelee toisistaan taloudelliset ja yhteiskunnalliset puffit. Taloudellisen puffin taustalla on hyötymistarkoitus. Juttu kertoo liiketoimintaa harjoittavasta yrityksestä tai yhteisöstä, ja sillä pyritään tiedottamaan potentiaalisia asiakkaita. Yhteiskunnallinen puffi sen sijaan tarkoittaa yleishyödyllisten laitosten tai

⁵ 1990-luvulla pakolaisvirrat ovat moninkertaistuneet (Kantola & Härkönen 1999, 307). YK:n pakolaisjärjestön (UNHCR) tilastojen mukaan pakolaisia oli vuoden 1997 alussa lähes 23 miljoonaa (Pohjolainen 1999, 224).

⁶ Vuotuinen väestönkasvu on noin 90 miljoonaa (Kiljunen 1991, 31).

⁷ Länsimaiset kulutusmallit ovat maailman vakavin ympäristöongelma. Ja samanlainen malli on leviämässä myös kehittyviin maihin. (Kantola & Härkönen 1999, 301.)

yhteisöjen toimintaa tukevia juttuja. Okkosen mukaan taloudellinen puffi ”ei mahdu journalistisen hyvän tavan piiriin”, mutta yhteiskunnallista puffia ”pidetään melko yleisesti hyväksyttävänä”.

Niin sanottu yhteiskunnallinen puffi saattaa myös edistää journalistisen etiikan mukaisia arvoja, joten tällaisessa tapauksessa ei synny ristiriitatilannetta. Vuonna 1983 Pariisissa annettujen journalistisen ammattietiikan kansainvälisten periaatteiden kahdeksas ja yhdeksäs kohta (ks. liite 3) oikeuttavat ja velvoittavat median välittämään esim. kehitysyhteistyötä koskevaa tietoa.

Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosaston (kyo) tiedotusyksikkö jakaa puolen vuoden välein matka-apurahoja toimittajille, jotka lähtevät maailmalle perehtymään Suomen kehitysyhteistyöhön ja humanitaariseen apuun. Perehdyn pro gradu -tutkielmassani siihen kehitysmaauutisointiin, jota tuotettiin kyo:n apurahan turvin vuosina 1997 ja 1998. Taloudellisesti tuettua kehitysmaajournalismia ei ole ennen tutkittu ja rahan vaikutus juttujen sisältöön on kiistatta mielenkiintoista, sillä ajatuksenahan ns. ”ostettu uutisointi” kuulostaa kovin epäeettiseltä.

Journalisti ei saa käyttää omaa tai välineensä asemaa väärin eikä hyväksyä etuja, jotka voivat vaarantaa hänen riippumattomuuttaan tai mahdollisuutensa toimia ammattieettisten periaatteiden mukaan.

(Journalistin ohjeet 1995, 4)

Lisäksi minua kiinnostaa, tuoko apurahoin tuettu journalismi esiin joitakin myönteisiä asioita kehitysmaista, kuten esimerkiksi onnistuneita projekteja, etenevää demokratisoitumista tai taloudellista kehitystä.

Vaikka kyo jakaa apurahoja sekä ruotsin- että suomenkielisille niin televisio-, radio- kuin lehtitoimittajille, minä perehdyn pelkästään siihen aineistoon, jota on julkaistu suomenkielisissä sanomalehdissä. Syinä tähän rajaukseen ovat sekä kielitaitoni rajallisuus että sähköisen materiaalin saamisen vaikeus. Kielitaitoni ei yltäisi ruotsinkielisten artikkeleiden sisällön analyysiin, eikä vuosi sitten televisiosta tai radiosta tulleiden juttujen löytäminen olisi enää ehkä edes mahdollista. Kyo:n apurahoja myönnetään myös toimittajien mukana matkustaville valokuvaajille, mutta juttujen kuvituksen analysoimisen jätän lähinnä toteamistasolle; huomioin, miten uutinen visuaalistaa kohteensa. Valokuvilla on kiistatta suuri merkitys siihen, miten vastaanottaja tulkitsee aiheet. On tutkittu, että mediayleisö osaa jossain määrin kyseenalaistaa artikkelien tekstiosien sisällön, mutta lehtikuvaan luotetaan enemmän (Minkkinen et al. 1979, 270). Kehitysmaauutisten kuvituksen vaikutus on oletettavasti niin suuri, että siitä voisi kirjoittaa kokonaan oman tutkimuksen.

Monet tutkimukset, joissa on perehdytty suomalaisten mediakäyttöön, puoltavat ajatusta nimenomaan sanomalehtiartikkeleiden analysoinnista. Ensinnäkin suomalaiset luke-

vat sanomalehtiä runsaasti ja säännöllisesti; 95 prosenttia 15 vuotta täyttäneistä lukee lehtiä päivittäin ja pitää sanomalehtiä tärkeinä tietolähteinä (Sanomalehtien Liitto 1997, 44). Ja toisaalta 54 prosenttia suomalaisista sanoo pyrkivänsä aina seuraamaan sanomalehdistä nimenomaan kansainvälisiä uutisia (Sanomalehtien Liitto 1996, 5).

Vuosina 1997 ja 1998 kyo:n apuraha myönnettiin 46 toimittajalle ja kuudelle valokuvaajalle. Kaikki apurahan saaneet toimittajat eivät ole vielä (syyskuuhun 1999) mennessä tehneet matkaansa, joten vasta yhdeksän heistä on kirjoittanut artikkeleita suomenkielisiin lehtiin. Analysoin näiden toimittajien kirjoittamia sanomalehti-artikkeleita⁸.

Uskon sanomalehtien valtaan vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin ja pidän sanomalehtien sisällön analyysiä välttämättömänä, jotta niin tahallisiin kuin tahattomiinkin stereotyyppioihin voidaan puuttua. Useissa tapauksissa toimittajat tuskin itsekään huomaavat kylvävänsä lukijoihin omia ennakkoluulojaan. Vain kriittisellä tarkastelulla voi löytää näitä stereotyyppioita — ja yrittää korjata niitä. En tosin voi asettaa oman tutkielmani tavoitteeksi koko suomalaisen kehitysmaajournalismin monipuolistamista ja kaikenkattavaa parantamista. Minulle riittää, että itse opin tutkimusprosessin aikana, mistä johtuu, että median antama kuva kehitysmaista ja ihmisten ennakkoluulot etelästä ovat niin kohtuuttoman kielteisiä. Haluan löytää niitä tapoja, joilla kehitysmaauutiset kohteensa esittävät ja etsiä syitä toimittajien näkökulma- ja aihevalintoihin.

1.5. Tutkielman sisältö

Tutkielmani toisessa luvussa perehdyn lyhyesti länsimaisuuden etnosentrisyyteen. Eurooppa antoi uskonnollisen ja filosofisen oikeutuksen muiden mantereiden alistamiseen ja tämä ajatuskaava vaikuttaa arvomaailmaamme edelleen. Tänä päivänä ainoastaan Yhdysvallat on murttanut Eurooppa-keskeistä maailmankuvaamme; eurosentrisyydestä on tullut angloamerikkalaisuutta.

Länsimainen media viljelee edelleen monia ikivanhoja stereotyyppiä kolmannesta maailmasta. Uskomukset jatkuvat sukupolvesta toiseen, sillä ihmisillä on tapana valita vakiintuneita näkemyksiään vahvistavia tietoja. Jos jostain aiheesta ei ole vielä päässyt muotoutumaan selkeitä käsityksiä, medialla on poikkeuksellisen suuri valta syntyvien asenteiden muokkauksessa. Ja esimerkiksi suomalaisten tietous kehitysmaista ja niiden kansalaisista on niin rajallista, että joukkoviestimillä on vahva asema näiden näkemysten luojana. Myös uutisointi maassamme asuvista pakolaisista on saanut osakseen paljon kritiikkiä, sillä sen on katsottu uusintavan rasismia (Järvinen 1992, 65).

⁸ Monet toimittajat kirjoittivat lähinnä aikakauslehtiin kuten esimerkiksi kehitysmaa-asioihin erikoistuneisiin "Kumppaniin", "Kehitykseen" tai "Pakolaiseen". En analysoi näitä artikkeleita, sillä niiden kohderyhmänä eivät ole keskivertokansalaiset vaan nimenomaan kehitysmaa-aktivistit.

Kolmannessa luvussa käsittelen uutisia. Ensin luon katsauksen useiden joukkoviestinnän tutkijoiden laatimiin uutiskriteereihin ja siihen, miten ne ”todistavat”, että kotimaanuutiset ovat ulkomaanuutisia tärkeämpiä. Periaatteessa jokainen teoria toistaa hiukan eri sanoin samaa ajatusta: mitä kauempana tapahtuu, sen hurjempaa pitää tapahtua, että siitä uutisoidaan. Erityisesti kehitysmaat saavat osakseen hyvin vähän julkisuutta.

Kansainväliset (lue: länsimaiset) uutistoimistot päättävät, mitkä kolmannen maailman tapahtumat uutisoidaan. — Kriteerit täyttävissä tapahtumissa tulee yleensä ruumiita.

Neljäs luku perustuu Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosaston tiedotuspäällikkö Matti Remeksen haastatteluun. Remes perustelee kyo:n apurahan tarpeellisuutta sillä, ettei suomalaisilla toimittajilla ole yleensä taloudellisia mahdollisuuksia päästä paikan päälle tutustumaan kehitysmaihiin. Remeksen mukaan matka-apuraha ei ole toimeksianto; toimittajan ei edellytetä kirjoittavan kehitysmaa- ja kyo-myönteisiä juttuja, mutta rahoituksen toivotaan tuottavan monipuolisempaa kehitysmaauutisointia kuin mitä kansainvälisten uutistoimistojen kautta välittyy.

Viides luku on varsinainen tutkimukseni. Erittelen tutkimusaineistostani mahdollisimman monta yksityiskohtaa, joiden avulla etsin niitä tapoja, joilla kehitysmaat esitetään. Sovellan erilaisia diskurssianalyysin menetelmiä ja kriittistä lingvistiikkaa hahmottaakseni teksteistä, miten suomalaiset toimittajat lähestyvät kolmannen maailman tapahtumia. Mitkä aiheet nousevat uutisiksi? Miten niistä kirjoitetaan? Ketä haastatellaan? Onko jokainen juttu kielteinen?

Tutkielmani kuudennessa luvussa pääsevät ääneen kyo:n apurahoja saaneet toimittajat. Haastattelen kehitysmaauutistoimisto Inter Press Servicen Milla Sundströmiä sekä kahta freelance-toimittajaa: Peik Johanssonia ja Marjut Helmistä. Mitä mieltä he ovat suomalaisen median kehitysmaauutisoinnista? Entä kyo:n apurahasta ja sen mukanaan tuomista edellytyksistä? Miten he haluaisivat parantaa kehitysmaauutisointia?

Seitsemännessä luvussa vedän yhteen kaiken sen, mitä tutkielmaa tehdessä opin ja mitä pidän aiheen kannalta kaikkein tärkeimpänä.

2. ETNOSENTRISEN AJATUSMAAILMAN MUOTOUTUMINEN

2.1. Tutkimusmatkailijat ja filosofit rasistisen ajattelun luojina

Eurooppalaiset aloittivat maapallon järjestelmällisen valloittamisen 1500-luvulla. Seikkailunhalun ja taloudellisen hyödyn tavoittelun lisäksi motiivina oli ns. kristillinen maailmantunne, joka merkitsi vankkumatonta uskoa länsimaiseen kulttuuriin ja kristinuskon edellyttämien oppien ehdottomaan totuudellisuuteen. (Kämäräinen 1993, 451.) 1500- ja 1600-luvuista muodostui katolilaisen lähetystyön suuruudenaika. Kristinuskon levittämisen varjolla käytiin usein poliittisia taisteluja ja tehtiin alueellisia valtauksia. Valtio ja kristillinen kirkko toimivat yhdessä. Suuret löytöretket olivat laajentaneet tunnettua maailmaa ja löydetyillä alueilla ryhdyttiin käännytystyöhön. Mahtavat siirtomaavallat Espanja ja Portugali kasvattivat roomalaiskatolisten määrää, ja myöhemmin 1800-luvulla protestanttinen Englanti ja roomalaiskatolinen Ranska osallistuivat samaan toimintaan. (Fakta 2001 1984, 497; Otavan Suuri Ensyklopedia 1979, 3894).

Mitään vierasta kulttuuria ei voitu tunnustaa tasavertaiseksi oman eurooppalaisen sivistyksen kanssa. Eurooppalaiset kauhistuivat omalle arvomaailmalleen outoja tapoja, kuten Meksikon sotilasmetropoleissa harjoitettuja ihmisuhreja ja Karibian rannikon kannibalismia niin paljon, että kokivat velvollisuudekseen tuhota sekä nämä tavat että niiden harjoittajat. (Kämäräinen 1993, 451.)

Uskonnon motivoimien valloittajien lisäksi vieraille mantereille uskaltautui tutkimusmatkailijoita. He olivat Euroopassa palvottuja kansallissankareita, eikä heidän välityksellään saatua tietoa osattu kyseenalaistaa. Löytty (1994, 114-115) pitää tutkimusmatkoista kirjoitettuja kirjoja olennaisina vaikuttimina siihen, miten Eurooppa suhtautuu edelleen esimerkiksi Afrikkaan. Vaikka tiedon määrä on kasvanut, länsimainen mielikuva Afrikasta ei ole muuttunut. ”Pimeä maanosa” on vääristyneiden myyttien kyllästämä, eikä myyteistä ole päästetty vielä kukaan irti. Löytty kirjoittaa, että eurooppalaisilla on ollut mustista kaksi elinvoimaista uskomusta aina antiikin ajoista lähtien. Toisaalta heidät nähdään jaloina villoina eli luonnon kanssa sopusoinnussa elävinä suurina lapsina ja toisaalta kehityksessään apinan ja ihmisen välille jääneinä verenhimoisina kannibaaleina. (emt., 119.)

Löytöretkeilijöiden välittämä maailmankuva tarttui myös filosofiin. Ennakko-luuloista tehtiin tiedettä.

1700-luvusta puhutaan Euroopan historiassa valistuksen aikana. Sen ajan filosofit ovat merkittäviä vaikuttajia siihen, miten eurooppalaiset vielä tänäkin päivänä näkevät itsensä ja muun maailman. Dossa (1994, 92-93) luettelee valistuksen ajan filosofian

kantavina ajatuksina mm. autonomian, vapauden, tehokkuuden, tieteen ja yksilöllisyyden. Oletettiin, että kaikilla ihmisillä on samat arvot, tarpeet ja toiveet. Mutta koska suuri osa maailman kansoista piti yhteisöllisiä tarpeita yksilöllisiä tarpeita tärkeämpinä, syntyi filosofisessa ajattelussa rajanveto ”meidän” ja ”niiden” välille. ”Me” olimme valistuneita yksilöitä ja ”ne” elivät vielä keskiaikaa. Eurosentrisen maailmankuvan mukaan eurooppalainen sivilisaatio on kulttuurievoluution korkein aste. Eurooppa edustaa kulttuuria ja sivistystä; Afrikka luontoa ja kulttuurievoluution varhaishämärää (Löytty 1994, 118).

Lukuisat arvostetut länsimaiset filosofit ovat osoittaneet ei-eurooppalaisiin kohdistuvan sarron täysin oikeutetuksi. Rantonen (1994, 140-141) listaa teorioita, joilla 1700-luvun tiede perustelee rasismia. Immanuel Kant (1724-1804) piti intiaaneja ja mustia henkisesti muita rotuja alemmalla tasolla. Selitys löytyi sekä biologisista eroista että ilmastoteoriasta: laiska ja kevytmielinen ihminen soveltuu kuumaan ja kosteaan ilmastoon. David Hume (1711-1776) perusteli afrikkalaisten alempiarvoisuutta sillä, ettei heidän keskuudestaan löydy lahjakkaita ihmisiä: mustat eivät kykene tuottamaan tiedettä, taidetta eikä käsitöitä.

Friedrich Hegel (1770-1831) perusti kaikki näkemyksensä matkailijoilta saamiinsa toisen käden tietoihin, ja siitä huolimatta hänen teoriansa on ydin koko sille väärinymmärrykselle, jolla länsimaat edelleen suhtautuvat kolmannen maailman maihin. Hegelin teorian mukaan läntinen maailma edustaa ihmiskunnan historiassa rationaalisuuden huipentumaa, eikä lännen riemuvoitto ole ollut ainoastaan maallista vaan myös Jumalan tahto. (Dossa 1990, 91-101.)

Kolonialistiset valtarakenteet ja rasistiset ajatusrakennelmat läpäisivät länsimaisen filosofian perinteen. Länsimaisuudesta muodostui normi. Valistuksen ajan filosofialla saatiin sekä perusteltua siirtomaavalta että jätettyä perustavanlaatuiset jäljet eurooppalaiseen maailmankuvaan. Kämäräinen (1993, 451) toteaa, että vaikka tutkimusmatkoista on kulunut jo vuosisatoja, samat arvot elävät edelleen eurooppalaisessa ajatusmaailmassa. Nykyisin länsimainen kristillinen maailmantunne on korvautunut tieteellis-teknisellä oppijärjestelmällä, mutta kyse on edelleen samasta eurosentrisestä tietoisuudesta.

2.2. Eurosentrisyyden ainoa poikkeus: Yhdysvallat

Toisen maailmansodan jälkeen Eurooppa menetti valta-asemansa ja tilalle tulivat kaksi suurvaltaa: Neuvostoliitto ja Yhdysvallat. Edellisen hajottua, jälkimmäinen jäi yksin. Niinpä ainoastaan Yhdysvallat tekee poikkeuksen eurooppalaisen ajatusmaailman itsekeskeisyyteen. USA:n vaikutus näkyy elämän kaikilla areenoilla. Taloudessa USA on maailman johtaja, joten dollarin hintakehitys tuntuu sekä maailman kaikissa

teollisuusmaissa että kolmannessa maailmassa (Melasuo 1993, 957). Yhdysvaltojen on sanottu olevan maailman ainoa valtio, joka pystyy suureen ja tehokkaaseen sotilasoperaatioon missä tahansa maailman kolkassa (Sipola & Auvinen, 1999, 184) ja nämä kaksi ominaisuutta — taloudellinen ja sotilaallinen valta — ovat edesauttamassa Yhdysvaltojen vahvaa asemaa myös kansainvälisessä politiikassa.

Taloudellisella ja poliittisella vallalla on yhteys myös maailman viestintävirtojen hallitsemiseen. 1900-luvun alkuun saakka Englannin imperiumilla oli hallussaan kansainvälinen viestintäkoneisto, ja maa oli edelläkävijä merientakaisten kaapeli-yhteyksien rakentamisessa. Kun Englannin maailmanherrsus rappeutui, sen oli luovuttava lähes monopoliasemaan asti päässeestä viestintävallastaan. — Ensimmäisen maailmansodan ajoista lähtien kansainvälisen viestinnän valta on siirtynyt Yhdysvaltoihin. (Varis 1975, 172-173.)

Tänä päivänä USA:n rooli maailman viihde- ja uutisteollisuudessa on kiistatta merkittävä. Ensimmäisestä maailmansodasta lähtien Yhdysvallat on ollut koko maailman elokuvamarkkinoiden yksinvaltiias (Ala-Ketola 1993, 984). Televisio-tarjonnallaan maa tavoittaa maailman jokaisen kolkan, ja suuri osa maailman vaikutusvaltaisimmista medioista on yhdysvaltalaisia, esim. New York Times ja Associated Press - uutistoimisto (Adams & McKercher 1991, 311).

2.3. Stereotypiat, asenteet ja median vaikutus

Vuonna 1922 ilmestyneessä Public Opinion -kirjassaan Lippmann näki stereotypiat ratkaisuna vaikeasti ymmärrettäviin asioihin. Demokratiassa ihmisten pitää tehdä lukuisia päätöksiä asioista, joista heillä on vain vähän tietoa. Kokonaisvaltaisen käsityksen saaminen voi olla hankalaa tai peräti mahdotonta. Monimutkaisen asian yksinkertaistaminen helpottaa sen sisäistämistä ja näin ollen stereotypiointia on pidetty oppimisen kannalta hyödyllisenä, jopa välttämättömänä. (Wilson 1982, 3-4.)

Kansallisessa kontekstissa Lerkkanen (1993) määrittelee stereotypiat ryhmässä yleisesti vallitseviksi uskomuksiksi, jotka ovat jäykkiä ja kaavamaisia suhtautumistapoja tietyn kansallisuusryhmän piirteisiin. Stereotypiat korostavat ryhmiä erottelevia piirteitä luonnehtivien piirteiden sijaan ja ryhmien homogeenisuutta yksilöllisten erojen asemesta. Stereotypiat ovat suhteellisen stabiileja, sillä ihmisillä on tapana torjua uutta, korjaavaa tietoa, joka olisi heidän näkemyksilleen vastakkaista. (emt., 22.)

Lippmannin mukaan joukkoviestinnän on pakko turvautua stereotypioihin. Totuttujen tapojen ja aiempien kokemusten vaikutus joukkoviestinnän sisältöön on itsestäänselvyys, sillä muussa tapauksessa toimittajan työtaakka olisi ylivoimainen. (McQuail 1994, 212-213.)

Median kylvämät stereotyyppit eivät voi olla vaikuttamatta yleisöön. Klapper (1969) kirjoittaa, että medialla on sitä enemmän valtaa mielipiteiden muokkauksessa mitä vähemmän yleisöllä on aihetta koskevaa tietoutta. Jos ihmisillä sen sijaan on jo mielipide kyseisestä aiheesta, heillä on tapana valikoida näkemyksiään vahvistavaa informaatiota. Joukkotiedotus vaikuttaa yleensä vain vanhoja näkemyksiä tukien tai hiukan muokaten; pelkän joukkotiedotuksen aiheuttama mielipiteen täydellinen vaihtaminen on harvinaista. (Klapper 1969, 60-62.)

Nordenstreng (1978) jatkaa samasta aiheesta todeten, että ”vaikutusta ei ole ainoastaan muutoksen aikaansaaminen vaan myös vallitsevan asiantilan aktiivinen säilyttäminen”. Media on riippuvainen muista yhteiskunnallisista instituutioista, joten se ei voi ryhtyä omavaltaisesti muuttelemaan vallitsevia ajatusmalleja. (emt., 226.)

Yksilön yhteiskunnallinen kokemus koostuu omakohtaisista kokemuksista ja välillisesti viestittyvästä tiedosta. Omakohtainen kokemus on yksilön ja hänen elinympäristönsä välitöntä kohtaamista: kaikkea sitä kokemustietoa, jota ihminen käytännön elämässä saa. Välillisesti viestittyvällä tiedolla tarkoitetaan yksilön välittömän elämänpiirin ulkopuolelta välittyvää tietoa kuten esim. ulkomaan uutisia. Erona omakohtaiseen kokemukseen on se, että teknisesti välitettyyn tietoon ei voi valita omaa näkökulmaa, eikä ihminen pääse itse olemaan aktiivinen toimija siinä ympäristössä, josta uutinen kertoo. (Nordenstreng 1978, 126.) Mitä vähemmän ihmisellä on omakohtaisia kokemuksia aiheesta, sitä enemmän hän on riippuvainen välillisesti viestittyvästä tiedosta.

Ulkoasiainministeriön tammikuussa 1999 teettämän tutkimuksen mukaan suomalaisten tiedot kehitysmaista ovat vähäisiä. Kansalaiset eivät tunne kehitysyhteistyön määrää, kohdemaita, sisältöä, tavoitteita eikä toimintatapoja. (UM 1999b, 2.) Suomalaisten kehitysmaatietoutta tutkineet Kalela ja Pietilä (1975) kiinnittävät erityistä huomiota joukkoviestintien keskeiseen asemaan asenteiden luojina. Koska ihmisillä ei ole yleensä omakohtaisia kokemuksia kehitysmaista, heillä on varsin rajalliset mahdollisuudet muodostaa mielipiteitä kehitysmaakysymyksistä. Heidän on luotettava median välittämään kuvaan. (emt., 299-303.)

Ja tuohon kuvaan saatetaan luottaa niin täysin, että käsitykset maailman tilasta vääristyvät. Jos kehitysmaista uutisoidaan lähinnä nälänhätää, ihmiset uskovat, ettei siellä juuri muuta tapahdukaan. Peik Johansson kävi 1990-luvun alussa kysymässä kolmen helsinkiläisen päivälehdän ulkomaantoimitusten esimiehiltä, montako prosenttia maailman ihmisistä näkee nälkää. — Mediapäälliköiden vastaus: kolmasosa maailman ihmisistä. Sama kysymys esitettiin helsinkiläisille lukiolaisille. Tällä kertaa nälkää näkevien määrä nousi 70 prosenttiin. Unicefin tilastojen mukaan oikea vastaus olisi ollut 50 miljoonaa ihmistä, eli yksi prosentti maailman ihmisistä näkee nälkää. (Helminen 1996, 22.)

Media pystyy paitsi luomaan liioittelevia kuvia myös vakiinnuttamaan ihmisten uskoa tiettyihin stereotypioihin. van Dijk (1992) mukaan ainakin brittiläinen lehdistö syyllistyy rasistisen ajattelun uusintamiseen. Kansalaisilla on vähän tietoa etnisistä kysymyksistä, joten heidän on helppo omaksua tiedotusvälineiden tarjoamaa etnisten tilanteiden määrittelyä. Lehdistö legitimoit valkoista ylivaltaa sivuuttamalla sen, että eurooppalaisten asema perustuu laittomasti haltuunotetuille arvokkaille taloudellisille, sosiaalisille ja kulttuurisille voimavaroille. "Meitä" käsitellään myönteisesti ja "heitä" kielteisesti; stereotyyppiset aihevalinnat korostavat "heihin" liittyviä ongelmia ja uhkia. (emt., 55-67.)

Melasuo (1990) esittää, että suomalaisten tiedotusvälineiden antama kuva ei-eurooppalaisesta maailmasta on hyvin yksinkertaistettu ja kaavamainen, ja näin ollen Melasuo on samoilla linjoilla van Dijkin kanssa; tiedotusvälineet vahvistavat ja pitävät elossa niitä stereotypioita ja ennakkoluuloja, joilla me suhtaudumme kolmannen maailman ihmisiin. Ulkomaan uutisointi analysoi muuta maailmaa tavalla, joka auttaa meitä kohentamaan omaa kuvaamme itsestämme. Se, kirjoittamme kehitysmaista siksi, että esiin nostetut vastakohtaisuudet korostaisivat omaa kehittyneisyyttämme, vai onko tiedotuksen päämääränä auttaa meitä ymmärtämään ja kunnioittamaan niiden kulttuurista erilaisuutta, on paljolti kiinni siitä, miten moniarvoiseksi miellämme oman yhteiskuntamme ja miten paljon pystymme sietämään erilaisuutta. (emt., 96.)

2.4. Suomalaisen lehdistön pakolaisuutisointi

Vaikka kehitysmaauutisten osuus suomalaisissa lehdissä on niukka (ks. luku 3.2.), maassamme asuvat ulkomaalaiset saavat kyllä palstatilaa. Rekola (1996, 31) luokittelee etniset vähemmistöt ja erityisesti pakolaiset ja maahanmuuttajat suorastaan "kuumaksi" aiheeksi suomalaisessa lehdistössä.

Rekolan (1996) mukaan media tekee selvän eron "kaltaistemme" ja "erilaisten" ulkomaalaisten välillä. Maassamme asuvat eurooppalaiset ja yhdysvaltalaiset kuvataan aktiivisina, menestyvinä ja meille hyödyllisinä. "Meidän kaltaisille" ulkomaalaisille annetaan oikeus olla kriittisiä ja arvostella Suomea ja suomalaisia. Sen sijaan kolmannen maailman maista kotoisin olevat ihmiset kuvataan passiivisempina ja kielteisemmin. He saavat suunvuoron vain kertoessaan heihin kohdistuvasta huonosta kohtelusta, mutta silloinkin heidän kommenttinsa vaativat vahvistukseen valtaväestöön kuuluvan henkilön lausunnon. (emt., 32.)

Erityisesti maassamme asuvien pakolaisten saama julkisuus on herättänyt media-kriitikot. Melin (1992) toteaa, että eri joukkoviestimien suhtautuminen pakolaiskysymykseen vaihtelee merkittävästi. Varsinkin kerran kuussa ilmestyvä aikakauslehti SE on omaksunut rasistisen ja populistisen pakolaisvastaisuuden, ja jopa Suomen Kuvalehti hyökkää jyrkästi pakolaisia vastaan (Melin 1992, 49). Iltapäivälehtien lööpit

ovat pahimmillaan suorastaan ”muukalaisvihaa lietsovia” (Kylmänen 1994, 5) ja myös sanomalehtien yleisönosastokirjoitukset ovat pääosin pakolaisvastaisia (Melin 1992, 49).

Mediatutkijoiden mielipiteet varsinaisesta sanomalehtien pakoilaisuutisoinnista vaihtelevat neutraalista kielteiseen. Samalla kun toinen sanoo, että ”toimitusten tekemät jutut ovat melko asiallisia” (Melin 1992, 49), toinen syyttää, että joukko- viestimemme liittävätkolmannen maailman väestöihin ”jälkeenjääneisyyttä ja raakalaismaisuutta kuvaavia seikkoja” (Helminen 1996, 11).

Vähemmistöt pääsevät julkisuuteen yleensä vain ongelmatapauksissa ja näin ollen heidät voisi Rekolan (1996) mukaan mieltää ”ongelmaihmisiksi”. Joko he ovat ongelma, heillä on ongelma tai he saattavat aiheuttaa ongelman. 73,8 prosenttia Rekolan tutkimasta vähemmistöjä käsitelleestä lehtimateriaalista käsitteli rikoksia, uhkaa tai eturistiriitoja. Kyseessä eivät olleet yksilötason kysymykset, vaan tilanteet esitettiin ryhmäongelmina valtaväestön näkökulmasta. Syy ongelmiin oli tietenkin vähemmistöryhmä itse. (emt., 33-34.)

Myös Järvinen (1992) löytää pakolaisuutisoinnista selvää säännönmukaisuutta. Jaoteltuaan tutkimansa artikkeliaineiston kymmeneen erilaiseen tulkinta- repertuaariin, hän havaitsi, että ns. ”me ja muut -repertuaari” on pakolaisuutisoinnissa kaikkein käytetyin. Siinä rakennetaan meitä ja muita, suomalaisuutta ja pakolaisuutta, korostetaan meidän ja muiden välisiä eroja. Erot etsitään ihmisten koosta, ominaisuuksista, kulttuureista, tavoista ja tottumuksista. Uutisoinnissa elää vahvoja sisäänrakennettuja oletuksia siitä, millaisia *me* suomalaiset olemme ja millaisia *ne* pakolaiset ovat. Pakolaiset nähdään varsin yhtenäisenä ryhmänä ja oletukset heistä vaihtelevat ”pakenevista pelkureista rohkeisiin vapaudentavoittelijoihin ja pienistä, ahkerista, hymyilevistä, hyvin kasvatetuista työmuurahaisista rikollisiin⁹”. Me ja muut -puhe ylläpitää, legitimoii ja tuottaa toiseutta, eikä kulttuuristen erojen liiallinen korostaminen ainakaan vähennä rasistisia asenteita. (emt., 50-65.)

Ulkomaalaisuutisoinnissa juttujen kohteet eivät juuri koskaan pääse juttujen lähteiksi. Lukuisat viranomaiset ja ”kadun miehet” ovat lausuneet mediassa mielipiteensä somali- pakolaisista, mutta somaleilta itseltään kysytään harvoin yhtään mitään (Hakala 1992, 76-77). Rekolan (1996, 21) tutkimuksen mukaan etnisiä vähemmistöjä käsittelevissä jutuissa 82 prosentissa lähteenä on valtaväestön edustaja — yleensä viranomainen. Ja Järvinen (1992, 42) toteaa, ettei pakolaisuutisoinnissa ole useinkaan kyse pakolaisten vaan nimenomaan viranomaisten ja poliitikkojen toimista. Pakolaiset itse jäävät mykiksi sivustaseuraajiksi.

⁹ Järvisen tutkimuksen aineisto on vuodelta 1989. Siihen aikaan pakolainen oli synonyymi vietnamilaiselle. Uskallan olettaa, että ilmaisut olisivat vahvempia, jos tutkimus olisi tehty muutamaa vuotta myöhemmin somalipakolaisia koskevasta uutisoinnista.

Luostarinen (1992, 143) pitää ulkomaalaisuutisoinnin merkittävänä puutteena sitä, että suomalaisten ulkomaalaisvastaisuuteen suhtaudutaan itsestäänselvyytensä, eikä lehdissä pureuduta rasismiin syihin ja yhteyksiin. Myös Aallas (1992) tarjoaa parannusehdotuksia. Ensinnäkin turvapaikanhakijoiden pitäisi päästä itse kertomaan kokemuksistaan ja toiseksi samaa aihetta käsittelevät uutiset pitäisi sijoittaa toistensa yhteyteen, jotta asiat asettuisivat yhteyksiinsä. ”Nyt saatetaan kertoa kotimaan sivuilla kahdeksalla palstalla, että taas tuli somaleja ja ulkomaan uutissivuilla yhdellä palstalla, että sota jatkuu Somaliassa.” (Aallas 1992, 62.)

Sanomalehden pakolaisvastaisuus voi ilmetä epäsuorasti, sillä jokaisessa lehdessä päätetään, kuinka paljon palstatilaa millekin aiheelle annetaan. On toki vaikeaa vetää raja, kuinka näyttävästi esim. Raimo Ilaskiven tai Sulo Aittoniemen pakolaisvastaisia kannanottoja pitää uutisoida, ja kuinka paljon rasistisia yleisönosastokirjoituksia voi julkaista. Eikä sanomalehden viihteellisenkään aineisto ole missään nimessä merkityksetöntä; Kari Suomalaisen kantaaottavia pilapiirroksia¹⁰ on julkaistu Helsingin Sanomien pääkirjoitussivulla vielä 1990-luvulla.

Rasismi mielletään usein joidenkin ääriryhmien toiminnaksi, mutta silloin unohdetaan, että rasismi on muutakin kuin polttopullojen heittäminen pakolaisten vastaanottokeskuksiin. Etnosentrinen maailmankuva on rasismia¹¹ ja joukkoviestintien kautta näitä arvoja uusinnetaan myös seuraaville sukupolville.

3. KEHITYSMAAUUTISET HARVINAISIA - MUTTA SITÄKIN RANKEMPIA

3.1. Uutiskriteerit ulkomaanuutisia karsimassa

Joukkotiedotuksen tutkijat ovat listanneet lukuisia määritelmiä sille, mikä tekee tapahtumasta niin merkittävän, että siitä tulee uutinen. Teoriat ovat hyvin samansuuntaisia, mikä herättääkin kysymyksen, kummat olivat ensin: uutiskriteerimääritelmät vai uutiset itse. Onpa vastaus kumpi tahansa, kaikki luokittelut päätyvät samaan tulokseen. Mitä kauemmas tapahtuma sijoittuu, sitä hurjempi sen pitää olla, jotta se ylittäisi uutiskynnyksen.

Prakken (1968) uutiskriteeristö perustuu maantieteelliseen, ajalliseen ja kulttuuriseen etäisyyteen. Tämän näkemyksen mukaan aiheella on sitä korkeampi uutisarvo mitä lähemmäs tapahtuma sijoittuu uutisen vastaanottajaa, mitä tuoreemmasta tapahtumasta

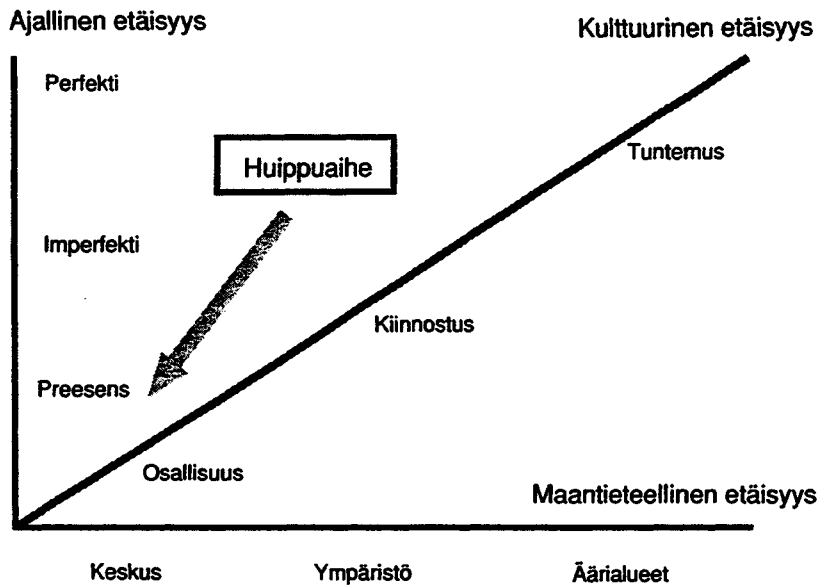
¹⁰ Suomalaisen pilapiirroksissa pakolaisiin liitettiin mm. huumekauppa ja HIV-tartunnat (Helminen 1996, 44).

¹¹ The Oxford English Dictionary tarjoaa etnosentrismille ja rasismille seuraavat määritelmät: ETHNOCENTRIC Regarding one's own race or ethnic group as of supreme importance. (emt., 1989, Volume V, 424).

RACISM The theory that distinctive human characteristics and abilities are determined by race. (emt., 1989, Volume XIII, 75).

on kyse ja mitä tärkeämmäksi, läheisemmäksi ja tutummaksi vastaanottaja aiheen kokee. (Huovila 1990, 12-13.)

Prakken uutiskriteerit

(Huovila 1990, 13)

Ahmavaara (1975) antaa uutiselle kolme kriteeriä: objektiivisen, subjektiivisen ja yleisen. Objektiivisella uutisarvolla hän viittaa sanomiin, jotka ovat vastaanottajan elämäntapaan vaikuttavia riippumatta siitä, onko vastaanottaja näistä vaikutuksista tietoinen vai ei. Subjektiivinen uutisarvo tarkoittaa sitä merkitystä, jonka vastaanottaja sanomalle antaa, ja yleisen uutisarvon mukaan uutisen pitää olla mielummin yleisesti kuin yksityisesti merkittävä. Uutiskriteerin monikerroksisuus viittaa siihen tosiasiaan, että huomiota on kiinnitettävä moniin tärkeysasteiltaan vaihteleviin kriteereihin. (Ahmavaara 1975, 118.)

Ahmavaara jatkaa luetteloa löytämällä globaalisen, yhteiskunnallisen, naapurisuus- ja historiallisen uutiskriteerin. Ensimmäisellä hän viittaa tapahtumiin, jotka vaikuttavat kaikkien maapallolla asuvien ihmisten elämään (esim. ympäristöongelmat) ja yhteiskunnallisilla kriteereillä hän tarkoittaa tietyn maan oloja (esim. talous, politiikka ja oikeuslaitos) käsitteleviä uutisia. Naapuruskriteerin mukaan lähellä sattuviin tapahtumiin liittyy enemmän merkitysvyyttä kuin kaukaisempiin, ja historiallinen kriteeri nostaisi uutiseksi ilmiön, joka on vaikuttanut siihen, millaiseksi elämäme on vuosien saatossa muodostunut. Historiallisen uutiskriteerin Ahmavaara esittää lähinnä toivoen, että menneisyydenkin tapahtumat saisivat julkisuutta. (Ahmavaara 1975, 119-120.)

Galtung ja Ruge (1976)¹² ovat listanneet 12-kohtaisen luettelon niistä ominaisuuksista, joita tapahtumalta vaaditaan, jotta se ylittäisi uutiseksi.

- 1) ajankohtaisuus
- 2) laajuus
- 3) yksiselitteisyys
- 4) merkityksellisyys
- 5) ennustettavuus
- 6) epätavallisuus
- 7) aiemmin tunnustettu uutisarvo
- 8) poikkeavuus muusta uutistarjonnasta
- 9) tapahtuma koskee eliittivaltiota
- 10) tapahtuma koskee eliitti-ihmisiä
- 11) tapahtuma on henkilöitävissä
- 12) kielteisyys

Ajankohtaisuus-kriteeri rajaa usein myönteiset uutiset pois, sillä esim. murha tapahtuu nopeasti ja siitä on helppoa tehdä heti uutinen, mutta pitkällä aikavälillä tapahtuva kehitys ei päädy yleensä uutiseksi, ellei se saavuta jossain vaiheessa dramaattista huippukohtaa. Laajuus voi esim. murhauutisessa tarkoittaa, että otsikosta tulee sitä suurempi mitä väkivaltaisemmasta teosta on kysymys. Yksiselitteisyys tarkoittaa selkeyttä; uutisointi on hankalaa, jos tiedot ovat ristiriitaisia. Merkityksellisyys on käsitteistä etnosentrisin, sillä se määrittelee kulttuurisesti etäiset tapahtumat vähemmän merkityksellisiksi. Ennustettavuus viittaa siihen, että tapahtuman on odotettu tapahtuvan. Epätavallisuus ja harvinaisuus ovat takuuvarmoja uutisarvon kohottajia. Mutta myös aiemmin tunnustetulla uutisarvolla on merkitystä, sillä jos aihe on jo aiemmin noussut otsikoihin, sitä hyvin todennäköisesti seurataan vastaisuudessakin. Poikkeavuus muusta uutistarjonnasta on hyvin tilannekohtaista, sillä tämä kriteeri viittaa siihen, että jos kaikki tarjolla olevat uutiset ovat kotimaasta, lähes mikä tahansa juttu maailmalta ylittää uutiskynnyksen. Eliittivaltiot ja eliitti-ihmiset pääsevät uutiseksi, koska niiden/heidän toiminnalla on yleensä merkittävämpiä seurauksia kuin vähemmän vaikutusvaltaisten valtioiden ja ihmisten toiminnalla. Jos tapahtuma on henkilöitävissä, se on helpompi uutisoida ja helpompi ymmärtää. Kielteisyys yhdistyy useampaan edellä mainittuun kriteeriin. Ensinnäkin kielteisen tapahtuman uutisointi on helpompaa kuin myönteisen, koska kielteiset asiat tapahtuvat usein nopeammin kuin myönteiset (vrt. talon rakentaminen/talon palaminen). Toiseksi kielteiset uutiset ovat usein selkeästi kielteisiä koko yleisölle, mutta myönteiset uutiset eivät välttämättä ilahduta kaikkia. Kolmanneksi kielteisyyden yleisyyttä selittäväksi teoriaksi tarjotaan yhdenmukaistavuutta; kriisien aikana muillakin kuin kriisiuutisilla on tapana olla mielummin kielteisiä kuin myönteisiä. Neljäs argumentti perustelee kielteiset uutiset niiden ennustamattomuudella, sillä

¹² Tutkimus on alunperin jo vuodelta 1965.

kehitys nähdään yleensä normaalina ja kielteinen käänne yllätyksenä. (Galtung & Ruge 1976, 62-68.)

Hetheringtonin (1987) luettelo tunnusmerkeille uutiskynnyksen ylittävistä tapahtumista on seitsenkohtainen.

- 1) merkitys: sosiaalisesti, taloudellisesti, poliittisesti, inhimillisesti
 - 2) draama: tapahtuman jännitys, toiminta ja viihteellisyys
 - 3) yllätys: tuoreus, uutuus, ennustamattomuus
 - 4) henkilöt: kuninkaallisia, poliittisia, viihdemaailman ihmisiä
 - 5) seksi, skandaali, rikos: kansantajuisia aineksia
 - 6) numeroita: tapahtuman laajuus, kuinka useaa tapahtuma koskettaa
 - 7) läheisyys: meidän ulko-ovemme kynnyksellä vai 10 000 mailin päässä
- (Hetherington 1987, 8)

Ulkomaanuutiset karsiutuvat tämän määritelmän mukaan kotimaanuutisia helpommin, sillä niiden merkitys yleisölle ei ole yhtä selkeästi osoitettavissa kuin paikallisempien tapahtumien. Ulkomaalaiset ihmiset eivät ole yhtä tuttuja kuin kotimaiset, eivätkä maailman tapahtumat sijoitu ulko-ovemme kynnykselle.

Hakala (1992) löytää uutisten valinnalle neljä perustetta:

- 1) uhkakriteeri eli "uutisten merkittävyys yleisölle" eli kuinka suuri on uhka, että elämäni häiriintyy
- 2) tuntemattomuuden kriteeri eli kuinka outo asia on
- 3) tuttuuden kriteeri eli kuinka läheinen asia on minulle tai kuinka tutuksi tiedotusvälineet ovat tehneet sen/hänet
- 4) saavutuksen kriteeri eli kuinka huimista ihmiskunnan saavutuksista saan lukea

(Hakala 1992, 76)

Uutisarvo kasvaa sitä mukaa, mitä useampia kriteerejä tapahtuma täyttää (Hakala 1992, 76). Suomalaiset eivät yleensä koe kehitysmaa-asioita uhkana, kolmannen maailman asiat eivät ole suomalaisille kovin tuttuja, eikä kolmannen maailman ihmisten tekoja koeta saavutuksina, joten jäljelle jää pelkkä tuntemattomuuden kriteeri, joka voisi perustella sen, miksi lehtiin kuitenkin silloin tällöin ilmestyy uutisia kehitysmaista.

Vaikka tapahtuma yleensä määritellään sitä uutisarvottomammaksi, mitä kauempana se tapahtuu, Gaunt (1990, 126) toteaa, ettei maantieteellinen etäisyys ole yhtä määräävä tekijä kuin kulttuurinen tai etninen samankaltaisuus. McQuail (1994, 255) tarkentaa, että läheisyyden lisäksi maan uutisarvoa lisää sen valta-asema ja varallisuus. Kivikuru (1994, 3) pukee saman asian sanoiksi jyrkemmin termein: "Uutiskriteerimme ovat

sellaiset, että niiden mukaan huomiota ja ymmärtämystä — siis määrää ja laatua — tiukkuu huomattavasti enemmän meitä lähellä oleville, samanlaisille kuin me, tai isoille — niille, joiden kuvittelemme hallitsevan maailmaa. Ulkomaanuutisten huomionarvot ovat äärettömän kyynisiä: eliitti-ihmisiä, eliittikansoja, eliitti-ilmioita. (...) Kun Moskovassa yritettiin vallankaappausta, 30.000 ihmistä tappanut maanjäristys Intiassa kutistui pikku-uutiseksi suomalaisissa tiedotusvälineissä.”

Suomalaisen median kehitysmaauutisoinnin määrää lisää se, että meillä on naapurissa kehitysmaaksi poikkeuksellisen huomionarvoinen maa. Supervallasta kehitysmaaksi romahtanut Neuvostoliitto/Venäjä on saanut enemmän palstatilaa maamme sanomalehdissä kuin maantieteellisesti, kulttuurisesti ja etnisesti etäisemmät kehitysmaat. Olennaisimpana syynä ei tosin ole maantieteellinen läheisyys, vaan NL:n/Venäjän valta-asema kansainvälisessä politiikassa. Suomi ei silti ole huomionnut naapurimaataan millään poikkeuksellisen runsaalla uutisoinnilla, sillä kansainväliset uutistoimistot ja eurooppalaiset valtavälineet ovat osoittaneet itänaapuriamme kohtaan jopa suurempaa kiinnostusta kuin omat mediamme (Kivikuru 1990b, 27).

Usein ainoa tapa, jolla kehitysmaa voi päästä länsimaisen median huomion kohteeksi, on kriisi. Erityisen suureksi uutisarvo nousee, jos se täyttää ”läheisyyden uutiskriteerin”, eli jos konflikti liittyy suurvaltaristiriitoihin, jos läntiset teollisuusmaat ottavat sotilaallisesti osaa tai jos kriisistä on mahdollista uhkaa jonkun länsimaan keskeiselle taloudelliselle, poliittiselle tai sotilaalliselle intressille. (Luostarinen 1994, 101.) Johansson (1998, 32) lisää, että nimenomaan länsimaiden, YK:n, länsimaisten avustusjärjestöjen ja yhtiöiden edun uhkaaminen voi nostaa jopa Afrikan maiden tapahtumia uutisarvoisiksi.

Pääkkösen (Konttinen 1994, 21) mukaan kehitysmaat pääsevät lehtien palstoille kahdessa tapauksessa. ”Jos kehitysmaassa tapahtuu kansainvälisen uutiskynnyksen ylittävä iso katastrofi tai skandaali, se uutisoidaan täälläkin. Esimerkiksi Nicaragua pääsi tiedotusvälineisiin, kun sinne syöksyi hyökyaalto, joka osuu maan kohdalle keskimäärin kerran sadassa vuodessa. Toinen mahdollisuus saada julkisuutta on silloin, kun joku ”tavallinen ihminen” käy jossain projektikohteessa ja tarjoaa juttuaihetta maakunta- tai paikallislehteen otsakkeen ”meidän poikamme maailmalla” alla.”

Sipola (1998) kritisoi uutiskriteereitä niiden vauhtisokeudesta ja pinnallisuudesta. Äkillisistä, yllättävistä, poikkeavista, tuhoisista ja voimakkaista tapahtumista tehdään uutisia ja näin huonot uutiset pääsevät esiin ja hyvät jäävät raportoimatta. Joukkotiedotusvälineet pitävät itsestäänselvyytenä, että ihmiset ovat kiinnostuneet tuhosta. Näin veriteot, katastrofit ja onnettomuudet hallitsevat mediasisältöä. (Sipola 1998, 95-96.)

Kaikkein merkittävin uutiskriteerien määrittäjä on todennäköisesti tottumus. Tavoiksi muodostuneet tottumukset ovat media-alan ihmisten toiminnallisia teorioita. (McQuail 1994, 212.) Ja jos kehitysmaauutisoinnin vähäisyydestä ja kielteisyydestä on tullut median ”toiminnallinen teoria”, ei ole kovinkaan todennäköistä, että runsas ja monipuolinen tiedottaminen kolmannen maailman tapahtumista olisi näillä näkymin kovin realistista.

3.2. Kehitysmaauutisoinnin poikkeukseton kielteisyys

3.2.1. Katastrofia katastrofin perään

Suomalainen media seuraa ulkomaantapahtumia huomattavasti enemmän ja monipuolisemmin kuin esimerkiksi Yhdysvaltojen tiedotusvälineet, jotka ovat keskittyneet lähinnä oman maan tapahtumien uutisointiin. Suomalaisten medioiden uutissisällöstä 25-35% on omistettu ulkomaanuutisille. (Kivikuru 1994,4.) Tämä ei tosin tarkoita, että tiedotusvälineemme seuraisivat tasapuolisesti koko maailmaa — kiinnostus ei juuri yllä Euroopan rajojen yli (Kivikuru 1995, 102). Joukkoviestintemme ulkomaanuutiset ovat jo vuosikymmenten ajan keskittyneet lähinnä Suomen omien ulkomaansuhteiden sekä Yhdysvaltojen, Ruotsin, Neuvostoliiton/Venäjän, Iso-Britannian, Ranskan ja Saksan tapahtumien seuraamiseen (Pietiläinen, 1998, 93).

Suhteutettuna maantieteelliseen laajuuteensa ja väestölliseen ylivoimaansa, kolmannen maailman tapahtumat päätyvät uutisiksi hyvin harvoin. Vuonna 1991 ulkomaanuutisista 65,2% käsitteli Eurooppaa, 9,5% Pohjois-Amerikkaa ja 6,7% uutisista oli kansainvälisiä. Loput 20,8% uutisista käsitteli kehitysmaita: Aasiaa 17,2%, Afrikkaa 2,7% ja Latinalaista Amerikkaa 0,9%. (Kivikuru & Rantanen 1994, 86.) Myös vuonna 1995 tehty tutkimus antaa samansuuntaisia lukuja: Eurooppa 67%, Pohjois-Amerikka 10%, Aasia 13%, Afrikka 3% ja Latinalainen Amerikka 1%. Loput 6% käsittelivät YK:ta tai maailmanlaajuisia aiheita. (Pietiläinen 1998, 88.)

Kansainvälisten uutistoimistojen tarjontaa tutkineet Andersson ja Ådahl (1993) tekivät kehitysmaauutisten maantieteellisestä jakaumasta samat päätelmät. Aasia nousi selvästi muita alueita suosittumaksi ja nimenomaan Kiinasta ja Intiasta kirjoitettiin eniten. Uutiset Kiinasta eivät tosin edustaneet tyypillistä negatiivista kehitysmaauutisointia, vaan Kiina pääsi uutisarvoiseksi nimenomaan talouselämällään, joka on etelän uutisoinnissa yleensä varsin marginaalinen aihe. Kansainväliset uutistoimistot jättivät Afrikan huomattavasti vähemmälle huomiolle uutisoiden sieltä lähinnä sisällissotia. Latinalaisesta Amerikasta juttuja löytyi vielä vähemmän ja Oseaniasta tuskin ollenkaan. (emt., 3-4.)

OECD luettelee 164 maata ja aluetta kehitysavun saajiksi (ks. liite 1). Suomalaiset tiedotusvälineet seuraavat parhaimmillaan vuosittain noin 15-20 kehitysmaan tapahtumia. Pahimmillaan uutisarvoa saa vain muutama maa. (Kivikuru 1994, 4.)

Määrällinen niukkuus ei valitettavasti korvaudu korkealla laadulla. Ulkomaan uutiset koostuvat valtaosin katastrofeista, onnettomuuksista, poliittisista selkkauksista ja skandaaleista sekä politiikan pintakuuhuista eli vaaleista ja neuvotteluista (Sipola 1998, 96). Ja kun tarkennetaan nimenomaan kehitysmaauutisointiin, eniten palstatilaa saava aihepiiri on väkivalta (Andersson & Ådahl, 1993, 7).

Aihepiirien tarkastelu mantereittain osoittaa, että kolmannen maailman maat pääsevät julkisuuteen huomattavan yksioikoisesti. Länsi-Euroopan maista kertovien uutisten yleisimmät aiheet¹³ ovat kulttuuri ja taide, erilaiset talouteen ja politiikkaan liittyvät jutut sekä maanpuolustus, sosiaaliala, koulutus ja viihde. Afrikka-uutiset rajoittuvat lähinnä poliittiseen väkivaltaan ja terrorismiin, ja Latinalaisesta Amerikasta uutiskynnys ylittyy useimmiten vain katastrofi- ja onnettomuusjutuilla. Aasiassa sen sijaan ei ole omaa ”nimikkoteemaa”, sillä mikään yksittäinen aihepiiri ei noussut Aasia-uutisessa selvästi yli muiden. (Pietiläinen, 1998, 97.) Mitä enemmän alueella on taloudellista painoarvoa, sen monipuolisempaa uutisointia se saa osakseen. Useilla Aasian valtiolla on niin suuri merkitys maailman talouteen, että niiden tilannetta on ikään kuin ”pakko” seurata huolellisemmin kuin köyhien ja ydinaseettomien — siis vähemmän tärkeiden — alueiden tapahtumia.

Mediakriittiset kehitysmaa-asiantuntijat arvostelevat suomalaisten tiedotusvälineiden kehitysmaauutisia jyrkin termein. Kivikuru (1996, 230) tarvitsee vain kolme sanaa määritelläkseen kuvan, joka kolmannen maailman maista annetaan: suppea, valikoiva, stereotyyppinen.

Johansson (1994, 13) syyttää asiasta toimittajia: ”Olen oppinut ymmärtämään, että Afrikasta kertovat uutiset kertovat enemmän toimittajien ennakkoluuloista kuin todellisista tapahtumista ja niiden taustoista. Afrikka ei ole länsimaiselle toimittajalle poliittinen maanosa. Sotien ja nälänhätien takana ei yleensä kerrota olevan mitään syytä. Kurjuus vain tapahtuu. Kuolema on afrikkalaisten kohtalo.”

Sipola (1998, 90-91) tarjoaa selityksiä siihen, miksi kehitysmaauutisointi on, mitä on. Hän kirjoittaa uutisen dramaturgiasta, jolla on vahva vaikutus siihen, miten maailman tapahtumat uutisoidaan. Juttuihin pitää saada koskettavuutta, joten niistä tehdään tarinoita, joissa erotetaan toisistaan hyvä ja paha. Vastakkainasettelu vetoaa mediayleisön tunteisiin. ”Nykyuutinen ei enää pelkästään informoi tai kerro tapahtunutta, se yrittää myös koskettaa ja herättää tunteita puolesta tai vastaan. Tämä ei merkitse

¹³ En laske tässä yhteydessä urheilu-uutisia uutisiksi.

pelkästään verta, ruumiita ja runneltuja kasvoja tai pömppömahaisia mustia lapsia, jotka tuijottavat surullisilla silmillään suoraan kameraan. Juttuun haetaan koskettavuutta ja dramatiikkaa myös voimakkaalla yksinkertaistamisella. Tällä on hyvät ja huonot puolensa. Yksinkertaistamisen etuna on se, että se helpottaa asian tajuamista. Viesti eli uutinen menee paremmin perille. Yksinkertaistamisen huono puoli on se, että maailma ei ole niin yksinkertainen ja mustavalkoinen kuin se meidän uutisoimana näyttää.” (Sipola 1998, 90-91.)

Yksi selkeimmistä kolmannen maailman maihin liittyvistä stereotypioinneista on etelän uutisten henkilöiminen etelän päälliköihin. Tiedotusvälineemme ovat luoneet kaksi peruskategoriaa, joihin kehitysmaiden valtiolliset johtajat luokitellaan. Häviävän pieni vähemmistö on pyhimyksiä (Nelson Mandela) ja suuri enemmistö roistoja (Saddam Hussein). Lähes kaikki etelän johtajat ovat mediamme antaman kuvan mukaan lahjottavissa olevia kansaansa riistäviä yksinvaltijoita. Saattaa olla, että näin onkin, mutta saattaa myös olla, että syy tämän vaikutelman levittämiseen löytyy länsimaisen uutiskoneiston ymmärtämättömyydestä. (Kivikuru 1995, 225-226.)

Toisena ajatuskuvioihimme juurrutettuna stereotypiana Kivikuru (1995, 227) mainitsee etelän johtajien ja kansojen väliset suhteet. Länsimainen media ei pohdi etelän johtajien aseman tärkeyden syitä. Toimittajat eivät ymmärrä, että kehitysmaissa on vähän valtiollisen yhtenäisyyden symboleja ja näin ollen johtajan roolina on edustaa jatkuvuutta. Lisäksi media välittää mielikuvaa, että kehitysmaissa diktaattorit hallitsisivat apaattisia ja pelokkaita massoja. Kivikuru tyrmää tämän ajatuksen, sillä hän väittää, että ”etelässä käydään paljon laajemmin paljon rajumpaa yhteiskunnallista keskustelua kuin meillä Suomessa, ei tosin välttämättä niissä entisten siirtomaaisäntien kielillä julkaistuissa lehdissä, jotka osuvat satunnaisten matkaajien ulottuville.”

Kuka sitten on tämä paljon parjattu ennakkoluuloinen, stereotypioita viljelevä ulkomaantoimittaja, joka saa taakseen kaiken tämän herjan?

Sipola (1998, 87) kuvaa ulkomaantoimittajan työtä näin:

”Suurin osa ulkomaantoimittajan ajasta kuluu uutistoimistojen välittämien uutisten muokkaukseen ja kääntämiseen. (...) Kansainvälisiltä uutistoimistoilta tullessiin sähköisiin ja juttuihin etsitään suomalaista lukijaa, katsojaa tai kuuntelijaa kiinnostava näkökulma. Sitten uutistoimistomateriaalia muokataan tuohon näkökulmaan sopivaksi ja sellaiseksi, että uutinen on suomalaisittain ymmärrettävä.”

Ulkomailla työskentelevien kirjeenvaihtajien ja avustajien työtä Sipola (1998, 88) kuvaa seuraavasti:

”He tekevät juttunsa paikallisten lehtien, television tai radion välityksellä. Poikkeuksiakin on, mutta pääsääntö on selkeä: ulkomaankirjeenvaihtaja välittää paikallisten tiedotusvälineiden kertaalleen tekemiä juttuja.”

Sipola (1998, 88) jatkaa, ettei toimittajalle näissä tapauksissa jää paljon valinnanvaraa. Hän saa eteensä valmiiksi suodatettua tietoa ja valmiin näkökulman. Sipola tosin myöntää (1998, 86), että valmiista aineistosta on se etu, että toimittaja voi jättää aineiston sellaiseen muotoon, missä se hänen käsiinsä tulee, jos toimittaja ei tiedä aiheesta yhtään sen enempää. Näin ollen hän onnistuu sysäämään syyn suomalaisen median ulkomaanuutisten sisällön yksipuolisuudesta pois suomalaisilta ulkomaan-toimittajalta.

”Suuren kansainvälisen uutistoimiston valinnat siis ohjaavat suomalaisen tiedotusvälineen ulkomaanuutisten valintaa. Jos kansainvälinen media välittää ykkös-uutisinaan vain katastrofeja ja poliittisia selkkauksia, on hyvin todennäköistä, että suomalaisen tiedotusvälineen ulkomaan uutiset ovat samaa tavaraa.” (Sipola 1998, 88.)

3.2.2. Kansainvälistä mallia seuraten

Joukkoviestimillä on tapana kopioida muoto ja sisältö suoraan ulkomailta; aiemmin Suomi kopioi Yhdysvaltoja, sittemmin myös muita läntisiä teollisuusmaita. Aluksi ulkomaisen sisällön osuus on suuri, kunnes se pikkuhiljaa alkaa vähentyä ja kotimaisen sisällön osuus kasvaa. Siteet alkuperäiseen kopioituun kohteeseen säilyvät kuitenkin usein hyvin vahvoina. Suomalaisessa mediakulttuurissa tämä teoria on pitänyt paikkansa paitsi elokuvien, äänitteiden ja videoiden osalta myös sanomalehtien, kirjojen, radion, television ja aikakauslehtien suhteen. Myös uutisjournalismi toistaa monilta osin samaa kaavaa. Kansainväliset käytännöt tarttuvat. (Kivikuru 1985, 9-14.)

Ottaessamme oppia maailmalta mukaudumme sekä kansainvälisten uutistoimistojen tarjoamiin uutisaiheisiin että -näkökulmiin. Kolonialismin aikana kansainväliset uutistoimistot välittivät tietoa siirtomaistaan, ja näin myös Suomi seurasi etelän tapahtumia. Siirtomaavallan kukistuttua etelää ei enää uutisoida — ei entisissä siirtomaavalloissa eikä meillä. (Kivikuru 1985, 21.)

Suomalaisilla medioilla ei ole resursseja lähettää toimittajiaan maailmalle. Vain aniharvalla välineellä on varaa omaan ulkomaankirjeenvaihtajaverkkoon — sanomalehdistä vain Helsingin Sanomilla. Kansainväliset uutistoimistot ovat ”syntyneet tyydyttämään sanomalehdistön uutistarvetta tehokkaammalla ja taloudellisemmalla tavalla kuin mikä lehtien oman talouden puitteissa olisi mahdollista” (Berg, 1952,71). Suomalainen uutistoiminta pystyy toimimaan vain pitkälti teollistuneen uutistukku-

kaupan varassa. (Kivikuru 1996, 219-220.) Ja nimenomaan uutisvälityksen tukkukauppaluonne on Kivikurun (1995, 102) mukaan edesauttamassa sitä, että kolmannesta maailmasta välittyy kuva vakiintumattomana ja katastrofiherkkänä alueena; vain sodat, katastrofit ja vallankaappaukset myyvät.

Olemme riippuvaisia kansainvälisistä uutistoimistoista. Suomalaiset joukkoviestimet ovat jo vuosikymmenten ajan luottaneet eniten englantilaiseen Reuteriin. Myös amerikkalaisella Associated Press:illä (AP) ja ranskalaisella Agence France Press:illä (AFP) on vahva jalansija maamme uutisvälittäjinä.¹⁴ Vaikka uutistoimistot eivät enää noudata siirtomaasuhteiden perusteella tehtyä maailman jakoa, tietty painotus on edelleen havaittavissa. Britit suosivat uutisvalinnoissa entisiä siirtomaitaan ja ranskalaiset omiaan. (Kivikuru 1996, 220.) Suurimmat suomalaiset mediat ostavat uutispalveluita suoraan kansainvälisiltä uutistoimistoilta, pienemmillä on varaa vain Suomen Tietotoimiston (STT) palveluihin.

STT on sanomalehtien ja Yleisradion omistama uutistoimisto ja se on pienten ja keskisuurten uutisvälineiden ainoa väylä hankkia ulkomaan uutisia (Kivikuru 1994, 90). Ja koska STT:lläkään ei ole taloudellisia mahdollisuuksia ylläpitää toimittajaverkostoa ympäri maailmaa, on sekin riippuvainen kansainvälisistä uutistoimistoista – lähinnä Reuterista. (Kivikuru 1994, 79-80). Sisällöltään STT:n on todettu painottavan vielä kielteisempiä kehitysmaauutisia kuin esim. Reuter ja AFP keskimäärin. Käsitellyin aihepiiri STT:n etelä-uutisissa on väkivalta. (Andersson & Ådahl, 1993, 5.)

Ulkomaanaineistojen välityksessä vallitsee harvainvalta, koska kansainvälinen viestintä on kallista (Kivikuru 1995, 101). Ja koska varat ja valta löytyvät anglo-amerikkalaisen kulttuurin edustajilta, näyttää siltä, että muun maailman on tyytyminen heidän näkemyksiinsä. Näiden näkemyksien taustalla on vain muutama tuhat toimittajaa, valokuvaajaa ja teknikkoo. Heidän vastuullaan on koko maapallon väestön tiedottaminen. (Hester 1991, 35.)

Ainoa tiedotusväline, joka on pystynyt tunkeutumaan uutistoimistojen perinteisille markkinoille on yhdysvaltalainen maailmanlaajuinen tv-uutisyhtiö Cable News Network (CNN), joka välittää uutisiaan suoraan asiakkaille ohi uutistoimistojen tukkukaupan (Kivikuru 1994, 87-88). CNN:nkään ei tosin ole tullut tunnetuksi monipuolisesta ja syvällisesti taustoihin perehtyvistä uutisoinnistaan; tärkeintä on reaaliaikaisuus, eikä ajallisen tehokkuuden ole nähty ainakaan monipuolistavan kehitysmaista välittyvää tarjontaa.

¹⁴ Helsingin Sanomien Kaakkois-Aasian kirjeenvaihtajana työskennellyt Anu Nousiainen ei kehota luottamaan kansainvälisiin uutistoimistoihin täysin varauksettomasti. Sielläkin työntekijät ovat tavallisia inhimillisiä ja virheitä tekeviä ihmisiä. Nousiainen korostaa, että hankalissa olosuhteissa lähdekritiikki on erityisen tärkeää, vaikkakin hankalaa. "Mitä pidempään voi oleskella ulkomailla ja mitä paremmin pystyy perehtymään seuranta-alueeseensa, sitä useammin huomaa, että kansainväliset uutistoimistot eivät ole läheskään aina oikeassa ja että oma tiedonhankinta ja vaivannäkö kannattavat." (Nousiainen 1998, 132-133.)

Nimenomaan kehitysmaauutisointiin perehtynyt italialainen Inter Press Service (IPS) tarjoaisi kyllä vaihtoehtoisia artikkeli- ja feature- palveluita, mutta IPS:n toiminta on Suomessa horjuvaa. Joko kysyntää ei ole ollenkaan tai se on perin satunnaista. (Kivikuru 1994, 85 & 1996, 221.) Tosin IPS:nkään jutut eivät välttämättä ole mitään kolmannen maailman ilosanoman välittäjiä, sillä myös tämä uutistoimisto painottaa tuotannossaan kielteisiä juttuja (Andersson & Ådahl, 1993, 6).

Kivikuru (1985) näkee suomalaisen joukkoviestintään juurtuneen anglo-amerikkalaisuuden ongelmana. Olennaisinta ei ole riippuvuus sinänsä, vaan se, että kopioitu malli vähentää suomalaisen median oma-aloitteisuutta. Kivikuru kritisoi myös sitä, että kansainvälisessä joukkoviestinnässä vahvat mediayritykset vahvistuvat ja heikot heikkenevät. Tämä saattaa johtaa entistä nopeampaan tiedonsaantiin, mutta samalla median kattama kansainvälisten kysymysten kenttä voi kaventua entisestään. (Kivikuru 1985, 24.)

3.2.3. Mitä jää kertomatta?

Koska kehitysmaiden myönteiset tapahtumat eivät syystä tai toisesta päädy julkisuuteen, ihmiset tuskin edes uskovat, että kolmannessa maailmassa voi tapahtua muutakin kuin kyyneliä ja turhautumista aiheuttavia järkyttävyyksiä. Ja koska etelän uutisointi keskittyy nimenomaan johtajiin, tavalliset ihmiset unohtuvat täysin (Kivikuru 1996, 231). Uutisoitavia aihepiirejä on vähän – näkökulmia vielä vähemmän. Raportti YK:n järjestöjen toiminnasta ja toiminnan tuloksista (UM 1998) luettelee sivukaupalla todistusaineistoa siitä, ettei etelän elämä ole aina pelkkää tuskaa:

Kenialaiseen kylään asennetut puhelinlinjat helpottivat maissinviljelijä Joseph Situman työtä. Ennen hän kuljetti poikiensa kanssa ympäröivien kaupunkien toreille niin paljon maissia kuin he jaksoivat kantaa. Jos kysyntää ei ollut tai paikalla oli jo riittävästi tarjontaa, ehtivät omat maissit pilaantua ennen kuin niitä sai kaupaksi. Nyt Situma voi ottaa ostajiin yhteyttä puhelimitse ja näin hän tietää, miten paljon maissia kannattaa minnekin kuljettaa. Säästyy sekä rahaa, aikaa että vaivaa. (UM 1998, 95.)

Vietnamilainen Hoang Thi Mai ja hänen miehensä olivat aikaisemmin huonosti menestyviä riisinviljelijöitä. Saatuaan UNDP:n¹⁵ ja FAO:n¹⁶ rahoittamaa kalankasvatuskoulutusta, he ovat ottaneet hoidettavakseen oman kala-altaan. Uusi elinkeino tuottaa voittoa ja nyt perheellä on varaa kouluttaa lapsensa, ostaa karjaa ja korjata taloan. Työn ohessa Hoang Thi Mai opettaa kalankasvatusta yhteisön muille naisille. (UM 1998, 18.)

¹⁵ UNDP = United Nations Development Programme eli YK:n kehitysohjelma

¹⁶ FAO = Food and Agriculture Organization of the United Nations eli YK:n elintarvike ja maatalousjärjestö

Malilaisella maanviljelijä Mobido Taorella on radio. Sen ansiosta hänestä on tullut omavarainen ja hänen maatilansa sato on kasvanut lähes 70%. Syynä on, että nyt Taoren on mahdollista kuunnella säätiedotuksia ja näin hän pystyy ajoittamaan kylvön ja sadonkorjuun paremmin kuin ennen. (UM 1998, 87.)

Panomalaisnaiset ovat oppineet käyttämään tietokonetta apuvälineenä käsitöidensä suunnittelussa ja myynnissä. He eivät halua jakaa voittojaan tukkukauppiaiden kanssa, vaan ovat perustaneet oman osuuskuntansa. Yksi jäsenistä ansaitsi vuoden 1997 myynnillään yli puoli miljoonaa markkaa. (UM 1998, 71.)

Vaikka nämä ovat kertomuksia yksittäisistä ihmisistä, ei kyseessä ole harvinaiset ja ainutlaatuiset tapahtumat. Koska uutiskriteerit vaativat mullistuksia ja yllätyksiä, ei tällaisista tavanomaisuuksista tiedoteta. Niinpä pohjoisen ihmiset jäävät vaille sitä tietoa, että etelässä elää ihan tavallisia työtätekeviä perheenisiä ja -äitejä.

Sen lisäksi, ettemme saa tietää, mitä kolmannen maailman ihmiset tekevät, emme myöskään tiedä, mitä he ajattelevat. Kivikuru (1996 223-224) listaa asioita, joista etelän ihmisten mielipidettä ei ole koskaan muistettu kysyä. Emme tiedä, miten monipuoluejärjestelmään siirtyminen on otettu Afrikan maissa vastaan ja mitä muutoksia se on tuonut. Emme tiedä, miten etelässä suhtaudutaan siihen, että pohjoinen yrittää opettaa heille ympäristönsuojelua. Koskaan ei kirjoiteta siitä, mitä kehitysmaiden kansalaiset ajattelevat teollistuneista länsimaista ja länsimaalaisista. Eikä koskaan kerrota, miten etelän kylän elämä muuttuu, kun sinne rakennetaan kaivo, tie, koulu tai peltikatto. Entä miten kolmannen maailman maat näkevät sinne suuntautuvan massaturismin tai Kivikurun sanoin ”mitä liikkuu ilmeettömän tarjoilijan mielessä, kun pohjoisen lomaviettäjätkin rikkovat liki kaikki hänen kulttuurinsa tabut kuin elefantit lasikaupassa, mutta toisaalta tarjoavat säännöllisen riisikupin omalle perheelle?”. Paljon jää kertomatta, paljon jää pohtimatta.

”Bangladeshista raportoidaan vuosittain, miten maa uppoaa tulviin, ja satoja, joskus tuhansiakin kuolee ja vielä useammat menettävät sen vähän, mitä omistavat. Olemmeko saaneet pohtia, miksi ihminen osaa mennä kuuhun ja rakentaa ydinvoimaa, mutta ei pysty vastustamaan tulvan voimaa, jos sattuu asumaan väärällä puolella maailmaa?” (Kivikuru 1996, 224.)

Ehkä me olemmekin sadisteja ja haluamme mielummin seurata tuskaa kuin menestystä. Kansainväliset eli länsimaiset uutistoimistot päättävät, mikä meitä kiinnostaa. Ja kuten Fairclough (1997, 10) sen niin julmasti sanoiksi pukee: ”medialla on valta muuttaa etelän riistoon perustuva kärsimys pohjoisen viihteeksi”.

4. TEKEEKÖ MATKA-APURAHA TOIMITTAJASTA TIEDOTTAJAN?

4.1. Kyo sijoittaa valoisampaan kehitysmaauutisointiin

Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto (kyo) on myöntänyt 1990-luvun alusta lähtien matka-apurahoja toimittajille ja valokuvaajille kehitysmaihin suuntautuvia reportaasimatkoja varten. Apurahaa voi hakea kahdesti vuodessa (ks. liite 3). Matka-apurahaa jaetaan kerralla noin 20 freelancerille tai tiedotusvälineissä vakituisesti työskentelevälle toimittajalle tai valokuvaajalle. Apuraha on noin 8 000 markkaa.

Kyo:n matka-apurahojen tarkoituksena on antaa suomalaisille toimittajille ja valokuvaajille mahdollisuus perehtyä Suomen kehitysyhteistyöhön ja humanitäärisen apuun. Matka-apurahan hakuohjeen mukaan ”myös muut kehitysmaiden kehitykseen liittyvät aiheet voivat tulla kysymykseen”.

Kyo:n tiedotuspäällikkö Matti Remes perustelee apurahan tarpeellisuutta sillä, ettei suomalaisilla tiedotusvälineillä ole varaa lähettää toimittajiaan kehitysmaihin. Esimerkiksi brittiläisillä medioilla on kielellinen etulyöntiasema ja sen takia myös rahaa. ”Suomella on pienet resurssit. Emme pysty toimimaan samalla tavalla kuin joku BBC ja työntämään joka maahan toimittajia, jotka pystyvät olemaan siellä kolme vuotta ja perehtymään maahan ja kulttuuriin. Tämä on pienen maan ja kielen ongelma.” Suomalaisille joukkotiedotusvälineille ei ole taloudellisesti mahdollista ylläpitää laajaa kirjeenvaihtajaverkostoa, joten ilman kyo:n apurahoja kehitysmaauutisoinnin määrä olisi entistäkin niukempi ja entistäkin enemmän kansainvälisistä uutistoimistoista riippuvaista. (Kaikki sitaatit Remeksen haastattelusta 19.7.1999)

”Apurahojen tarkoituksena on että tiedotusvälineisiin tulisi tämän alan juttuja, mutta toinen ja vähän kauaskantoisempi ja mielestäni vielä tärkeämpi asia on se, että suomalaiset toimittajat tutustuisivat tähän aihepiiriin. Minulla on sellainen tuntuma, että yleensä nämä matkat ovat olleet aika onnistuneita ja niiden seurauksena toimittajat ovat huomanneet, että nämä ovat mielenkiintoisia juttuja ja seuraavat ihan eri silmillä kehitysmaauutisointia. Ja kyllä minä uskon, että pidemmän päälle he vaikuttavat myös omalta pieneltä osaltaan kehitysmaauutisoinnin vääristymien oikomiseen. Yleensä kehitysmaauutisointi on verta ja suolenpätkiä ja tulvia ja maanjäristyksiä. Mutta jos matka-apurahojen avulla pystytään edes vähän tuomaan esille sitä kehitysmaiden enemmistön arkea niin hyvä juttu.”

Remes pitää matka-apurahojen jakamista kyo:n velvollisuutena. ”Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto on virallisen kehitysyhteistyön hoitaja ja rahoittaa myös pitkälti ja paljolti kansalaisjärjestöpuolta. Meillä on velvollisuus tiedottaa, mitä me teemme veronmaksajien rahoilla Afrikassa, Latinalaisessa Amerikassa tai Aasiassa.

Tiedotus on koko toiminnan edellytys, sillä olemme riippuvaisia eduskunnasta ja eduskunta on riippuvainen kansasta.” Yleinen mielipide ratkaisee, miten paljon kehitysyhteistyöhön ollaan valmiita sijoittamaan, joten kyo:lle on elintärkeää, että heidän toiminnastaan kerrotaan.

Remeksen mukaan ”kehitysyhteistyö on medioitten uutisvalinnoissa ja painotuksessa pahan pohjimmaisena ja yksi vähiten arvostetuista aiheista”. Hän jatkaa: ”Media keskittyy nykyään asioihin, jotka liippaavat hyvin läheltä tavallisia ihmisiä. Kehitysyhteistyö on asia, joka tapahtuu tuolla kaukana jossakin, eikä se kosketa tavallista ihmistä. Vaikka yritämme sanoa, että tämä on sijoitus tulevaisuuteen ja samassa globaalissa veneessä istutaan ja kehitysyhteistyö auttaa myös meidän tulevia sukupolvia elämään tulevaisuudessa, niin kehitysyhteistyö nähdään vähän kaukaisena asiana suomalaiselle mediakuluttajalle.”

Kyo pyrkii apurahojen avulla lisäämään ja monipuolistamaan sitä kuvaa, joka kehitysmaista välittyy. ”Haluaisimme juttuja, joissa kerrottaisiin, mitä kehitysyhteistyö tänä päivänä on. Yleinen mielipide laahaa aina kaksikymmentä vuotta todellisuudesta jäljessä eli aika monet muistavat ensimmäisenä jotkut ruostuvat troolarit tai traktori-tehtaat Tansaniasta. Voin ihan puhtaalla omallatunnolla sanoa, että nyt 90-luvulla kehitysyhteistyö on muuttunut aika tavalla parempaan suuntaan. Hankkeet ovat pienimuotoisempia ja keskittyvät hyvin paljon koulutukseen tai kehitysmaitten oman tieto-taito -kapasiteetin tai hallinnon kehittämiseen. Kehitysyhteistyön painopisteet demokratia, ihmisoikeudet, naisten asema ja ympäristö ovat nyt 90-luvun jälkipuoliskolla alkaneet vähitellen siirtyä juhlapuheista käytäntöön. Se on tiedonvälityksen kannalta haasteellinen tehtävä. Ennen hankkeet olivat konkreettisempia; tehtiin sata kaivoa johonkin kuntaan jossakin. Nyt kehitetään vaikka esimerkiksi Tansanian verohallintoa, mikä on kyllä vähintään yhtä tärkeää kuin niiden kaivojen kaivaminen, mutta se ei ole toimittajan kannalta hirmu seksikästä mennä tekemään juttua tällaisesta abstraktista aiheesta.”

Ulkoasiainministeriö teetti tammikuussa 1999 mielipidetiedustelun suomalaisten suhtautumisesta kehitysmaapolitiikkaan. Tutkimus osoitti, että kansalaisten tiedot ovat melko huonot (UM 1999b, 3), mutta periaatteessa kehitysyhteistyöhön suhtaudutaan myönteisesti, sillä 87% suomalaisista olisi halukkaita pitämään kehitysapumäärärahat joko nykyisellään tai nostamaan niitä (UM 1999b, 16). Tiedotuksen tärkeys korostui, kun ainoastaan 15% vastaajista sanoi saavansa riittävästi tietoa kehitysmaapolitiikasta ja kehitysyhteistyöstä (UM 1999b, 23).

Tutkimus antoi Remeksen mukaan yllättävän positiivisen kuvan siitä, miten suomalaiset suhtautuvat kehitysmaiden auttamiseen. ”Suurin osa suomalaisista pitää avustamista tärkeänä, mutta ihmiset eivät tiedä, mitä apu pitää sisällään. Sen takia me tarvitsemmekin konkreettisia juttuja.”

Remes huomauttaa, että kyo haluaisi apurahoillaan nimenomaan ”sellaisia juttuja, joissa kehitysyhteistyön koko nykyinen kirjo tulisi esille. Esimerkiksi miinanraivausta ja koulutusta ei usein osata liittää kehitysyhteistyöhön. Haluaisimme, että ihmiset tietäisivät, mitä kaikkea kehitysyhteistyö pitää sisällään. Haluaisimme juttuja käytännön hankkeista ja niiden vaikutuksista kehitysmaiden ihmisten elämään.”

4.2. Apurahansaajan käsiä ei sidota

Varsinaisia kehitysmaa-asiantuntijoita suomalaisten toimittajien joukossa on hyvin vähän, eivätkä nämä konkarit pääse joka kerta jakamaan rahoja keskenään, sillä apurahojen saannissa on noin kolmen vuoden karenssiaika. Remes pitää tärkeänä, että apurahojen turvin saadaan mukaan myös uusia toimittajaryhmiä. Maailmalle halutaan lähettää ulkomaantoimittajien lisäksi mm. talouteen, ympäristöön ja politiikkaan perehtyneitä toimittajia. Apurahoja jaettaessa pidetään huolta, etteivät kaikki rahat mene vain valtakunnallisille medioille. Remes on erityisen tyytyväinen siihen, että maakuntamediat ovat viime aikoina osoittaneet entistä enemmän kiinnostusta hakeakseen rahoitusta omalle kehitysmaauutisoinnilleen. Tasapainoon pyritään myös siinä, että rahaa jaetaan sekä lehdille että sähköisille medioille, sekä Afrikkaan, Aasiaan että Latinalaiseen Amerikkaan matkustaville toimittajille, sekä suomen- että ruotsinkielisille joukkoviestimille.

Apurahan jaossa tärkeäksi kriteeriksi nousee ns. tiedotusvaikutus. Vaikka joukkoviestinten omien toimittajien lisäksi myös freelancereilla on mahdollisuus saada taloudellista avustusta matkoilleen, olennaista on se, missä mediassa heidän juttujaan julkaistaan. Mitä vaikutusvaltaisempi media, sen varmemmin rahaa tulee.

Matka-apurahaa hakiessaan toimittajan pitää täyttää hakulomake (ks. liite 4) ja kertoa matkan kohteesta, budjetista, juttuideoistaan ja mediasta, jossa jutut julkaistaan. Remes sanoo, ettei valinta ole helppoa. ”Hakemuksia ei voi mitata senteillä tai sekunneilla. On tietyt suuntaviivat ja sen perusteella sitten tehdään päätöksiä. 60:n hakemuksen joukossa on aina muutama, joka hakee rahaa reppuristikmatkaan, mutta ylivoimainen enemmistö on päteviä hakemuksia ja selvästi näkee, että monet ovat miettineet kaiken etukäteen.” Toimittajan tulisi siis rahaa hakiessaan tietää kyo:n ja/tai suomalaisten kansalaisjärjestöjen hankkeista, joita kohdemaassa toteutetaan. Juttuideoina myös globaaleihin kehityskysymyksiin liittyviin teemoihin suhtaudutaan suopeasti.

Kun avustettavat toimittajat on valittu, kyo:n osuus päättyy. He tarjoavat apuaan vain siinä tapauksessa, että toimittaja sitä itse pyytää. Remes korostaa, ettei kyo vaadi toimittajalta muuta kuin matkasuunnitelmassa pysymistä. ”Vaikka me apuraha myönnetäänkin niin toimittajalla on vapaus valita oma näkökulmansa juttuihinsa. Emme me voi mennä sanelemaan, että nyt sun täytyy kirjoittaa positiivisesti tästä vesihankeesta, kun me ollaan rahotettu sun lentoliput.”

Hakuohjeiden mukaan ”apurahan saaja on velvollinen raportoimaan kehitysyhteistyösastolle rahan käytöstä (matkaraportti, kopiot jutuista)”, mutta käytännössä kyo ei vaadi juttukopioita. Olennaista on todistaa, että teki sellaisen matkan, johon oli rahaa hakenut. Remes sanoo, että ”kyo edellyttää alkuperäisessä matkasuunnitelmassa pysymistä, mutta emme voi emmekä halua edellyttää sitä, että lukisimme juttuja etukäteen”.

Ennen kyo:on siirtymistä Remes työskenteli toimittajana ja kirjoitti paljon nimenomaan kehitysmateriaalia. ”Olen nähnyt tätä kahdelta puolelta, sillä olen saanut toimittajan matka-apurahan kahdesti: vuosina 1991 ja 1994. En katsonut olevani tilivelvollinen, vaikka apurahan sainkin. Tottakai pitäydyin matkasuunnitelmassa niin hyvin kuin mahdollista, mutta kukaan ei vaatinut eikä kukaan voinutkaan vaatia, että nyt sun pitää kirjottaa pelkästään positiivisesti ja ylistävästi jostain hankkeesta.”

Ongelma myönteisen journalismin tuottamisesta ei nouse Remeksen mukaan kyo:n puolelta vaan medioilta itseltään. ”Toimittajien on vaikeaa myydä positiivisia juttuja. Vaikka tekisi jutun oikein hyvästä hankkeesta, pitää kärkeen kuitenkin keksiä jotain negatiivista, ettei oma uskottavuus menisi. Silloin, kun itse kirjoitin paljon juttuja kehitysyhteistyöstä, huomasin, että vaikka valtaosa 1990-luvun alkupuolenkin kehitysyhteistyöhankkeista oli ihan ok, toimittajan oli ajateltava omaa uskottavuuttaan. Luulevatko kollegat tai lukijat, että kun sain sen kyo:n apurahan niin sitten minut on lahjottu kirjottamaan hyviä juttuja.”

4.3. Rahoitetun journalismin oikeutus

Lehtonen (1998) erottelee toimittajan ja tiedottajan toimenkuvia. Toimittajan tehtävä on olla yhteiskunnallisten muutosten ulkopuolinen seuraaja. Tiedottaja sen sijaan pyrkii olemaan vaikuttaja. Tiedottajan pitää saada yleisönsä ymmärtämään ja tukemaan edustamansa organisaation tavoitteellista toimintaa. (Lehtonen 1998, 122.)

Remeksen mukaan kyo ei osta apurahalla toimittajista omia tiedottajiaan. ”Sillä on hyvin lyhyet jäljet, jos alamme puhua ’meidän ostamista toimittajista’. Tämä on selvä työnjako, että me tiedotamme ja he tekevät juttuja.”

Lisäksi Remes toteaa, etteivät kehitysyhteistyön periaatteet: demokratia, ihmisoikeudet, naisten aseman parantaminen ja ympäristökysymykset suinkaan ole vastakkaisia journalismin etiikalle. ”Jos haluat määritellä toimittajan, joka kirjoittaa, että on tärkeää että kehitysmaiden demokratiaa edistetään kehitysyhteistyöllä meidän korruptoimaksi propagandatoimittajaksi, niin siitä vaan.”

Journalistin ammattietiikkaan kuuluu kunnioittaa inhimillisiä perusarvoja, kuten ihmisoikeuksia, demokratiaa, rauhaa ja kansainvälistä yhteisymmärrystä.

(Journalistin ohjeet 1995, 4.)

Hemánus (1975) määrittelee, että propagandassa vastaanottajaan pyritään vaikuttamaan, ja että vastaanottaja tietää olevansa vaikuttamisen kohteena. Sen sijaan indoktrinaatiossa vastaanottaja ei tiedosta, että hänen asenteisiinsa pyritään vaikuttamaan. Propaganda on siis avointa vaikuttamista ja indoktrinaatio piilovaikuttamista. Hemánus luokittelee inhimillisen vaikuttamisen hienovaraisuusjärjestyksessä indoktrinaation opettamista, propagandaa, palkintojen avulla tapahtuvaa vaikuttamista ja pakottamista lempeämmäksi vaikuttamiskeinoksi. (Hemánus 1975, 18-23.)

Remes tarkoittaa, ettei kyo:n tarkoitus ole tarjota toimittajille kehitysmaapropagandaa vaan ”antaa toimittajille mahdollisuus rikastuttaa maailmankuvaansa. Me tiedotamme ja tämä on osa meidän tiedotustoimintaamme. Propagandahan on hyvin aggressiivista ja yksipuolista ja lyhytjänteistä. Siinä ei ajatella pitkälle, että mihin tämä johtaa. Ja kun toimittajien kanssa ollaan tekemisissä niin siinä ei propagandalla pitkälle pötkitä. Tämä on pitkäjänteistä yhteistyötä. Jos ruvetaan työntämään toimittajien suuhun sanoja ja kertomaan, miten juttuja kirjoitetaan, niin se kyllä kääntyy tätä varsinaista asiaa vastaan. Tiedottajien tehtävänä on tarjota ideoita ja ajatuksia ja eväitä toimittajille ja he hoitavat sitten omat hommansa.” — Hemánuksen termejä lainaten kyo siis ilmeisesti ’indoktrinoi’ toimittajia ja toimittajat ’indoktrinoivat’ yleisöään. Tai saattaa tietysti olla myös niin, että apurahan saaneet toimittajat ovat jo valmiiksi ’indoktrinoituneita’.

Luostarinen (1998) puuttuu toimittajien lahjontaan. Jotkut journalistien nauttimat edut ovat niin vakiintuneita, ettei niitä koeta korruptioksi. Selvän, vastikkeelliseen hyötyyn perustuvan lahjonnan ja normaalin journalistisen työn väliin jäävällä vyöhykkeellä ei ole selkeitä pelisääntöjä. Esimerkkeinä hän mainitsee tuotenäytteet, vapaaliput, ilmaismatkat, matka-alennukset, kestitykset ja liikelahjat. (Luostarinen 1998, 200.)

Remes määrittelee, ettei ”apurahan saaja ei ole samalla tavalla riippuvuussuhteessa apurahan antajaan kuin mitä lahjuksen saaja on lahjuksen antajaan. Lahjuksen liittyy puhdas hyödyn tavoittelu. Tietysti meidänkin apurahassa on tietyt tavoitteet, mitä me ajamme, mutta apurahan ja lahjuksen vertaileminen ei ole mielestäni tässä tapauksessa kovinkaan perusteltua.”

Kehitysmaauutisointi on useimmiten joko katasrofiuutisten kyllästämiä tai sitten se kertoo suomalaisista kehitysmaissa. Johansson (1996, 22) kritisoi tällaista uutisointia ja sanoo, että se antaa marginaalisen kuvan kehitysmaiden todellisuudesta. Remes ei usko, että suomalaista kehitysyhteistyötä korostavat uutiset vääristäisivät ihmisten käsitystä Suomen roolista. ”Käytäntö on osoittanut, ettei tällaista vääristymää ainakaan nykyisessä media-annissa ole. Sitä paitsi mitäs pahaa siinä on, jos suomalainen media korostaa Suomen osuutta? Jos suomalaiset urheilijat menestyvät maailmalla, se on iso uutinen. Tämä on tämä suomalainen näkökulma, ja se on medialle tärkeää.”

”Kyllähän lukija osaa suhteuttaa jonkun hankeen tai kehitysyhteistyön tähän globaaliin mittakaavaan. En usko, että suomalaisille jäisi mitään harhakäsitystä siitä, että nyt suomalaiset teräsmiehet ratkaisee koko Afrikan ongelmat. Pikemminkin niin päin, että sehän on ihan hyvä, jos on tämmösiä uutisia, niin ne antaa negatiivisen uutisoinnin lomassa jonkun näkösen toivonpilkahduksen. Apu-menee-perille -uutiset ovat tärkeitä.”

Remes jatkaa, ettei apurahoja saaneiden toimittajien ole tarkoitus kirjoittaa pelkästään suomalaisista kehitysyhteistyöhankkeista. ”Kyllähän toimittajien plakkariin tarttuu muunkin tyyppisiä uutisia ja positiivisia uutisia, joilla ei ole mitään tekemistä meidän kehitysyhteistyön kanssa. Ja se on tärkeää, jotta saadaan tasapainoinen kuva kehitysmaiden arjesta, joka ei ole pelkkää köyhyyttä ja kurjuutta.”

Ihmisillä on usein tapana kauhistella kehitysmaauutisten sisältöä ja ajatella, etteivät he itse voi tehdä mitään asian korjaamiseksi. Seppänen (1999) esittääkin kurjuusdokumentarismia käsittelevässä artikkelissaan kysymyksen, miten nälänhädän voisi *markkinoida* ihmisille niin, että se vähentäisi voimattomuuden tunteita ja lisäisi toimintakykyisyyttä (Seppänen 1999, 40).

Remes tarjoaa vastaukseksi juttuja, joissa kerrotaan, että apu on mennyt perille. ”Suuret katastrofiuutiset aina lamauttavat ja turhauttavat. Suuresta katastrofista pitää poimia pieniä valonpilkahduksia, juttuja joistain pientä ihmistä koskettavista asioista.”

Remeksen mukaan ”kehitysmaiden todellisuudesta välittyy aika vääristynyt kuva, sillä negatiivinen uutisointi painottuu esim. Afrikan suhteen. Kun sitten ajattelee sitä maanosaa kokonaisuutena niin, se on kuitenkin vain pieni osa sitä todellisuutta. Mutta tämä liittyy yleiseen medianäkökulmaan, että hyvät uutiset eivät ole uutisia ollenkaan. Pitää olla jotain negatiivista, jotain raflaavaa, ennen kuin toimittaja saa myytyä jutun. Tällä eri tiedotusvälineet pyrkivät menestymään kovassa kilpailussa. Nykysuunta sotii realistista kehitysmaauutisointia vastaan eli uutiset pintapuolistuu, raaistuu ja pelkistyy.”

Sekä kehitysyhteistyö että kehitysmaauutisoinnin parantaminen ovat Remeksen mielestä ”kestävyysslajeja”. Tuloksia tulee hitaasti. Realistinen kehitysmaauutisointi on hänen mukaansa mahdollista saavuttaa, jos ammattietiiikkaansa noudattavat toimittajat etsivät totuutta ja tarjoavat kehitysmaista muutakin kuin raflaavia melakkajuttuja.

Remes sanoo, että ”kyö yrittää antaa toimittajille eväitä, jotta heidän maailmankuvansa laajenisi Brysselin ulkopuolelle ja hekin ymmärtäisivät, että Gibraltarin eteläpuolelta ja Uralin takaa löytyy älyllistä elämää”.

5. LÖYTYYKÖ ILOSANOMA RAHOITETTujen KEHITYSMAA-ARTIKKELIEN JOUKOSTA?

5.1. Tutkimuksen taustatietoja

5.1.1. Mitä tutkin ja miksi?

Analysoin nimenomaan Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosaston (kyo) matka-apurahoja saaneiden toimittajien artikkeleita, sillä näiden juttujen joukosta pitäisi olla poikkeuksellisen suuri mahdollisuus löytää metsästämäni myönteinen kehitysmaauutinen tai edes monipuolinen kuvaus siitä, mitä kohdemaassa tapahtuu. Oletan apurahoja saaneiden toimittajien olevan alansa huippuja, motivoituneita asiantuntijoita, joilla on ollut aikaa perehtyä maahan, johon he ovat matkustaneet. He eivät ole kirjoittaneet artikkeleitaan suorina käännöksinä kansainvälisten uutistoimistojen lähettämästä materiaalista, vaan ovat itse käyneet paikan päällä katsomassa, miten asiat ovat. Sitä paitsi he ovat laatineet matkasuunnitelmansa kuukausia ennen matkaan lähtöä, joten he tuskin osuivat paikan päälle juuri silloin, kun tulva pyyhkäisi yli tai sisällissota syttyi. Kyseessä eivät ole kriisireportterit vaan ulkomaantoimittajat, jotka ovat matkustaneet johonkin sellaiseen kolkkaan, joka ei juuri sillä hetkellä ole koko maailman katseiden kohteena. Näin ollen artikkeleilla on suuri mahdollisuus käsitellä jotain muuta kuin päivän polttavia kriisejä tai muita tyypillisiä kehitysmaauutisaiheita.

Kyo:n tiedotuspäällikkö Matti Remes sanoi haastattelussaan, että kyo pyrkii jakamaan matka-apurahoja mahdollisimman tasapuolisesti. Prosenttiluvut vuosien 1997 ja 1998 apurahan saajista todistavat, että kyo on pysynyt tasapuolisuustavoitteessaan:

naisia 54%
miehiä 46%

ruotsinkielisiä 15%
suomenkielisiä 85%

radio- ja tv-toimittajia 38%
lehtitoimittajia ja -kuvaajia 62%

Matka-apurahan saaneiden toimittajien työnantajat ovat sekä valtakunnallisia medioita että paikallisia tiedotusvälineitä kaikkialta maasta (ks. liite 6). Lisäksi joukossa on kahdeksan freelanceria. Toimittajien matkakohteet kattoivat varsin tasaisesti koko maapallon. 52 apurahan saajaa matkustivat yhteensä 28 maahan: 35% Aasiaan, 44% Afrikkaan ja 21% Latinalaiseen Amerikkaan. Aasia peitettiin Palestiinasta Vietnamiin ja Intiasta Kirgisiaan. Myös Afrikkaan matkustaneet raportoivat niin pohjoisesta, etelästä, idästä kuin lännestä, mutta Latinalaisen Amerikan kohdalla jäi suuri alue täysin kattamatta. Lähes kaikki siihen suuntaan matkanneet toimittajat perehtyivät Väli-Amerikan ja Karibian tapahtumiin, Etelä-Amerikkaan vain kolme.

Suuri osa toimittajista on lykännyt matka-apurahan käyttöä, eivätkä he ole vielä (syyskuuhun 1999 mennessä) käyneet matkalla. Ja osaa artikkeleista, joita jo matkansa tehneet toimittajat ovat kirjoittaneet, ei ole vielä julkaistu.

Matkansa tehneistä toimittajista yhdeksän kirjoitti suomenkielisiin sanomalehtiin. Oletan, että minulla on kaikki - tai ainakin lähes kaikki - jutut, joita he matkoiltaan kirjoittivat. Artikkeleita on yhteensä 55 (ks. liite 7). Osa on koko broadsheet¹⁷ -lehden sivun kokoisia, osa vain muutaman palstan mittaisia, mutta joukossa ei ole yhtään parin virkkeen pikku-uutista. Vaikka lehti olisi julkaissut samalla sivulla useampia samaa maata käsitteleviä saman kirjoittajan artikkeleita, käsittelen niitä kaikkia erikseen omina juttukokonaisuuksinaan. Perehdyn analyysissäni juttujen sisällön tutkimiseen, en palstamillimetrien mittaukseen tai artikkelien sijainnin pohdintaan. Sain useimmat jutut valokopioina, joista ei selviä, millä sivulla ja missä kohdassa juttu on julkaistu. Suurin osa artikkeleista on joka tapauksessa päätynyt ulkomaanuutisten sivuille ja tietääkseni vain yksi pääuutissivulle ja yksi talousuutiseksi.

Perustelu journalististen tekstien tutkimiseen löytyy Kuneliuksen (1996, 393-394) viisi-kohtaisesta luettelosta. Ensinnäkin tekstit yhdistävät niiden tuottajia, kuluttajia ja tutkijoita. Teksteistä löytyy yhteinen maailma, johon kaikki voivat osallistua. Toiseksi journalistiset tekstit liikkuvat jokapäiväisen elämän tasolla ja meidän jokapäiväiseen elämäämme liittyy medioiden seuraaminen. Kolmanneksi uutisteksteistä puhuminen yhdistää konkreettisen jokapäiväisen kokemuksen laajempaan teoreettiseen, rakenteelliseen ja abstraktiin viestinnän tutkimukseen. Neljäntenä syynä on se, että tekstit artikuloivat laajoja sosiaalisia suhteita. Jotta voisi kehittää yhteiskunnallisia rakenteita haluamaansa suuntaan, pitää ensin kyetä löytämään ilmaisut vallitseville rakenteille ja puhumaan niistä. Viidentenä kohtana on kysymys siitä, miksi emme lue ja kirjoita toisin.

Kuneliuksen ajatuksia soveltaen voisi todeta, että myös kehitysmaauutistekstien analyysin tärkeys perustuu viiteen kohtaan. Ensinnäkin kolmatta maailmaa käsittelevät jutut avaavat eteemme maailman, joka on meistä suurimmalle osalle kovin vieras. Ja tämä vieraus on meille meitä yhdistävä tekijä. Toiseksi suomalaisen ihmisen elämä täyttyy medioiden seuraamisesta¹⁸, joten emme voi välttyä silloin tällöin kuulemasta, näkemästä tai lukemasta jotain, mikä liittyy kehitysmaihin. Kolmanneksi yksittäiset uutisoidut tapahtumat saavat selkeämmän sisällön, kun ymmärtää, mitkä ovat niitä tapahtumia, joista uutiset tehdään ja miten elämän monitasaisuudesta poimitaan muutama yksityiskohta ja tehdään siitä uutisnäkökulman läpi suodatettu tarina. Neljäntenä syynä on niiden yhteyksien ja suhteiden löytäminen, joita uutiset rakentavat ”meidän” ja ”niiden” välille. Uutisen purkaminen osiin voi osoittaa, että taustalta löytyy selkeä asetelma, jossa tiettyihin asioihin suhtaudutaan itsestään-selvyyksinä. Ja viidentenä syynä on kysymys siitä, miksi kehitysmaauutiset

¹⁷ Sanomalehden perinteinen, suurin ja yleisin formaatti, jossa sivukoko on 360-410 mm x 510-550 mm (Kuutti 1994, 12).

¹⁸ Jos ns. taustakäyttö ja rinnakkaiskäyttö lasketaan mukaan, suomalaiset seurasivat joukkoviestimiä muutama vuosi sitten toteutetun tutkimuksen mukaan keskimäärin 8 tuntia 17 minuuttia joka päivä (Erämetsä 1994, 28).

kirjoitetaan lähes aina saman kielteisen ja stereotyyppioivan kaavan mukaan. Oletan (ja toivon), että kyo:n tukemien toimittajien artikkelien joukosta löytyy mahdollisimman monta mahdollisimman ”erilaista” kehitysmaauutista, jotka jo sinällään antaisivat vastauksen viidenteen kohtaan.

5.1.2. Miten tutkin ja miksi?

Tutkimuksen teko alkaa yleensä analyysimenetelmän valinnalla; perehdytäänkö aineistoon laadullisella vai määrällisellä tutkimusmenetelmällä. Alasuutari (1993) toteaa, että saman tutkimusaineiston analysointiin voi käyttää molempia menetelmiä. Kvantitatiivisessa analyysissä etsitään lukuja ja niiden välisiä tilastollisia yhteyksiä ja aineisto saatetaan taulukkomuotoon (emt., 15-17). Luokittelun, päättelyn ja tulkinnan prosessit ovat kvalitatiivisessa tutkimuksessa perusteiltaan samoja kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, mutta menetelmissä on myös selviä eroja. Laadullinen tutkimus ei etene selkeästi toisistaan erottuvina vaiheina niin kuin määrällinen tutkimus, eikä laadullisessa analyysissä ole selkeitä sääntöjä sen suhteen, miten aineistoa pitää käsitellä. (Mäkelä 1990, 45.)

Eskola ja Suoranta (1996, 124) jakavat laadullisten aineistojen analyysimenetelmät seitsemään kategoriaan:

- kvantitatiiviset analyysitekniikat
- teemoittelu
- tyypittely
- aineistolähtöinen analyysi
- kvalitatiiviset tekstianalyysit
- diskursiiviset analyysitavat
- keskusteluanalyysi

Käytännössä eri analyysitavat kietoutuvat toisiinsa, eikä kyseessä ole selvärajaiset, toisensa poissulkevat menetelmät. Sitäpaitsi tutkimuksissa ei yleensä edes pysty soveltamaan vain yhtä analyysitapaa, sillä esimerkiksi taulukointi edellyttää yleensä jonkinlaista teemoittelua ja diskursiiviset lukutavat määrällistä analyysia. (emt., 124.)

Kvantitatiivisia analyysitekniikoita voi soveltaa myös laadulliseen aineistoon. Määrällinen käsittely voi olla tuotosten pituuksien laskemista ja luokittelemista erilaisten tekijöiden mukaan eri luokkiin. Määrällisellä tekstianalyysillä tarkoitetaan esim. palstamillimetrien tai sanojen esiintymistiheyksien laskemista. (emt., 127-131.) Heiskala (1990, 247) korostaa laskemisen hyödyllisyyttä. Ensinnäkin laskemalla tutkijan on täsmennettävä itselleen, mikä on hänen analyysinsä yksikkö eli tapaus. Toiseksi laskennan tulos suuntaa tutkijan huomion pois omista ennakkokäsityksistä,

sillä oletetut ilmiöt eivät välttämättä olekaan tavallisia tai edes yleisiä. Kolmanneksi laskeminen poistaa sen vaaran, ettei tutkimus etene poikkeuksien varassa, sillä se poistaa mahdollisuuden luulla poikkeavia tapauksia tavanomaisiksi.

Teemoittelulla tarkoitetaan, että aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Tämä voi tarkoittaa esim. sitaattikokoelmaa. Sitaateista ei toisin voi tehdä kovin pitkälle menevää analyysia eikä vetää yleistäviä johtopäätöksiä. Kokonaisempien tutkimustulosten kannalta parempi etenemistapa on tyypittely. Siinä aineisto ryhmitellään etsimällä samankaltaisuuksia. Tyypit kuvaavat aineistoa laajasti, mutta taloudellisesti. (Eskola & Suoranta 1996, 135-136.)

Aineistolähtöisessä analyysissa teoria rakennetaan empiirisestä aineistosta käsin. Tätä menetelmää käytetään, kun tarvitaan perustietoa jonkin tietyn ilmiön olemuksesta. Silloin lähdetään liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman, että asettamuksia tai määritelmiä on ennalta laadittu. (emt., 13-14.)

Kvalitatiivisilla tekstianalyyseilla tarkoitetaan esim. sisällön erittelyä, jonka Pietilä (1976, 53) määrittelee ”joukoksi menettelytapoja, joiden avulla dokumenttien sisällöstä tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen tehdään havaintoja ja kerätään tietoja. (...) Nämä tiedot voivat koskea dokumenttien sisältöä ilmiönä sinänsä tai niitä ilmiöitä, joita dokumenttien sisältö voi epäsuorasti ilmaista tai joista se suoraan kertoo.” Pietilä jatkaa, että sisällön erittely on prosessi, jossa tietoja kerätään, järjestellään ja käsitellään. Menetelmä soveltuu tutkimukseen, joka rakentuu dokumenttiaineiston pohjalle esim. lehdistökirjoittelun analysointiin. (emt., 54-55.)

Diskursiivisilla analyysitavoilla ei tarkoiteta varsinaisia formalisoituneita tutkimustapoja, vaan väljää teoreettista ideaa joukosta metodisia työvälineitä (Eskola & Suoranta 1996, 156). Erityisesti mediadiskurssien analysointi on rakenteiden tutkimista. Kyseessä ei ole ainoastaan yksittäisten sanojen, sanaryhmien tai lauseiden tutkimus, vaan myös monimutkaisempi lauseiden välisiin suhteisiin, tekstien aiheisiin, kaavamaisiin malleihin, tyyllisiin ja retorisiin ulottuvuuksiin perehtyvä analyysi. Esimerkiksi sanomalehtijuttujen tutkimuksessa tätä voi käyttää niin otsikoiden, aloitusten, tyylin, kuin järjestyksenkin tarkasteluun. (van Dijk 1988, 2.)¹⁹

Keskusteluanalyysi perehtyy inhimillisen kielenkäytön muotoihin eli vuoronvaihtoihin, taukoihin, intonaatioon, puheen aloitukseen, lopetukseen jne. Kyseessä on puhutun tekstin lähiluku. (Eskola & Suoranta 1996, 147-152.)

Joukkoviestinnän tutkimus ei ole vakiintunut selkeästi omaksi tieteenalaksi, vaan se lainaa ideoita, teorioita ja menetelmiä muilta tieteenaloilta. Mediatutkimuksen

¹⁹ Diskursiivisista analyysitavoista lisää sivuilla 38-39.

menetelmät ovat kirjava kenttä, ”josta jokaisen on haettava, opiskeltava ja räätälöitävä itselle sopiva tutkimusvälineistö”. (Kantola et al. 1998, 6.) Räätälöin omaksi tutkimustavakseni palan sieltä ja toisen täältä, jotta pystyn käsittelemään tutkimusmateriaaliani mahdollisimman monipuolisesti ja kattavasti. Tarkoitukseni on löytää tapoja, joilla kehitysmaat esitetään.

Kielen käytöllä on sekä tarkoituksellisia että huomaamattomia seurauksia. Sana- valinnoilla voi olla niin tilannekohtaisia funktioita kuin kauaskantoisia ideologisia seurauksia. Teksti voi esimerkiksi legitimoida ja ylläpitää joitakin yhteiskunnallisia alistussuhteita. Valta-asetelmat saattavat löytyä tekstistä selkeinä ilmaisuina, mutta yleensä niiden havaitseminen ei ole ilmiselvää. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 43.)

Williams määrittelee ideologian kolmella tavalla:

- 1) tietylle luokalle tai ryhmälle ominainen uskomusten järjestelmä
- 2) harhaanjohtavien uskomusten järjestelmä - väärä ajattelu tai väärä tietoisuus - joka voidaan nähdä toden tai tieteellisen tiedon vastakohtana
- 3) merkityksen ja aatteiden tuottamisen yleinen prosessi

(Fiske 1993, 216)

Sirkkunen (1996, 69-70) jatkaa todeten, että nimenomaan viimeksi mainitussa merkityksessä ideologiaa voidaan ajatella käytäntönä, joka tuottaa ja ylläpitää käsitystämme todellisuudesta. Uutisten sisältämä ideologia ei tarkoita vain sitä, mistä kirjoitetaan vaan myös sitä, kuinka kirjoitetaan.

Jotta pääsen perehtymään tutkimusaineistooni mahdollisimman tarkasti, valitsin tutkimustavaksi diskurssianalyysin²⁰ ja erityisesti sen alaan kuuluvan kriittisen lingvistiikan. Oletan näiden lähestymistapojen tarjoavan minulle hedelmällisen lähtökohdan, sillä annan aineistolle mahdollisimman paljon valtaa sanella sitä, miten tutkimus etenee. Suoninen (1993, 50) kirjoittaa, ettei diskurssianalyysiä kannata yrittää soveltaa kiinteiden alkuhypoteesien varaan, vaan hypoteettisten oletusten asettaminen on luontevaa tutkimusprosessin eri vaiheissa. Tulkinnat merkityssysteemien kirjosta ja käyttötavoista voivat muuntua analyysiprosessin aikana.

Diskurssianalyysi on kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Kyseessä ei ole selkeärajainen tutkimusmenetelmä, vaan ”väljä teoreettinen viitekehys”, joka antaa tutkijalle mahdollisuuden

²⁰ Diskurssi = verrattain eheä säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 27).

Väliverronen (1998, 20-21) määrittelee diskurssin ”puhetavaksi” tai ”kehykseksi”, jonka avulla voi hahmottaa erilaisia tapoja jäsentää ja kuvata todellisuutta.

Fairclough (1997, 124) määrittelee diskurssin tietyn sosiaalisen käytännön konstruktioksi tai merkityksellistämiseksi, jotka on tehty tietyistä näkökulmista.

tarkastella aineistoaan erilaisten menetelmällisten sovellutusten avulla. Diskurssi-analyysi on tulkintojen kehittelyä, jossa tärkeintä on ”halu tunnistaa aineistostaan ihmettelyn aiheita: ristiriitaisia jännitteitä, urautumista, hienosäätöä...” (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 9-17.)

Jokinen ja Juhila (1993, 75-78) ovat laatineet ohjeet valtasuhteiden tutkimiseen perustuvan diskurssianalyysin tekoon. Tärkeimpänä lähtökohtana he pitävät kyllin laajan tutkimuskysymyksen esittämistä, sillä tarkka ja tiukka lähtöasetelma rajaa tapaa, jolla analysoitavaan aineistoon suhtaudutaan. Jotta materiaalista voisi tunnistaa kattavasti erilaisten merkityssysteemien kirjjon, pitää kiinnostus kohdistaa kaikkiin mahdollisiin aineistosta paikannettavissa oleviin diskursseihin.

Analysoitavasta materiaalista etsitään hegemonisen aseman saavuttaneita diskursseja ja pyritään analysoimaan niitä prosesseja, joilla nämä diskurssit ovat rakentuneet. Kyseessä ovat ne kulttuuriset itsestäänselvyudet, sosiaalisiin käytäntöihin kietoutuneet valtarakenteet, jotka yleensä jäävät vaille erityishuomiota. Ne ovat luonnollisina pidettyjä ja kyseenalaistamattomia diskursseja, jotka vievät tilaa muilta diskursseilta. Hegemonisten diskurssien löytämiseen Jokinen ja Juhila (1993) antavat kaksi neuvoa. Ensinnäkin ”mitä useammin ja useammassa yhteydessä tietyn diskurssin palat toistuvat sen hegemonisemmasta diskurssista saattaa olla kyse”. Ja toiseksi ”mitä itsestäänselvempänä ja vaihtoehdottomampana joku diskurssi esiintyy, sitä vahvempi se on, vaikka se ei lukumääräisesti dominoisikaan. Tällöin muut, määrällisesti kenties useammin toistuvat diskurssit, voivat olla siihen nähden ikään kuin ”apupojan asemassa”, esimerkiksi legitimoimassa sen oikeutusta”. (emt., 75-89.)

Diskurssien sisäisiä valtasuhteita tutkittaessa huomio tulee kiinnittää kolmeen ominaisuuteen. Ensinnäkin siihen, mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään. Toiseksi siihen, millaiset ovat toimijoiden väliset suhteet diskurssissa ja kolmanneksi siihen, millaisiin subjektipositioihin ihmiset voivat asemoitua tai tulla asemoiduiksi. (emt., 86.)

Diskursseihin kytkeytyvillä ideologisilla näkökulmilla on laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia, joten diskurssianalyysissa saavutettavat päätelmät voivat olla päteviä myös varsinaisen tutkimusmateriaalin ulkopuolella. Tutkimuksessa on tarkoitus irtautua tilannesidonnaisista konteksteista ja aineistosidonnaisuudesta. Tärkeintä on ”paneutua ideologisiin seurauksiin ja tämän pohjalta kritisoida sellaisia käytäntöjä ja diskursseja, jotka ovat legitimoimassa erilaisia alistussuhteita. Ja vielä pidemmälle menen: asettua niitä heikentävien tulkintojen ja käytäntöjen puolelle. (emt., 96-98.)

Myös kriittisen lingvistiikan kantavana ajatuksena on kielenkäytön takana vaikuttavien ideologisten järjestelmien ja vallankäytön muotojen paljastaminen. Tämä tapahtuu yksittäisiä sanoja, käsitteitä ja kieliopillisia rakenteita erittelemällä. Teksti saa arvottavaa painotusta sen mukaan, mitä lähteitä suositaan; näin todellisuudelle voi

antaa lähteiden näkemysten mukaisia määritelmiä. Tämä korostuu mm. valittaessa tiettyä etnisyyttä kuvaavia käsitteitä, jolloin saatetaan tuottaa rasistisia diskursseja. (Väliverronen 1998, 27.)

Nimenomaan sanaston valinta on ominaisuus, johon kriittinen lingvistiikka keskittyy, sillä sanavalinnat nivoutuvat ideologisesti latautuneisiin kategoriointisysteemeihin. Tämä tulee esiin esimerkiksi sukupuolista syrjintää tutkittaessa, jolloin tarkasteltavaksi nousee se, missä rooleissa miehet ja naiset esitetään. (Fairclough 1997, 42.)

Tekstiä analysoitaessa on tärkeää ottaa huomioon ns. kulttuurinen konteksti. Tutkijan omat kulttuuriset tavat, stereotyytit ja yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin tuntemus eivät voi olla vaikuttamatta siihen, miten hän analysoi aineistoaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 32.) Tutkiminen on tulkitsemista, joka edellyttää luovaa mielikuvitusta ja erilaisten teorioiden yhdistelyä. Kyseessä on eräänlainen käsityötaito. ”Teksteille ei ole olemassa ainoita oikeita tulkintoja, ainoastaan paremmin ja huonommin perusteltuja.” (Väliverronen 1998, 32-36.)

Tieteellisen tutkimustekstin tulkinnan pätevyyttä ja kattavuusalueen laajuutta arvioitaessa tarkastellaan tulkinnan koeteltavuutta. Tutkimuksen pitää riittävän selkeästi kertoa ”ne periaatteet, joita noudattaen aineistoa tutkimusasetelman varassa tulkitsemalla päädytään niihin tuloksiin, jotka tutkimuksessa esitetään, eikä joihinkin toisiin tuloksiin”. Tulkinnan tukemiseksi ja tulkintasääntöjen soveltamisen havainnollistamiseksi pitää esittää riittävä aineistomäärä. Ja tulkinta pitää suhteuttaa aineistolle mahdollisesti tarjoutuviin vaihtoehtoihin tulkintoihin. (Heiskala 1990, 244.) Mäkelä (1990, 59) ilmaisee saman asian hiukan eri tavalla todeten, ettei tieteellisen tekstin ”vaatimuksena ole, että kaksi tulkitsijaa tulee samaan lopputulokseen, vaan että lukijalle annetaan edellytykset arvioida ja mahdollisesti hyväksyä tutkijan ratkaisut”. Lukijalle pitää antaa mahdollisimman tarkka kuva niistä teknisistä operaatioista ja ajatuskuvioista, jotka ovat johtaneet raportoituihin tuloksiin (emt., 59). Grönfors (1982, 178) täydentää, että ainoa tapa osoittaa tutkimuksen luotettavuus on kertoa tutkimusraportissa yksityiskohtaisesti kaikki, minkä oletetaan helpottavan sitä, että lukija voi itsenäisesti arvioida tutkimusta.

Analysoidessani 55 kehitysmaa-artikkelia, etenen samassa järjestyksessä kuin oletan artikkelien lukijoidenkin edenneen. Katson ensin kuvia ja käytän niiden tulkintaan kuvatekstien antamia selostuksia. Perehdyn sitten otsikoihin, jonka jälkeen käyn läpi artikkelien aloituskappaleet. Tarkastelen sitä, miten aiheita lähdetään käsittelemään: ns. ”koviin” uutisten tyylillä vai human interest²¹ -lähtökohdasta. Sitten paneudun kaikkien artikkelien aihepiireihin ja diskursseihin etsien joukosta yleisimmät. Viisi

²¹ Human interest on journalistinen esitystyyli tai juttutyyppi, joka pyrkii vetoamaan lukijoiden tunteisiin. Jutun kohteena voi olla ihmisten ohella esimerkiksi eläimet, eksoottisen paikat ja erikoiset tapahtumat. Human interest -jutut luokitellaan ns. ”pehmeiksi” uutisiksi. (Kuutti 1994, 23.)

useimmin toistuvaa diskurssia nousevat tarkemman analyysin kohteiksi. Lopuksi kerään vielä yhteen artikkelien analysoinnista nousseita havaintoja.

5.2. Kuvat ja muu visuaalinen ilmaisu

Sanomalehden lukemistapoja tutkinut Miettinen (1980, 259) toteaa, että lehden sisällön puoleensavetävin elementti on kuvitus. Lukijan huomio kiinnittyy ensimmäisenä kuvaan, ja jos kuva osoittautuu kiinnostavaksi, luetaan myös kuvateksti (emt., 270). Hyvin tehty kuvitus voi välittää vastaanottajalle jutun olennaisen sanoman, joten enemmistö lehden lukijoista tyytyy vain silmäilemään juttujen otsikkoja ja niihin liittyviä kuvia (Miettinen 1984, 183).

”Kuvituksen tehtävänä on kertoa käsiteltävästä asiasta jotakin sellaista, mitä sanoin ei voi kuvata tai minkä sanallinen kuvaus olisi tarpeettoman monimutkainen. Kuvan avulla voidaan tuoda esille jokin tapahtumaan liittyvä yksityiskohta, kiinnostava piirre, näyttävä suoritus, luonteenpiirre... Monesti riittää, kun kuvan avulla voidaan vastata ihmisten huulilla olevaan kysymykseen: ”Millaista siellä oli?” Voidaan siis näyttää tapahtuman puitteet, henkilöt, ympäristö ja itse tapahtuman keskeiset palat.” (Miettinen 1984, 183.)

Miettinen (1984, 183) listaa lehtijutun yhteydessä julkaistavan kuvan tehtäviä:

- informointi
- taustoittaminen
- tulkinta
- mielenkiinnon herättäminen
- sanoman havainnollistaminen
- tekstin keventäminen
- idean, rakenteen, mallin tai toiminnon esittäminen
- näyttävyyden lisääminen

Kuva on ”tehokas ase”, sillä jutusta muistetaan usein juuri kuvan sisältö. Kuva kertoo, mikä jutussa on olennaista, tärkeää, keskeistä ja kiinnostavaa. Jos kuva toistaa samaa asiaa, mitä teksti korostaa, sanoman teho kasvaa. (Miettinen 1984, 183.)

Kuvituksen päätyypit ovat valokuva, kartta, graafinen esitys ja piirros. Valokuva on kuvituskeinoista tärkein. Sitä käytetään aiempaa useammin, kuvakoot ovat kasvaneet ja kuvat ovat sisällöllisesti muuttuneet ilmaisuvoimaisemmiksi. Värikuvat keräävät selvästi enemmän huomiota kuin mustavalkokuvat, mutta kustannussyistä ”vähemmän tärkeät” kuvat julkaistaan mustavalkoisina. Valokuvat voivat esittää joko konkreettista kuvauskohdetta tai symboloida jotain abstraktia kuten demokratiaa tai inflaatiota. Koska valokuvalla ei ole yhteisesti sovittua kieltä, vastaanottajat eivät ymmärrä kuvia samalla tavalla. Myös käyttöyhteys antaa kuvalle merkitystä: sama kuva voi tulla

tulkituksi yhteydestä riippuen monin eri tavoin. Tämä osoittaa, että kuvatekstillä on tärkeä asema, sillä se opastaa lukijaa havaitsemaan sen, miten kuvaa kuuluu kussakin yhteydessä tulkita. (emt., 184-185.)

Karttaa käytetään lähinnä osoitettaessa tuntemattomien paikkojen sijaintia. Kartta soveltuu ulkomaanuutisten paikkojen havainnollistamisen lisäksi kertomaan esimerkiksi, mitä reittiä linja-auto kulkee, missä pyöräilykilpailu ajetaan tai millainen on uusi kunnallinen asemakaavoitus. Graafinen esitys on useimmiten erilaisten numeeristen tietojen esittämisessä käytetty kuvio. Piirrokseseen turvaudutaan yleensä silloin, jos tilannetta, asiaa tai tapahtumaa ei voi muuten kuvata, kuten avaruuden taivaankappaleiden liikkeitä tai ydinvoimalan sisäistä rakennetta. (emt., 207-208.)

Kuvan ymmärtäminen on sidoksissa kulttuurisiin ja henkilökohtaisiin kokemuksiin, joten yleispätevien tulkintojen tarjoaminen on mahdotonta. Barthesin (Fiske 1993, 112-113) mukaan niin tekstiä kuin kuvaakin voi tulkita merkityksellistämisen kahdesta tasosta. Ensimmäinen eli denotaation taso tarkoittaa merkin yleisintä ja selvintä merkitystä, ja toinen eli konnotaation taso kuvaa sitä vuorovaikutusta, joka syntyy, kun merkki kohtaa lukijan tuntemukset, mielenliikkeet ja kulttuuriset arvot. Noponen (1996, 212) määrittelee denotatiiviset merkitykset katsojalle ilmeisiksi merkityksiksi, joiden hahmottaminen ei vaadi erityisiä ponnisteluja, sillä kysymys on lähinnä kuvan sisällön tunnistamisesta. Pysyttäydyn omassa tutkimuksessani lähinnä denotatiivisen tason havainnoinnissa, sillä päähuomion annan teksteille ja niiden sisällölle.

Tarkastelemieni 55 artikkelin yhteydessä julkaistiin kaikkiaan

88 valokuvaa,
36 karttaa,
1 graafinen esitys ja
5 piirrosta.

Kartoista 11:ssä näytettiin kokonainen manner, johon oli merkitty jutun kohdemaata, ja 25 kartassa oli pienempi alue: jutun kohdemaata ja sen lähimmät naapurit. Tällaisten karttojen julkaiseminen on aiheellista, sillä suurin osa suomalaisista tuskin tietää, missä esimerkiksi Kirgisia sijaitsee.

Tutkimusmateriaalin ainoa graafinen esitys (banaaneita tuottavien maiden vientilukuja kuvannut pylväsdiagrammi) julkaistiin havainnollistamaan aineiston ainoaa varsinaista talousuutista. Piirroksina oli ainoastaan karttojen yhteydessä julkaistuja lippujen kuvia. Lisäksi 10 jutun yhteydessä oli laatikoituna joitakin jutun käsittelemään maahan liittyviä numerotietoja kuten pinta-ala, väkiluku, luku- ja kirjoitustaitoisten osuus väestöstä, televisioiden, puhelinten ja hiv-tartuntojen määriä.

Koska sain tutkimusmateriaalin mustavalkoisina valokopioina, en tiedä, kuinka värikkäät ulkoasut jutuissa on ollut tai kuinka suuri osa kuvista on julkaistu värillisinä.

Tutkimusmateriaalin 88 valokuvasta 69:ssä oli ihminen tai ihmisiä.

Kuvassa vain suomalainen/suomalaisia	10	= 15%
Kuvassa vain paikallinen/paikallisia	55	= 81%
Kuvassa suomalainen/suomalaisia ja paikallinen/paikallisia	3	= 4%
—————		
yht. 68		

Lisäksi yhden jutun yhteydessä julkaistiin kuva valkoihoisesta avustustyöntekijästä, jonka kansallisuus ei käynyt ilmi edes tekstistä.

Kuvat, joissa esiintyi pelkkiä suomalaisia olivat kaikki poseerauskuvia, joissa suomalainen/suomalaiset vain jököttivät kuvaajaa varten. Neljässä kuvassa ympäristönä oli toimisto sisältä tai ulkoa, yhdessä kirkko, yhdessä koulu, yhdessä puutarha ja yhdessä rakennustyömaa. Kaksi muuta kuvaa olivat kasvokuvia, joissa ympäristöä ei näkynyt juuri ollenkaan. Kolmessa kuvassa istuttiin työpöydän ääressä, mutta muissa kuvissa ei ollut mitään työntekoon viittaavaa.

Kolmessa kuvassa suomalaiset mahtuivat paikallisten kanssa samaan otokseen. Ensimmäisessä suomalainen mies poseeraa huomiotaherättävän pitkänä ja vaaleana seitsenhenkisen vietnamilaisseurueen takana seisten. Toisessa suomalainen nainen istuu kahden nepalilaispojan välissä, ja kolmannessa kuvassa suomalaisen miehen taustalla näkyy ohi pyöräilevä paikallinen.

Paikallisista otetuissa kuvissa sen sijaan oli huomattavan paljon enemmän vaihtelua. Kuvat sijoittuivat muuallekin kuin kaupunkiympäristöön ja ihmiset puuhastelivat kuvissa muidenkin askereiden kuin poseerauksen parissa. Suuri osa kuvista on otettu niin, ettei ympäristöä voi täsmälleen määritellä, mutta ne, joissa ympäristö on ilmiselvä, sijoittuvat seuraavasti:

13	toimisto
8	maaseutu (pelto, maatila tms.)
5	kirkko tai muu uskonnon harjoittamiseen liittyvä paikka
5	liikenne
3	orpokoti
3	rakennustyömaa
1	koulu
1	tori
1	hotelli

Suurin osa paikallisista otetuista kuvista kuvasi heidän työtään: lapsi kantaa kiviä, vanha mies puita ja vanha nainen vesiruukkua. Toimistokuvissa ei ainoastaan istuta suoraryhtisesti pöydän takana (kuten suomalaiset omissa kuvissaan), vaan esimerkiksi keskustellaan. Lisäksi kuvissa valmistetaan yrteistä lääkettä, jonotetaan palkkapussia, leikataan ja pestään banaaneja, soitetaan soittimia, pidetään kokouksia, ratsastetaan aasilla, hevosella tai norsulla, rakennetaan taloa tai viemäristöä (ei seisota rakennustyömaan edessä kuten suomalaiset), rukoillaan ja matkustetaan. 77 prosenttia paikallisista otetuista kuvista on ns. toimintakuvia eli niissä kuvatut ihmiset puuhastelevat päivittäisissä askareissaan todennäköisesti juuri niin kuin he olisivat toimineet, vaikka valokuvaaja ei olisikaan osunut paikalle. 23 prosenttia kuvista oli selvästi lavastettu valokuvan ottamista varten.

Suomalaisista otetuissa kuvissa oli kuvatekstinä joka kerta kuvassa olleen henkilön nimi ja titteli. Paikallisista otetuissa kuvissa 49 prosentissa kuvan henkilö tunnistettiin nimeltä. Lopuissa kuvissa kuvatekstit eivät maininneet kuvattuja henkilöitä ollenkaan tai sitten heidät nimettiin ”lapsiksi”, ”naisiksi”, ”nepalilaisiksi”, ”mosambikilaisiksi”, ”lammaspaimeniksi”, ”basaarikauppiaksi” tai ”pyhiinvaeltajiksi”.

Valokuvia oli otettu ihmisten lisäksi maisemista (11 kpl) ja eksoottisista yksityiskohdista kuten taide-esineistä, soittimista, kulkuvälineistä ja uskonnon harjoittamiseen liittyvästä esineistöstä. Yksikään valokuva ei symboloinut mitään abstraktia asiaa, vaan kaikissa kuvissa esiintyi jotain konkreettista.

Kuvien luokittelu myönteisiin, neutraaleihin ja kielteisiin on täysin riippuvaista siitä, otetaanko kuvateksti mukaan kuvan tulkintaan. Koska tutkimusmateriaalissa ei ole kyse katastrofiuutisista, ei kuvien joukosta löytynyt selkeän kielteisiä kuvia kuin kaksi: ensinnäkin vaurioitunut ja piikkilangalla suojattu rakennus (Kenian pääkaupungissa Nairobissa sijaitseva Yhdysvaltain suurlähetystö-rakennus, jonka edessä räjähti autopommi elokuussa 1998) ja toiseksi kuva kyltistä, jossa varoitetaan miinoista. Mutta jos kuvateksti otetaan mukaan kuvien tulkintaan, tulos on toinen. Esimerkiksi kuva keinuhevosella kiikkuvasta iloisesti hymyilevästä pikkutyöstä olisi kyllä myönteinen, mutta kun kuvateksti kertoo hänen olevan orpo ja hiv-positiivinen, muodostuu kuvan ja kuvatekstin yhteisvaikutus kielteiseksi.

Kuvien tulkinta ilman, että kuvatekstejä otetaan huomioon:

myönteisiä kuvia	9	= 10%
neutraaleja kuvia	77	= 88%
kielteisiä kuvia	2	= 2%

Myönteisiksi kuviksi olen laskenut ainoastaan ilmiselvästi hyvää mieltä tuottavat kuvat, joissa on hymyileviä ihmisiä. Kielteisiksi olen luokitellut ainoastaan edellä

mainitsemani kaksi kuvaa eli vaurioituneen lähetystörakennuksen kuvan ja miinoista varoittavan kyltin kuvan. Kaikki muut kuvat olen määritellyt neutraaleiksi.

Kuvatekstien sävy:

myönteinen	11	= 12%
neutraali	57	= 65%
kielteinen	20	= 23%

Myönteiseksi kuvatekstiksi olen määritellyt esimerkiksi tämän: ”— Ei nämä jää lokaan makaamaan. Palkatonta vapaaehtoistyötä CWINissä tekevä Tarja Janhunen kuvaa nepalilaisten lasten positiivista elämänasennetta kaikin tavoin kannustavaksi.” Kielteisiksi kuvateksteiksi luokittelin esimerkiksi lapsityövoimasta, miinoista, aids:sta ja pakolaisuudesta kertovat aiheet. Kaikki muut kuvatestit määrittelin neutraaleiksi.

Kun kuvan ja kuvatekstin yhteisvaikutus otetaan huomioon ja ne jaetaan sen mukaan, onko kuvissa suomalaisia tai mainitaanko kuvatekstissä jotain Suomeen viittavaa, päädytään seuraaviin prosenttilukuihin:

	Myönteinen kuva	Neutraali kuva	Kielteinen kuva
Kuvassa tai kuvatekstissä suomalaisia tai Suomi	47%	53%	0%
Kuvassa eikä kuvatekstissä mitään Suomeen viittaavaa	5%	67%	28%

Yhteenveto tutkimusmateriaalin kuvituksesta:

Jokaisen artikkelin yhteydessä julkaistiin keskimäärin 1,6 valokuvaa. Joka viidennessä kuvassa oli suomalainen, mutta pääasiassa valokuvissa oli työnsä parissa toimivia paikallisia. Kaksi yleisimmin toistuvaa valokuvausympäristöä olivat toimisto ja maaseutu. Jokainen kuvaan päässyt suomalainen nimettiin kuvatekstissä, mutta paikallisista otetut kuvat lähinnä havainnoillistivat paikallista elämäntapaa enemmän kuin keskittyivät kuvatun ihmisen persoonaan. Nimetön yksilö edusti massaa. Jos kuvassa oli suomalainen tai Suomi mainittiin kuvatekstissä, kuva oli aina myönteinen tai neutraali, mutta jos kuvassa eikä kuvatekstissä ollut mitään Suomeen viittaavaa, kuvista vain viisi prosenttia oli myönteisiä.

5.3. Otsikko

Otsikosta voi lukea jutun keskeisimmän sisällön tiivistetyssä, ytimekkäässä ja argumentoivassa muodossa ja näin ollen huomion kiinnittäminen otsikoihin on perusteltua (Koistinen 1998, 50). Sanomalehtien lukemistutkimuksissa on todettu, että ”jokaisen lehdessä julkaistun otsikon on lukenut keskimäärin joka neljäs lukija, jokaisen jutun ingressin yksi kahdeksasta ja vähintään puolet juttujen teksteistä yksi yhdestätoista” (Miettinen 1980, 260). Koska otsikko vaikuttaa olennaisesti siihen päätökseen, perehtyvätkö lukijat itse tekstiin, on tärkeää tarkastella, miten juttuja ”myydään”.

Okkonen (1980, 248) kirjoittaa, että otsikko on juliste ja sen kieli julistekieltä, eli iskevää, aktiivista, tuoretta, etenevää, selkeää ja yksiselitteistä. Hän jatkaa, että otsikon pitää avautua lukijalle heti, ja jos näin ei käy, otsikon tekijä on epäonnistunut. – Olen eri mieltä. Otsikko voi olla hyvin mielenkiintoinen, jos sitä pitää jäädä pohtimaan. Sanaleikkiin perustuvan otsikon oivaltaminen on palkinto lukijalle.

Miettinen (1980, 271) painottaa, että nimenomaan kielikuvien käyttö ja otsikon leikkisyys kasvattavat juttujen vetovoimaa. Kaikkein eniten lukijoiden huomiota saadaan sensaatiohakuksilla sanavalinnoilla ja kaikkein vähiten kiinnostava aloitus on pääkirjoitustyyppinen, pohdiskeleva otsikko. (emt., 271-272.)

Tarkastelen kaikkien 55 artikkelin otsikoita niin, että lasken mukaan juttujen varsinaiset pääotsikot ja mahdolliset alaotsikot. En kiinnitä tässä yhteydessä huomiota tekstin keskelle sijoitettuihin väliotsikoihin.

Olen jakanut otsikot myönteisiin (+), neutraaleihin (◇) ja kielteisiin (-). Koska tällaiselle luokittelulle ei ole olemassa yleispäteviä ja objektiivisia sääntöjä, olen turvautunut omaan kaupunkilaisjärkeeni ja määritellyt otsikot sen mukaan, miltä ne ensilukemalla ”tuntuivat”: aids:n takia orvoksi jääneistä lapsista kertova juttu on kielteinen ja maan demokratiaponnisteluihin perehtyvä artikkeli myönteinen. Jotkut otsikot eivät ole selvästi kumpaakaan, joten luokittelin ne neutraaleiksi. Myös siinä tapauksessa, jos otsikossa on sekä selkeän kielteinen asia (”Ihmisoikeusrikkomukset varjostavat kenialaisten arkielämää”) että selkeän myönteinen asia (”Monipuolue-demokratia ja KHRC:n pioneerit ovat lisänneet 90-luvulla ihmisoikeuskeskustelua ja parantaneet tilannetta”), luokittelin otsikon neutraaliksi. Jos samalla sivulla on julkaistu useampia artikkeleita, joiden otsikot täydentävät toisiaan, olen ottanut otsikoiden arviointiperusteeksi sen yleisvaikutelman, joka otsikoista syntyy. Esimerkiksi otsikko ”Naerday – positiivinen” ei merkitsisi yhtään mitään, ellei viereisestä aids-otsikosta voisi päätellä, että kyseessä on hiv-positiivisuus eli kielteinen otsikko. Olen merkinnyt arvioni liitteessä 7 lueteltujen otsikoiden perään, joten lukija voi tarkastaa, vastaavatko näkemykseni hänen arviointejaan.

Tekemäni luokittelun perusteella kaikista otsikoista 42% oli myönteisiä,
 38% oli neutraaleja ja
 20% oli kielteisiä.

Otsikoista 28 prosentissa oli jotain Suomeen viittaavaa (esim. ”Suomen kehitys yhteistyöhankkeet”, ”kuopiolaisrehtori”). Nämä otsikot osoittautuivat useammin myönteisiksi kuin ne otsikot, joissa Suomea ei mainittu.

	Myönteinen otsikko	Neutraali otsikko	Kielteinen otsikko
Otsikossa jotain Suomeen viittaavaa	67%	20%	13%
Otsikossa ei mitään Suomeen viittaavaa	31%	45%	24%

Jos otsikossa oli mainittu Suomi tai jotain Suomeen viittaavaa, toimijana on usein nimenomaan Suomi (esim. ”Suomi kouluttaa”, ”Suomi luo”, ”Suomi tekee”) ilman, että toimijaa olisi määritelty yhtään tämän tarkemmin. Suomeen viittaavissa otsikoissa yleisimmin toistuva verbi oli kaksi kertaa esiintynyt ”auttaa”. Muita suomalaisten toimiin viitanneita verbejä olivat ”kouluttaa”, ”rakentaa”, ”opettaa”, ”parantaa”, ”tarttua”, ”tehdä”, ”luoda” ja ”toteutua”. Kaiken kaikkiaan sanat ”apu” tai ”auttaa” esiintyivät 15:ssä Suomeen viittaavassa otsikossa yhteensä viisi kertaa.

Ainoan poikkeuksen teki otsikko *”Suomen miinapolitiikka herättää kummastusta - Henkilömiinakampanja jatkaa Suomen painostamista”*. Tässä Suomi ei olekaan apuaan tarjoava opettaja vaan kritisoinnin kohde.

Suurimmassa osassa eli 72 prosentissa otsikoista ei kuitenkaan mainittu mitään Suomeen viittaavaa. Näissä otsikoissa toimijat vaihtelivat laidasta laitaan. Paikallisia ilmiöitä käsitelleiden juttujen otsikoiden toimijoita olivat useimmiten maat tai alueet (”Intia katsoo”, ”Betlehem valmistautuu”, ”vuoristomaa ponnistelee” jne.). Mikään yksittäinen ihmisryhmä ei noussut erityisesti esille, sillä otsikoissa joko yleistettiin koko kansallisen ryhmän tasoiseen ilmiöön (punakhmerit, kambodzhalaiset lapset, palestiinalaiset jne.) tai puhuttiin yksittäisistä ryhmistä (katulapset, viljelijät, pakolaiset, kerjäläiset jne.). Mikään aihepiiri ei noussut erityisen suosituksi.

Kun tarkasteluun otetaan kaikkien 55 artikkelin otsikoiden sanavalinnat, voi todeta, ettei niissä ole juurikaan käytetty katastrofiuutisoinnista tutuksi tulleita järkyttäviä

sanoja. Kahdessa otsikossa viitataan miinoihin, mutta kumpikaan otsikko ei kerro varsinaisesta miinojen aiheuttamasta onnettomuudesta vaan miinoista ilmiönä. Ei siis mitään sensaatiomaista kuten ”miina räjäytti pienen pojan”, vaan kannanotto Suomen miinapolitiikkaan ja toteamus siitä, että Kambodžhan pelloilla on miinoja.

Ainoa yhteys, jossa sana ”sota” mainittiin, oli ”banaanisota”, eikä sekään tietenkään tarkoita sodankäyntiä vaan kauppapolitiikkaa. Vaikka yksikään otsikko ei suoranaisesti hehkuttanut kehitysmaiden järkyttävillä ihmiskohtaloilla, löytyi otsikoiden sanastosta hyvin kielteisen konnotaation synnyttäviä ilmauksia kuten ”hylkiö”, ”uhri”, ”kerjäläinen”, ”pakolainen” ja ”katulapsi”.

Suurin osa otsikoista oli Okkosen (1980, 248) ohjeita noudattaen selkeitä ja yksiselitteisiä, mutta joukossa oli muutama poikkeus:

”*”Musunguna” mustien maassa*” -otsikko edellyttää, että lukija ymmärtää swahilin sanan ”musungu” tarkoittavan valkoihoista. Ja *”Aitmatovin perilliset*” -otsikon ymmärtäminen edellyttää, että lukija tuntee kirgisialaisen kirjailijan Tshingiz Aitmatovin.

”*Lasten kädet, Äiti Teresa ja kuolevan vaeltajan syntyminen*” oli otsikoista kaikkein hankalin ja epäselvin. Eikä *”Nepalin jano*” aukene pelkästään näillä kahdella sanalla. Myös *”Urjuwan on keidas naisille*” -otsikko on hankalasti tulkittava, eikä siitä heti arvaisi, että juttu kertoo kahvilasta.

Varsinaisia humoristisia sanaleikkejä harrastettiin vain kahdessa otsikossa: *”Laitilalaisen Matin unelma toteutui Vietnamissa: Olutta Hanoissa*” ja *”Vesimiesten Hanoiin eivät bisnesmiehet tartu - Vietnam suomalaisille köyhä kehitysapukohde*”.

Yhteenveto tutkimusmateriaalin otsikoista:

Joka kolmannessa otsikossa viitattiin Suomeen ja näissä otsikoissa kyse oli useimmiten Suomen antamasta avusta. Jos otsikossa oli jotain Suomeen viittaavaa, se oli 71 prosentin todennäköisyydellä myönteinen, jos siinä ei viitattu Suomeen, sen myönteisyystodennäköisyys oli 31 prosenttia. Paikallisista ilmiöistä kertovissa otsikoissa toimijana oli useimmiten maa tai alue eikä esimerkiksi poliittinen puolue, kansalaisjärjestö, pankki, kirkko tms. Otsikoissa ei esiintynyt juurikaan sensaatiohakuisuutta tai järkyttäviä yksityiskohtia.

5.4. Ingressi

”Otsikon jäljessä tulevaa ensimmäistä tai laajoissa jutuissa muutamaa ensimmäistä kappaletta kutsutaan ingressiksi eli johdannoksi. Tavallisesti ingressi erottuu painetussa lehdessä muusta tekstistä typografisesti; se on ladottu muuta tekstiä suuremmalla kirjasinkoolla ja mahdollisesti lihavalla kirjasintyypillä sekä se on mahdollisesti myös levitetty useammalle kuin yhdelle palstalle.” (Miettinen 1984, 173.)

Ns. kovissa uutisissa tiedot esitetään tärkeys- ja olennaisuusjärjestyksessä. Alkuun tärkein ja sen jälkeen asiat esitetään kärjellään seisovan pyramidin -periaatteen mukaisesti. Tekstin kappaleet kirjoitetaan mahdollisimman johdonmukaisesti itsenäisiksi yksiköiksi, jotta niitä voi siirrellä uuteen järjestykseen tai poistaa ilman, että tekstin luettavuus kärsii. (Kunelius 1996, 276.) Tärkein kärkeen -periaate ei ole ainoastaan lehden toimitusta helpottava kirjoitusmalli, sillä se auttaa myös lukijaa. Ei ole välttämätöntä lukea kuin ensimmäinen kappale ja on jo päässyt jyvälle siitä, mistä on kyse.

Useat ihmiset lukevat artikkeleista vain alut. Jos toimittaja kirjoittaisi auto-onnettomuudesta ja aloittaisi juttunsa siitä, miten kuljettaja nousi autoon ja lähti ajamaan, useimmat lukijat eivät koskaan pääsisi niin pitkälle, että saisivat tietää autoa ajaneen ihmisen kuolemasta. (Brooks et al. 1992, 51.) Juuri tämän ongelman välttämiseksi, kovat uutiset vastaavat jo aloitusvirkkeissään kysymyksiin kuka, mitä, koska, missä, miksi ja miten.

Kärjellään seisovan pyramidin -periaatteen heikkous on siinä, ettei se kasvata lukijan kiinnostusta. ”Ensimmäisten kolmen kappaleen jälkeen juttu ei muutu enää yhtään paremmaksi.” Jos uutisoitava tapahtuma ei ole päivän kuumin uutinen, voi jutun kirjoittaa leppoisaammallakin otteella. Ingressin ei tarvitse antaa vastausta viiteen kriittiseen kysymykseen, jos kyseessä on esim. taustoittava artikkeli, jonka tehtävänä on selittää ja päivittää uutistapahtumaa. Tutkivan journalismin artikkelit eivät yleensä ala kertomalla heti kaikkea olennaista, sillä nämä jutut nimenomaan perustuvat siihen, että ne paljastavat pikkuhiljaa lisää yksityiskohtia tutkitusta aiheesta. Ihmisistä ja järjestöistä kertovat ns. profiili-jutut tai human interest -artikkelit voivat noudattaa uutiskaavasta poikkeavaa rakennetta, eikä hupijuttujen (engl. *brighteners*) tarvitse seurata ennaltasovittuja kaavoja. (Brooks et al. 1992, 376-377.)

Yksi suosituimmista rakenteista, jota toimittajat lehtijutuissa käyttävät on ns. kohdennusrakenne (engl. *focus structure*). Sillä tarkoitetaan, että juttu rakennetaan keskittymällä ensin yksittäiseen ihmiseen, sitten siirrytään suurempaan kokonaisuuteen, jonka jälkeen palataan avauskohdennukseen eli samaan ihmiseen, josta juttu alkoi. Näin saadaan käsiteltyä vaikeitakin asiakokonaisuuksia niin

ihmisläheisesti, että juttu on helppo lukea ja ymmärtää. Tällaiset jutut aloitetaan yleensä kuvailemalla maisemaa tai jotain mielenkiintoista tai huvittavaa yksityiskohtaa. (Brooks et al. 1992, 382-387.)

Vaikka tutkimusmateriaali ei sisältänyt ainoatakaan juttua ns. päivän polttavista uutisista, löytyi artikkelien joukosta silti 15 kovan uutisen ingressiksi luokiteltavaa aloitusta. Eli 27 prosenttia artikkeleista toi heti kärkeen esille, mikä tai mitkä ovat jutun tärkeimmät yksityiskohdat. Tällaisia aloituksia olivat mm. nämä:

"Jo toiseen sukupolveen ehtinyt aids-epidemia jättää monia lapsia orvoiksi Kaakkois-Aasiassa. Vastikään sisäisistä levottomuuksista rauhoittunut Kambodzha ei ole kyennyt varautumaan lasten hoitoon. Hi-virusta itsein kantavien lasten kohtalo on erityisen surkea, vaikka hyvällä hoidolla lapsilla olisi edessään monta elinvuotta."

(Aids jättää jälkeensä orpoja Aasiassa, Aamulehti 25.4.1999)

"Useissa Keski-Afrikan tasavalloissa ihmisoikeudet ja -rikkomukset ovat edelleen arkipäivän karu totuus. Poliittinen terrori, etniset ristiriidat ja yhteiskunnan rajut luokkaerot ruokkivat herkästi roihahtavia, verisiä yhteenottoja, joissa eniten kärsii syytön siviiliväestö."

(Eloonjääminen yhä pääkysymys, Keskipohjanmaa 17.1.1999)

Suurin osa eli 73 prosenttia artikkeleista alkoi human interest -tyylillä eli muulla kuin kärjellään seisovan pyramidin rakenteella. Nämä ns. pehmeät uutiset muodostivat tutkimusmateriaalin valtaosan, mikä onkin täysin ymmärrettävää, koska yksikään juttu ei ollut kiireellinen tai ehdottoman ajankohtainen. Human interest -ingresseissä oli kolme selvästi toisistaan erottuvaa ryhmää. Kolmasosa jutuista alkoi kohdennus-rakenteen mukaisesti ihmiskohtalon kuvauksella, kuten nämä esimerkit:

"Ramu Pariyar, 15, tietää mitä voi olla kodittomien lasten elämä maailman köyhimpiin lukeutuvat maan kaduilla. — Enimmäkseen keräsin roskia, viimeksi muovia."

Ramu myi muovisäkkejä tullakseen joten kuten toimeen. Joskus hän saattoi ostaa lipun jopa elokuviin.

Nepalissa arvioidaan olevan noin viisituhatta katulasta."

(Katulapsille haetaan vaihtoehtoa Nepalissa, Keskisuomalainen 21.12.1997)

"Seppä Musa Hamisi Nanhyeu tansanialaisesta Mniman kylästä pystyi ennen valmistamaan viisi pikkuruista kuokanterää yhden työpäivän aikana. Työasento oli vaivalloinen, sillä Nanhyeu istui maassa kumartuneena kuopassa olevan ahjon ylle."

(Työkaluja kestävän kehityksen avuksi, Lapin Kansa 24.9.1998)

"Ei aavistanut Laitilasta maailman melskeisiin aikanaan lähtenyt Matti Nurmi, että hänen unelmansa punaisesta Porschesta toteutuisi. Vielä vähemmän Matti uskoi, että hän perustaisi Hanoin ensimmäisen länsimaisen pubin. Tai että löytäisi Elämänsä Naisen kaukana riisipeltojen ja vihreän teen maassa ja huseeraisi Hanoissa kahden villin poikalapsen isänä."

(Olutta Hanoissa, Turun Sanomat 17.7.1997)

Kolmasosa human interest -aloituksista noudatti kohdennusrakennetta perehtymällä siihen, mitä toimittaja näki. Kyseessä oli joko maisema- tai tapahtumakuvaus. Tässä kolme esimerkkiä:

"Lumihuippuiset vuoret siintävät kaikkialla Kirgisiassa. Poimuttunut Tienshan hallitsee Keski-Aasian pienen valtion maisemaa. Mutkitteleva matka Kirgisian sydämeen voi kulkea vain yhä uusille rinteille kiipeäviä teitä pitkin. Alppiniityillä laiduntavat lampaat ja vuohet muistuttavat nomadien ylimuistoisesta elämänmuodosta. Korkeuksissa solisevat vuoristojoet tuottavat nykypäivän sähkövoimaa."
(Keski-Aasian vuoristomaa ponnistelee demokratiaan, Turun Sanomat 28.3.1999)

"Jutustelen kahden noin kymmenen metrin päässä ruohotukkoja rouhivan intiannorsun kanssa. Seuralaisemme kuu on kohtisuoraan yläpuolella, Terain tropiikin yllä. Norsut eivät ole moksiskaan, kun korvani kasvavat kuullessani outojen lintujen huutoja ja tuntemattomien eläinten läheisen huhuilun. Ikuisten sirkkojen soittoon kuulo tottui jo päiviä sitten."
(Norsun kärsä on kelpo vesuri, Keskisuomalainen 14.12.1997)

"Korkean kuorma-auton lavalta nostetaan kärrinpyöriä. Koirien jalat vapautetaan naruista. Valkea riisisäkki jysähtää maahan ja nostattaa punaisen pölypilven."
(Punakhmerit palaavat takaisin, Helsingin Sanomat 9.3.1999)

Ja viimeinen kolmannes pehmeistä uutisista alkoi sitaatilla, jossa haastateltavalle annettiin puheenvuoro heti jutun kärkeen. Esimerkkejä tästä aloitustavasta:

" – Kylällä puhumme siitä, miten Chiquita haluaa nitistää tuotantomme. Ja siitä, kun viljelijät hylkäävät banaanit, ottavat lehmiä ja niille hoitajan, ja lähtevät ulkomaille, John Alfred puuskuttaa St. Lucian yksityisen banaaniyhtiön SLBC:n konttorissa."
(Banaanisodan uhrit, Helsingin Sanomat 21.3.1999)

"— Lumbinissa odotetaan kaikkia maailman buddhalaisia. Tänne he saavat myös rakentaa luostareita ja temppeleitä, kertoo Buddhan syntymäpaikaksi todetun alueen kehittämissätiön konservaattori Sunil Dahal."
(Buddhan syntymäpaikka kutsuu pyhiinvaeltajia, Keksisuomalainen 14.12.1997)

"— Tämä on erittäin antavaa, mutta samalla valtavan vaativaa. Tässä ei voi bluffata hiukkaakaan, sillä opiskelijat rokottavat välittömästi. On turha kuvitella, että täällä pääsisi helpommalla kuin Suomessa. Yleisradion hankepäällikkö Jouko Blomberg suhtautuu..."
(Birzeitissä ei pärjää bluffilla, Turun Sanomat 11.11.1998)

Yhteenveto tutkimusmateriaalin ingresseistä:

Alle kolmasosa tutkimusmateriaalin artikkeleista noudatti ingresseissään perinteistä uutiskaavaa eli kärjellään seisovan pyramidin mallia. Suurin osa jutuista lähti käyntiin jonkun yksityiskohdan tai yhden ihmisen sen hetkisen elämäntilanteen kuvauksella. Outoon ympäristöön ja tuntemattomaan kulttuuriin perehtyvään artikkeliin on helpompi samastua yksittäisen ihmisen kuin abstraktin tilannekuvauksen kautta.

5.5. Teksti

Kahden suuren kansainvälisen uutistoimiston – englantilaisen Reuterin ja ranskalaisen AFP:n – kehitysmaita käsitellyttä uutistarjontaa tutkineet Andersson ja Ådahl (1993, 1-3) jaottelivat tutkimansa jutut kymmeneen luokkaan. Useimmin toistuva aihepiiri oli kehitysmaiden suhteet muihin maihin (27,8% aineistosta), toiseksi yleisimpään luokkaan kuuluivat politiikkaa käsitelleet uutiset (21,1%) ja kolmanneksi suurin luokka olivat väkivaltauutiset (17,4%). Seitsemän muuta kategoriaa yleisyysjärjestyksessä olivat talous, arkielämä, sota, ihmisoikeudet, ympäristö, hupijutut ja pakolaiset.

Omasta tutkimusmateriaalistani pitää ensin tehdä yksi huomautus ennen kuin sitä voi varsinaisesti karsinoida tiettyjen aihepiirien alle kategorioituvaksi aineistoksi. Artikkeleista ei nimittäin voi olla toteamatta sitä yksityiskohtaa, että niistä 69 prosenttia mainitsi Suomen. Kotimaan korostaminen ulkomaan uutisissa ei ole poikkeuksellinen ilmiö. Vuonna 1995 tehdyssä ulkomaan uutistutkimuksessa havaittiin, että lähes puolet kaikista ulkomaanjutuista oli sellaisia, joissa Suomi tai suomalaiset olivat keskeisellä sijalla (Pietiläinen 1998, 86). Koska uutiskriteerit edellyttävät jonkinlaista läheisyyttä ja tuttuutta, myös eksoottisiin ympäristöihin sijoittuviin juttuihin oli ilmeisesti pakko saada viittauksia koti-Suomeen.

Osassa artikkeleista Suomi toimi vain vertauskohtana, kuten *”autojen ulkonäkö ja kunto ei juurikaan herätä luottamusta, jos niitä vertaa suomalaisiin ajoneuvoihin”*. Mutta kaikkiaan 60 prosenttia tutkimusaineistosta käsitteli joko pääaiheenaan tai muutaman virkkeen sivuhuomautuksena Suomen kehitysyhteistyötä, Suomen antamaa rahallista avustusta tai asiantuntija-apua.

Jos Suomea ei lasketa mukaan aihepiirikategoriointiin, tutkimieni kehitysmaauutisten kymmenen yleisintä aihepiiriä olivat:

15%	yleiskuva ²²
15%	ympäristö, luonto
9%	sisäpolitiikka
9%	maanviljelys, kalastus
7%	kulttuuri (kirjallisuus, käsityö, musiikki)
7%	koulutus
5%	katulapset
5%	sairaudet
5%	uskonto
5%	miinat

Muita useammin kuin kerran esiintyneitä aiheita olivat ihmisoikeudet ja matkailu.

²² Jutut, joiden aihepiiriksi luokittelin ”yleiskuvan”, perehtyivät useisiin aiheisiin. Niissä luotiin katsauksia mm. kohdemaan poliittiseen ja taloudelliseen tilanteeseen, elinkeinoihin, kulttuuriin, luontoon sekä väestön ikäjakaumaan ja terveydentilaan.

Anderssonin ja Adahlin tutkimustuloksissa on merkittäviä eroja omien tulosteni kanssa. Syyt eroihin ovat selvät, sillä Reuterin ja AFP:n toimittajat ovat uutisoineet kohdemaista silloin, kun maailman katseet ovat kääntyneet/on käännetty siihen suuntaan, ja suomalaiset toimittajat silloin, kun heillä on ollut aikaa matkustaa kohdemaahansa. Tämä johtaa siihen, että kansainväliset uutistoimistot ovat olleet paikalla, kun jotain uutiskriteerien mukaisesti merkittävää on juuri tapahtunut, mutta suomalaiset ovat osuneet kohdemaahan täysin satunnaisena ajankohtana. Näin ollen Reuter ja AFP ovat keskittyneet mm. eliittivaltioiden ja kohdemaiden suhteisiin sekä väkivaltaisuuksiin, kun taas suomalaiset toimittajat ovat painottaneet Suomen ja kohdemaiden välisiä suhteita sekä luoneet yleiskatsausta siitä, millaisia paikkoja nämä Suomen tukemat kehitysmaat oikein ovat.

Kuvat, kuvatekstit ja otsikot oli suhteellisen helppo luokitella myönteisiksi, neutraaleiksi tai kielteisiksi, mutta kokonaisten artikkelien määrittäminen näiden kolmen adjektiivin mukaisiin luokkiin oli jo huomattavan paljon hankalampi tehtävä. Useimmissa jutuissa kerrottiin sekä kielteisestä tilanteesta tai tapahtumasta että niistä yrityksistä ja onnistumista, joilla näitä kielteisiä tapahtumia on yritetty ja jopa onnistuttu korjaamaan. Mikäli jutuista ei ole jäänyt selkeän kielteistä tai myönteistä kuvaa, olen suosiolla luokitellut ne neutraaleiksi.

Tutkimistani artikkeleista 42 prosentissa pääosassa oli Suomi, ja 58 prosenttia jutuista rakentui joko pääosin tai kokonaan paikallisten ihmisten tekojen ja sanojen varaan.

	Myönteinen juttu	Neutraali juttu	Kielteinen juttu
Jutun pääosassa			
Suomi	70%	26%	4%
Jutussa Suomi vain mainintana tai ei ollenkaan	3%	56%	41%

Jos artikkeli keskittyi pääasiassa suomalaisten toimijoiden tekemisten ja sanomisten kuvailuun, yleissävy oli selvästi myönteinen.

”– Ihmisillä oli kuitenkin usko tulevaisuuteen, meillä halu ja kyky auttaa, Tikka sanoo. Hänen mielestään suomalaiset ja mosambikilaiset tulevat hyvin juttuun keskenään, tai ainakin savolaiset ja mosambikilaiset.”

”Suomalaiset ja erityisesti turkulaiset ovatkin saaneet Hanoiin ja Haiphongin vesihuollossa tämän vuosikymmenen aikana paljon näkyvää aikaan.”

Ainoa kielteinen juttu, jossa pääosaan nousi Suomi, oli Suomen miinapolitiikkaa kritisoinut artikkeli. Kyseessä oli Mosambikissa asuvan International Campaign to Ban Landmines -kampanjaa koordinoivan Liz Bernsteinin haastattelu. Haastateltavan kansallisuus ei käynyt jutusta ilmi, mutta tämä Suomea arvostellut nainen oli ainakin kuvasta päätellen joko eurooppalainen tai pohjoisamerikkalainen, siis valkoihoinen. Bernsteinin ammatillinen ja etninen asema antoi hänelle oikeuden lausua Suomea tuomitsevia sanoja — yhdessäkään artikkelissa yksikään kehitysmaan kansalainen ei sanonut sanakaan pahaa Suomesta tai suomalaisista.

Tämä ainoa Suomen toimintaa kritisoinut artikkeli tosin laimensi kielteisyyttään loppua kohden. Vaikka ensin oli todettu, että Suomi on ainoa EU-maa, joka ei ole allekirjoittanut henkilömiinoja kieltävää Ottawan sopimusta, viimeisissä kappaleissa huomautettiin, että Suomen kehitysyhteistyövaroilla rahoitetaan Mosambikin miinanraivausta.

Artikkelit, jotka kuvailivat pääosin tai kokonaan paikallista toimintaa, olivat selvästi kielteisempiä kuin jutut, joissa Suomi nousi päätekijäksi. Ilman viittauksia Suomen kehitysyhteistyöprojekteihin, artikkelit usein listasivat, mistä kaikista ongelmista kyseinen maa kärsii ja miten tulevaisuus saattaa olla vieläkin synkempi. Paikallisille ihmisille ei annettu kunnia olla yhteiskunnallista kehitystä eteenpäin vieviä voimia, vaan heidän toimintaansa kuvattiin usein lyhytnäköisenä raatamisena, joka pitää yhden perheen hengissä yhden päivän, mutta aiheuttaa enemmän ongelmia kuin niiden ratkaisuja. Luonto tuhoutuu, valtion talous rasittuu ja elinkeino hankitaan eettisesti arveluttavin keinoin.

"Naiset tarpovat vuorta ylös ja alas. Päivittäin he hakevat vettä kilometrien päästä."

"— Käytännössä puita tietenkin katoaa. Pienempiä hakataan poltettaviksi. Aluskasvillisuutta poltetaan laidunmaiksi. Suurempia runkoja kaadetaan halpaan vientiin tai salakuljetukseen Intiaan — vuotavan rajan läpi."

"Työttömiksi jääneet viljelijät ovat äkänneet, että pieni marijuanaviljelmä tuottaa jopa 30-kertaisesti banaaniin verrattuna."

Lisäksi paikalliset saivan suunvuoron luetellakseen itse, mitä kaikkea kielteistä heidän maassaan tapahtuu.

"— Agraaripainotteinen yhteiskunta ei ole kyennyt väestönkasvun kiihtyessä sopeutumaan nykyaikaan. Taloussektori kärsii niin uskon kuin investointien puutteesta, Chandaria pohtii."

"— Jos ratkaisevaa muutosta ei tule nyt presidentti Moin viimeisellä hallintokaudella, joka päättyy 2002, Keniassa seuraa väkivaltainen vallankumous. Siitä ei ole epäilystäkään, Mutunga vakuuttaa."

Lisäksi joukossa oli useita neutraaleiksi luokittelemiani artikkeleita, joissa todettiin, että paikallisilla olisi innokkuutta esimerkiksi opiskeluun, mutta varojen vähyys vuoksi kouluja ei ole riittävästi. (Innokkuus myönteistä, koulujen vähyys kielteistä, lopputulos neutraali.)

Pro gradu -tutkielmani otsikko osoittaa toiveeni: haluan, että myönteisen kehitysmaauutisen metsästyks tuottaa saalista. Myönteisiä juttuja kyllä löytyi. Useita. Mutta haluan rajata tutkimusmateriaalista pois ne artikkelit, joiden myönteisyys oli ainoastaan Suomen kehitysyhteistyöprojektien ylistämiseen keskittyvää myönteisyyttä. Tarkennan otsikon asettaman toiveen uudestaan: etsin myönteistä kehitysmaauutista, jossa keskitytään johonkin myönteiseen ilmiöön tai tapahtumaan, joka on lähtöisin paikallisista ihmisistä ja jota toteutetaan paikallisin voimin. Tällaisia artikkeleita löytyi yksi. Analysoin sitä tarkemmin luvussa 5.7.

Tyylillisesti tutkimusmateriaalin 55 artikkelia eivät juurikaan poikkea toisistaan. Lähes kaikki jutut noudattavat tuttua ja tavanomaista sanomalehti-ilmaisua niin kielellisesti kuin rakenteellisestikin. Sanavalinnat ja aiheiden käsittelytavat eivät juuri yllätä.

Mutta Keski-suomalaisessa 30.11.1997 – 28.12.1997 julkaistussa ”Matkalla Aasian katseessa” -sarjassa tyyli eroaa ulkomaanuutissivujen perussanailusta. Tässä juttusarjassa toimittaja ottaa itse osaa tapahtumiin ja raportoi myös omista kokemuksistaan. Myös Helsingin Sanomien 28.3.1999 julkaisemasta ”Kerjäläisiksi myytyjen kotimatka” -artikkelista voi rivien välistä ymmärtää, että toimittaja istuu itse samassa linja-autossa kuin artikkelissa kuvatut lapset, mutta vain ”Matkalla Aasian katseessa” ottaa toimittajan omat tunteet mukaan. Vain nämä artikkelit ovat reportaaseja.

Reportaasi on Nousiaisen (1998, 117-119) määritelmän mukaan tietoa ja elämyksellisyyttä sisältävä juttu, joka soveltuu parhaiten tapahtumien selostamiseen, ympäröivän maailman kuvaamiseen ja tavallisten ihmisten elämästä kertomiseen. Toimittajan pitää itse mennä paikan päälle näkemään ja kokemaan. ”Reportaasin pitää olla persoonallinen, kirjoittajansa näköinen.” Reportaasin vahvuutena on sen kuvailevuus ja heikkoutena analyysin puute. Nousiaisen mukaan reportaasi pystyy parhaimmillaan käsittelemään yleistä yksittäisen kautta ja saa vastaanottajan katsomaan asioita uudella tavalla, mutta vastaanottajan on etsittävä tekstin herättämien kysymysten vastaukset jostain muualta.

Reportaasi menee suoraan asiaan eli sisälle johonkin tapahtumaan tai tilanteeseen. Tekstin jännitettä pidetään yllä lauseiden sisäisellä ja niiden välisellä rytmillä, mutta tärkein tekijä on näkökulma, joka vasta luo jutun ja antaa sille persoonallisuuden. Reportaasissa toimittajalla on lupa subjektiiviseen otteeseen ja minä-muotoon. Kyse ei

silti ole sankaritoimittajan egojournalismista vaan subjektiivisesta tiedon hankinnasta ja käsittelystä — itse nähdystä ja koetusta. (Nousiainen 1998, 128-131.)

Suurin osa tutkimusmateriaalin artikkeleista sisältää muutamia yksittäisiä reportaasin elementtejä: tilanne- ja tapahtumakuvauksia, itse nähtyä ja koettua. Lähes jokaisessa jutussa on kohtia, jotka todistavat toimittajan itse olleen silminnäkijänä paikalla, mutta ainoastaan ”Matkalla Aasian katseessa” -sarjassa matkustetaan yksikön ensimmäisen persoonapronominin mukana Kalkutan kaoottisuudesta Himalajan rauhaan. Toimittaja taiteilee kaunokirjallisin sanankääntein sitoen matkan varrella kohtaamiensa ihmisten kohtalot omiin kokemuksiinsa:

”Ajo lentokentältä keskustaan muistuttaa sirkuksen toisiinsa törmäilevien pikkuautojen rataa miljardikertaisena jättisuurennoksena ja ilman tivolimusiikkia.

Sivuuttavien, kiilaavien, senttien päähän suoraan kohti törmäävien Ambassador-autojen tyyttävä, tykyttävä kakofonia, savu, kuivuus, helle, lännen jäljitelminä teiden varsiin tunkeutuneet mämmittimainokset, liikenteen sekaan välinpitämättöminä lonksuttavat lehmät, palmut viidakon jäänteinä...”

(Lasten kädet, Äiti Teresa ja kuolevan vaeltajan syntyminen, KS 30.11.1997)

”Aurinko nousee viiden ja kuuden välillä punaisena ja yllättävän pienenä hehkupallona. Nopeasti auringon keltaistuessa valo lainehtii tyynenä laivana Himalajalle.

Kivet kimmeltävät Annapurnan vuoristossa. Lumi on myrkytön säteily. Varjot luovat metsäisestä vuoririnteestä maailman kaikkia elokuvia elävämmän.

Pilvet ovat lähteneet lännestä liikkeelle tullakseen valoa vastaan.”

(Pyhän vuoren lasku ja nousu, KS 24.12.1997)

Muiden artikkeleiden toimittajat eivät heittäydy yhtä runollisiksi kuvatessaan matkakohteidensa näkymiä. Ja muissa jutuissa jätetään kertomatta, miten toimittaja on päätenyt siihen paikkaan, jossa artikkelin haastattelut on tehty; Keskisuomalaisen Intia- ja Nepal-artikkeleissa toimittaja herkutteli vuoristotien kiemuraisuudella ja sen toisella puolella roikkuvalla rotkolla.

5.6. Suurennuslasi viiteen yleisimpään diskurssiin

Kieli esittää havaitun todellisuuden tietyllä tavalla. Todellisuutta tuottavaa kieltä ohjaavat säännöt, joiden tutkimisessa käytetään diskurssin käsitettä. Diskurssi on tapa representoida inhimillistä todellisuutta jakamalla maailma merkityksellisiin osiin. (Lehtonen 1996, 31-32.)

Diskurssit ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa, sillä jotkut diskurssit ovat vallitsevampia kuin toiset (emt., 71). Diskurssianalysissa tutkimusaineistosta etsitään hegemonisen aseman saavuttaneita diskursseja (ks. s. 39). Koska tutkielmani

tavoitteena on löytää nimenomaan tapoja, joilla kehitysmaat esitetään, lähdin etsimään diskursseja juuri tästä näkökulmasta.

Luin tutkimusmateriaalini artikkelit etsien riveiltä ja niiden väleistä ominaisuuksia, jotka toistuivat artikkelista toiseen. Löysin viisi diskurssia, jotka ansaitsivat mielestäni hegemonisen diskurssin arvon. Yleisimmin toistuva diskurssi ei oikeastaan ollut esillä kertaakaan ja juuri siitä syystä se nousi yleisimmäksi: yhdessäkään artikkelissa ei selitetty, miten jutussa kuvattuun tilanteeseen oli päädytty. Ensimmäinen diskurssi on siis historiattomuus.

Muut neljä diskurssia löytyivät laskemalla. Tekstejä lukiessani hahmottelin niitä teemoja ja näkökulmia, joita toimittajat olivat valinneet. Selvästi yleisimmin toistuva tapa kirjoittaa kohdemaasta, oli kuvata sitä avun vastaanottajana ja/tai kertoa Suomesta avun antajana. Tämä tuli esiin joko jutun pääasiallisena teemana tai eräänlaisena sivujuonena jutun varsinaiselle tarinalle.

Listatessani niitä lukuisia ongelmia, joista artikkelit kertoivat, päätin yhdistää ne yhdeksi kokonaisuudeksi ja kutsua tätä ”moniongelmaisuudeksi”, joka osoittautui kolmanneksi yleisimmäksi kehitysmaita kuvanneeksi diskurssiksi. Artikkeleista vain muutama korosti korruption yleisyyttä, vain muutama kertoi väkivaltaisuuksista ja muutama ympäristöongelmista, mutta useimmissa jutuissa mainittiin ainakin pari kolme kohdemaata riivaavaa yhteiskunnallista pulmaa. Ja useimmiten niitä käsiteltiinkin enemmän luetteloina kuin varsinaisina juttuaiheina. Kauhisteltiin, miten paljon kaikkea kamalaa kyseisessä maassa tapahtuu.

Oletan, että suomalaisten sanomalehtien kotimaanuutissivuilta ei juurikaan löydy juttuja, joissa haastateltavana olisi ollut lapsi. Näissä artikkeleissa sen sijaan lapset näkyivät ja kuuluivat. Lapset olivat aihe, josta aikuiset kertoivat, ja lapset olivat aihe, jota toimittaja oli itse havainnoinut. Lapset pääsivät myös itse kertomaan elämästään. Riipaisevien lapsikohtaloiden kuvaileminen oli neljänneksi yleisin diskurssi.

Sanomalehdissä ei törmää useinkaan yksikön ensimmäisessä persoonassa kirjoitettuihin juttuihin. Toimittajat eivät kerro, miten he itse kokevat lähestyvät presidentinvaalit tai hallituksen talouspoliittiset neuvottelut. Sen sijaan matkalle päässeet toimittajat halusivat kertoa, mitä *minä* näin ja koin eksoottisissa maisemissa. Viidenneksi yleisin tapa lähestyä kolmannen maailman elämää, oli kuvata sitä matkailijan näkökulmasta.

5.6.1. Diskurssi 1: Historiattomuus

Vaikka 60 prosenttia artikkeleista kertoi, että Suomi tekee kehitysyhteistyötä jutun kohteena olevan maan kanssa, vain muutamassa artikkelissa todettiin, että maa on kehitysmaa. Todellista historiallista taustoitusta kohdemaan tilanteelle löytyi vain yhdestä artikkelista:

"Afrikan mantereeseen nuoriin tasavaltoihin lukeutuva Kenia irtaantui lopullisesti brittihallinnon 68-vuotisesta kolonialistisesta kuristusotteesta joulukuussa 1963. Kenya African Unionin (KAU) johtohahmo Jomo Kenyatta voitti vaalit vuonna 1961. Siitä alkoi..."

Lisäksi yksi artikkeli kuittasi historian yhdellä virkkeellä:

"St. Lucian ja St. Vincentin saaret itsenäistyivät Britanniaasta 1979, mutta kuuluvat yhä Brittiläiseen kansainyhteisöön."

Muissa artikkeleissa taustoitusta jäi kokonaan puuttumaan. Kehitysmaa-status ja köyhyys toimivat ikään kuin selittäjänä sille, miksi maan tilanne on se mikä on:

"Maa on yksi köyhimmistä kehitysmaista, eikä se ole pystynyt varautumaan aids-orpojen hoitoon."

Kaikki 55 artikkelia jättivät selittämättä, mikä on johtanut siihen, että jutun kohdemaana on kehitysmaa. Jokaisesta artikkelista puuttuivat ne taustatiedot, joita lukija olisi tarvinnut ymmärtääkseen, miksi maan väestöstä niin suuri osa on lapsia, miksi lukutaitoprosentti on niin alhainen ja miksi puhdasta vettä ei riitä jokaiselle.

Joko toimittajat ovat olettaneet, että vastaukset näihin kysymyksiin ovat suomalaisille lukijoille itsestäänselvyyksiä tai sitten he eivät kertakaikkiaan tulleet ajatelleeksi, ettei keskivertolukija ehkä kuitenkaan tiedä, mikä on syy laajasti levinneeseen hiv-virukseen²³ tai kehitysmaiden suurkaupunkien slummiutumiseen. Kehitysyhteistyön tarpeellisuutta perustellaan kohdemaiden kurjilla oloilla ja kehitysyhteistyöprojektien hienoilla saavutuksilla, mutta jotain jää täysin puuttumaan: selitys siihen, miten tähän tilanteeseen on tultu.

Koska kohdemaan tilanteelle ei ollut tarjolla minkäänlaisia taustaselityksiä, on helppo yhtyä Fairclough'n (1997, 162) näkemykseen siitä, että kehitysmaat kuvataan usein enemmänkin kohtalon kuin maailman talouspoliittisten päätösten uhreiksi. Köyhyyden kasvua ei kuvata ihmisten toiminnan seurauksena, vaan asiana, joka vain tapahtuu kuten esim. pyörremyrsky (emt.).

²³ Keskipohjanmaan Kenia-artikkelin toimittaja kirjoitti "hiv-viruksesta" tietämättä, että lyhenteen v-kirjain tarkoittaa nimenomaan virusta. Lukijoilta voi tuskin odottaa taustatietoja, jos niitä ei ole toimittajallakaan.

5.6.2. Diskurssi 2: Avun vastaanottaja

Kuten edellä on useampaan kertaan todettu, tutkimusaineiston artikkeleista 60 prosenttia kertoi Suomen kehitysyhteistyöstä. Näissä artikkeleissa nimeltä mainittiin 51 haastateltua ihmistä, joista 39 prosenttia oli suomalaisia, 51 prosenttia paikallisia ja loput 10 prosenttia eurooppalaisia YK-virkailijoita tai muita asiantuntijoita.²⁴

Haastatellut suomalaiset olivat luonnollisesti lähinnä projekteissa työskennelleitä kehitysjoukkolaisia, mutta paikallisista haastateltiin hyvinkin erilaisia ihmisiä. Suurin osa heistä oli erilaisten kansalaisjärjestöjen aktiivijäseniä, mutta joukossa oli myös ministeriön virkamiehiä, maanviljelijöitä, insinöörejä, lapsia sekä seppä, tutkija, maatalousneuvoja, kirkkoherra, ”viehettävä nuori nainen” ja Kirgisian presidentti.

Haastatellut suomalaiset tietysti kilvan ylistivät omia aikaansaannoksiaan, sillä menettäisiväthän he elantonsa, jos heidän työstään välittyisi se kuva, ettei siitä ole mitään hyötyä kenellekään.

”Ramallahissa sijaitseva opetusvideoita tuottava oppimateriaalikeskus on todellinen helmi tässä hankkeessa. Ihmiset ovat valtavan innostuneita ja saavat aikaan hyvää jälkeä halvalla, kehuu Raisa Venäläinen...”

”Me olemme rakentaneet Haiphongiin vessoja. Viime vuonna niitä tehtiin kaupunkiin noin tuhat kappaletta.”

”— Palautteen tästä työstä saa heti. On kiva nähdä, että nuorempi polvi osaa ajatella omilla aivoillaan. Kymmenen vuoden aikana tilanne on muuttunut siten, että apua todella ostaan ottaa vastaan, sanoo nuoriso-ohjaaja Ruuhela.”

Mutta myös paikalliset pitivät pelkästään myönteisiä puheenvuoroja Suomen kehitysyhteistyön tuloksista:

”Olen erittäin tyytyväinen opetukseen, sanoo Hadiil Wahdan...” (radiotyön koulutusta saanut palestiinalainen)

”Elämä muuttuu yhtäkkiä mielenkiintoiseksi, sillä jopa työttömyydestä kärsivillä nuorilla on mahdollisuus poimia pähkinöitä hylätyistä tai villoista puista ja ansaita rahaa...” (maaseudun kehittämisohjelmassa oppia saanut tansanialainen)

”Onneksi saimme kehitysyhteistyövaroja kahdelta taholta: Suomesta ja EU:lta. Olemme Hebronin viemärlaitoksessa nyt ratkaisevassa vaiheessa. Kun Suomen rahoittamat neljä projektia ja EU:n rahoittamat kuusi projektia valmistuvat kolmen kuukauden kuluttua merkitsee se sitä, että 95 prosenttia kaupungin asunnoista on viemärijärjestelmän piirissä.” (palestiinalainen Hebronin kaupungin päänsinööri)

²⁴ Tässä yhteydessä on mainittu vain ne haastatellut ihmiset, jotka esiintyivät Suomen kehitysyhteistyötä käsitelleissä jutuissa. Kaikkien artikkeleiden kaikki haastatellut on lueteltu luvussa 5.8.

”Suomessa saatu runsaan kuukauden mittainen kurssitus auttaa meitä kouluttamaan muita kirgisialaisia asiantuntijoita kenttämittauksiin, Larisa ja Natalia kertovat.” (kaksi ympäristöviranomaista, jotka ovat saaneet Suomesta laboratoriovälineistöä ja oppia niiden käytöstä)

Myös eurooppalaisten asiantuntijoiden kommentoissa Suomen kehitysyhteistyön tuloksista oli samaa ylistävää sävyä. — Useimmilla heistä oli suomalainen työnantaja.

Toimittajat eivät pysyttäneet vain suorissa sitaateissa, vaan he halusivat osaltaan varmistaa, että lukijoille välittyi kuva Suomesta tehokkaana ja arvostettuna auttajana:

”Paikalliset asukkaat hymyilevät ja haluavat tulla keskustelemaan kehitysyhteistyötä tekevien suomalaisten kanssa. He tietävät, että nuo vaaleat jättiläiset ovat hyväntekijöitä.”

”Haiphongin kansankomitean varapuheenjohtaja Thuan Van Nguyen on suomalaisten vesiasiantuntijoiden työskentelyyn erittäin tyytyväinen.”

”...Willy Mutunga ja (...) Kivutha Kibwana suitsuttavat kiitosta Suomen osuudelle demokratia- ja ihmisoikeusprojekteissa.”

Kehitysmaauutisointia tutkinut Fairclough (1997, 147) toteaa, että köyhiä ihmisiä ei esitetä uutisissa tekijöinä ja toimijoina, ”vaan pikemminkin kohteina — ihmisinä, joihin muiden teot vaikuttavat” tai sitten he ovat pelkkiä osallisia asiointeihin. Omassa tutkimusaineistossani tämä ilmiö nousee räikeästi esiin juuri siinä, miten suomalaisten aikaansaannokset esittäytyvät kehitysmaiden parhaina tapahtumina.

Se, että kehitysmaan rooli avun vastaanottajana nousi tutkimusmateriaalissani poikkeuksellisen vahvasti esiin, on varmasti usean tekijän summa. Ensinnäkin aineistonihan koostuu vain niistä artikkeista, joiden kirjoittajat ovat saaneet nimenomaan kehitysyhteistyöosaston matka-apurahan. Voi siis olettaa, että toimittajilla on ainakin alitajussaan tieto, että matkan maksaja toivoisi (myönteistä) julkisuutta omille hankkeilleen. Toiseksi kehitysyhteistyö on varmasti helpoin uutisointiaihe, kun matkustaa vieraaseen maahan, jota ei tunne kovin hyvin. Jos paikan päältä löytyy suomalaisia, heitä on helppo haastatella maan tilanteesta. Suomalainen toimittaja ja suomalaiset kehitysjoukkolaiset puhuvat samaa kieltä niin kirjaimellisesti kuin kuvainnollisestikin. Paikallista väestöä voi olla vaikeampi lähestyä jo pelkästään kielivaikeuksien, mutta myös kulttuurierojen ja käytettävissä olevan ajan rajallisuuden takia.

5.6.3. Diskurssi 3: Moniongelmaisuus

Köyhyys, korruptio, rikollisuus, byrokratia, väkivaltaisuudet, lapsityövoima, katulapset, sairaudet, kalakantojen hupeneminen, koralliriuttojen tuhoutuminen, dynamiittikalastus, koulujen vähyys, opetuksen heikko taso, etniset ristiriidat, metsien

väheneminen, eroosio, tulvat, ihmisoikeusrikkomukset, pankkijärjestelmän tehottomuus, yhteiskunnan rajut luokkaerot, perusturvallisuuden puute, huono perustuslaki, epäoikeudenmukainen oikeusjärjestelmä, raaka-aineiden tehoton hyötykäyttö, hallitsematon väestönkasvu, ilmasto... Nämä ovat niitä ongelmia, joissa tutkimusmateriaalini artikkelien kohdemaat kieriskelevät.

Vaikka vain yksi kansainvälistä miinaprojektia vetänyt länsimaalainen päästettiin kritisoimaan Suomea, kehitysmaita saivat arvostella niin suomalaiset kuin paikallisetkin – ja kovin sanoin.

Sitaatteja suomalaisten suista:

”Yhteistyö ei luistanut Kenian ministeriöiden kanssa. Kenialaiset eivät tehneet omaa osuuttaan ja lisäksi heidän painopistealueensa poikkesivat sovitusta.”

”Valitettavasti korruptio on syvään juurtunut ja tosi iso ongelma. Vaikka asiasta puhutaan ja tiedotetaan paljon, on muutosprosessi käytännössä hidas.”

”Valtio ei maksa minkäänlaista työttömyys- tai sosiaaliturvakorvausta. Rikkaiden lapset käyvät omia kalliita yksityiskoulujaan.”

Sitaatteja paikallisten lausunnoista omasta kotimaastaan:

”Kurjuuden lisääntyessä mielivaltainen rikollisuus ja järjettömät väkivallanteot kasvavat.”

”– Jo vaalien alla maan talous oli rapakunnossa. IMF (Kansainvälinen Valuuttarahasto) veti pois heinäkuussa -97 suunnittelemansa 205 miljoonan dollarin kolmivuotislainan. Syyksi sanottiin maan korruptoituneisuuden. Samon kävi -94. Tottakai muutkin sijoittajat ja pienemmät rahoittajat seuraavat esimerkkiä. Kun rahahanat sulkeutuvat, talouskehitys pysähtyi täysin.”

Ja toimittajan omia sanailuja:

”Kambodzhassa koulu on periaatteessa ilmainen, mutta vanhempien on lahjottava huonopalkkaisia opettajia. Monilapsiset perheet tarvitsevat lisäksi vanhempien lasten apua ruokkiakseen katraan. Vain 15 prosenttia kambozhalaislapsista käy loppuun nelivuotisen peruskoulun.”

”Metsää on vuosien saatossa raivattu pelloiksi, viety maasta ulos, kerätty polttopuuksi ja syötetty karjalle rehuksi. Metsitysohjelmista huolimatta metsä häviää ainakin lähes prosentin vuosivauhtia. Eroosio on vyöryttänyt maita, vaikeuttanut vedensaantia ja tuottanut pahoja tulvia.”

”Joka päivä todetaan sata uutta hiv-tartuntaa. Maailman köyhimpiin kuuluvaa maata uhkaa sairauden myötä mittava kansantaloudellinen katastrofi.”

Kehitysmaat kuvataan siis mahdottomissa ongelmakierteissä pyöriskeleviksi, toivottomiksi maiksi, jotka eivät itse kykene auttamaan itseään, ja joita rikkaiden länsimaiden on turhauttavan vaikea yrittää auttaa. Näitä samoja kielteisiä yksityiskohtia tulvii niin kansainvälisten uutistoimistojen kuin kyo:n avustaminen toimittajienkin työn tuloksena.

5.6.4. Diskurssi 4: Koskettavat lapsikohtalot

Useissa artikkeleissa maan tukalaa tilannetta havainnollistettiin kertomalla ainakin muutamalla virkkeellä jonkun lapsen synkkää elämäntarinaa. Osa artikkeleista keskittyi nimenomaan lapsikohtaloiden referointiin. Syyksi lasten suosioon juttujen lähteinä voisi nimetä sen, että kehitysmaiden väestöpyramidit osoittavat lasten muodostavan suuren osan kolmannen maailman maiden väestöstä, mutta itse pidän todennäköisempänä selityksenä sitä, että lapset ovat helpommin lähestyttäviä haastateltavia kuin aikuiset. Lapsista on helpompi ottaa lähikuvia ja lapsilta on helpompi kysyä henkilökohtaisia kysymyksiä. Sitä paisti lukijat suhtautuvat lapsiin todennäköisesti suuremmalla empatialla kuin aikuisiin. — Ikään kuin lapset olisivat vielä vanhempiaan vähemmän syyllisiä siihen, miten kurjaa heidän elämänsä on.

”Arvioidaan, että puolet kuningaskunnan alle 14-vuotiaista on joko kokopäiväisessä tai osatyössä — monet perheen velkaorjuuden tähden. Aliravitsemuksesta kärsii lähes kaksi miljoonaa alle 6-vuotiasta lasta.”

”Kolmannessa huoneessa vastaan riennähtää kouluikäisten lasten lauma. He tarrautuvat käsillä kiinni meidän käsiin. Roikkuvat meissä. He aivan kuin ottaisivat meidät syliin. Heillä ei ole vanhempia, sisar Fabiola sanoo.”

”Peiton alta paljastuvat luisevat jalat, jotka koukistuvat terävästi ohuiden nilkkojen kohdalla. Santhyn suuressa päässä kuultavat hailakansiniset verisuonet. Avoimet silmät hortoilevat kiinnekohtaa etsien. Santhyn kasvot vetäytyvät kurttuun. Parkaisu on lähes äänetön. Kyyneleet eivät valu Santhyn kuivista silmistä.

Siisti keltakantinen vihko kertoo, että Santhy on tuotu orpokotiin kolmen viikon ikäisenä. Lisämerkinnät: tuberkuloosi, hiv+.”

”... Thaimaassa lapsen tappaminen on tabu. Silti joitakin lapsia kuolee poliisin käsiin, sillä monet kiinni jääneistä ovat liian huonokuntoisia juostakseen pakoon. Kerjäläisjengien johtajat kiduttivat lapsia. Tytöt kertovat, että heitä on hakattu sähköjohdolla.”

”Nowilla on vaaleanpunaiset, muoviset varvastossut. Hänen jalkapohjansa ovat sileät, katu ei ole ehtinyt kovettaa niitä. Sääressään Now näyttää pyöreää arpea. ”Täti pudotti siihen happoa, kun en ansainnut tarpeeksi”, Now sanoo.

5.6.5. Diskurssi 5: Matkailijan silmin

Matkailijan näkökulmasta katsominen oli viides tapa kuvata kehitysmaita. Tämä jakaantui kahteen erilaiseen tyyliin. Toisaalta toimittaja tunnusti itse olleensa turisti ja

kertoi omista matkailukokemuksistaan.

"Ylitämme katuja pikajuoksijan nopeudella, pujottelijan vaistolla ja tottumattoman uhkapelaajan varovaisuudella. Löydämme vihdoin sopivan halvan hotellin..."

"Ei ole aivan vaivatonta olla yhden maailman köyhimmän maan köyhän kylän kunniavieras, mutta kun kaulaamme pujotetaan pyhät kukkaseppeleet ja kun kylänvanhin kumartaa ja maalaa otsaan maavärin punaisen merkin, on osaansa jo oleutunut."

Ja toinen tyyli, jolla jutut kertoivat kehitysmaista matkailijan silmin, oli lisätä artikkeliin osia, jotka olisivat voineet olla suoraan matkaesitteistä. Niissä kerrottiin mielenkiintoisista nähtävyyksistä ja annettiin lukijalle ohjeita jopa valuutanvaihdosta, rokotuksista ja majapaikkojen hinta/laatu -suhteista.

"Hallituksen järjestämä safari alkaisi tuntia myöhemmin. Mutta se on kauempana ja kalliimpi kuin Jungle Lodgen yksityinen retki."

"Vaikka asiointi saattaa joskus olla hitaanpuoleista ja ärsyttää täsmällisyyteen totutettua pohjoismaalaista, on palvelu ystävällisen persoonallista."

"Kevään ennen monsuuneja sanotaan olevan sesongeista paras."

"Suomen leijonavaakunaista passia kantavalle "musungulle" avataan auliisti portti myös suurlähetystössä. Se sijaitsee keskellä kaupunkia vilkkaalla Mama Ngina Streetillä, International Life Housen toisessa kerroksessa."

Mutta samalla, kun lukijalle kerrotaan, miten hienoja elämyksiä toimittajat ovat kokeneet ja kuinka mielenkiintoisia matkailumaita artikkeleiden kuvailemat paikat ovat, jutussa lukeekin, että turismi voi tuhota kaiken. Koko tekstiltä menee merkitys, kun ensin kerrotaan sadoin sanoin, mitä kaikkea voisi kokea, ja sitten syyllistetään roskaava ja metelöivä matkailija, eikä häntä halutakaan päästää kokemaan sitä, mitä toimittaja on kokenut.

"Nepalille turismi on suurin yksittäinen valuutantuojana. On menetys elämäntavalle, jos matkailu laajetessaan rikkoo kulttuuria."

"Paremmassa toivossa odotamme turismia, vaikka emme sitä oikeastaan halua."

5.7. Ja se ainoa myönteinen uutinen oli...

Tutkimusaineistosta löytyi kuin löytyikin yksi artikkeli, jossa oli myönteinen yleissävy eikä jutun pääosassa ollut Suomi tai suomalainen vaan paikallinen ihminen. Turun Sanomissa 8.11.1998 julkaistussa artikkelissa palestiinalainen Sami Awad kertoi unelmastaan – Palestiinan valtiosta. Awad työskentelee väkivallattomaan vastarintaan keskittyneen instituutin johtajana Jerusalemissa.

”– Haluamme rakentaa Palestiinan valtion, joka on demokraattinen sekä kunnioittaa ihmisoikeuksia, puhevapautta sekä vähemmistöjen oikeuksia. Tulevalla valtiolla on myös rauhanomaiset suhteet naapureidensa kanssa ja se on taloudellisesti vauras lähinnä Lähi-idän mittapuiden mukaan.”

Jutussa on muista artikkeleista puuttuvaa optimistisuutta, ja tulevaisuudenusko kumpuaa nimenomaan paikallisesta ihmisestä eikä suomalaisten toteuttamista hankkeista. Koko artikkelissa ei mainita mitään Suomeen viittaavaa, vaan kyse on paikallisten omasta toiminnasta.

”– Ryhdyimme opettamaan ihmisille, että väkivallaton taistelu vaatii enemmän rohkeutta kuin väkivaltainen vaihtoehto. Vaatii ihmiseltä enemmän rohkeutta seistä asuntoa kaatamaan tulleen raivaustraktorin edessä kuin seistä parinsadan metrin päässä ja ampua sitä kiväärillä ja juosta sitten pakoon.”

Artikkelissa Awad kritisoi sekä israelilaisten kovia otteita että korruptoitunutta palestiinalaishallintoa, mutta samalla hän tarjoaa humaania vaihtoehtoa, uskoo instituuttinsa toimintaan ja ponnistelee kansansa paremman tulevaisuuden puolesta.

Awadista annetaan hyvin sympaattinen kuva. Jopa niin sympaattinen, että juttu olisi suorastaan poikkeuksellinen, jos kyseessä olisi muslimi. Mutta ei ole. Awad on kristitty.
– Miksi toimittaja halusi mainita sen, onkin jo toinen kysymys.

5.8. Tulosten tarkempaa tiirailua

Kehitysyhteistyöosasto jakaa toimittajille matka-apurahoja, jotta suomalaisten joukkoviestinten esittämä kuva kehitysmaista monipuolistuisi. Tavoitteeseen päästään ainakin osittain.

AIHEET

Aihepiireiltään kansainväliset uutistoimistot välittävät eniten juttuja, jotka käsittelevät kehitysmaiden suhteita muihin maihin. Näin oli oikeastaan myös suomalaisten toimittajien kirjoittamissa jutuissa, sillä 60 prosenttia heidän jutuitaan kertoi kyseessä olleen kehitysmaan ja Suomen välisestä suhteesta.

Muita kansainvälisten uutistoimistojen yleisimmin välittämiä uutisaiheita olivat politiikka, väkivalta, talous, arkielämä, sota, ihmisoikeudet, ympäristö, hupijutut ja pakolaiset. Listassa on selviä yhteneväisyyksiä suomalaisten toimittajien juttuaiheiden kanssa. Huomattavimmat erot olivat suomalaisten kirjoittamien ympäristö- ja luontoaiheisten juttujen suuri määrä ja sota-artikkelien puuttuminen. Molemmille löytyy itsestäänselvä selitys. Ympäristö nousi keskeiseksi teemaksi, koska useat suomalaisten kehitysyhteistyöhankkeet ovat ympäristön parantamiseen ja luonnon

suojelemiseen keskittyviä ja toisaalta sotateema puuttuu, koska matka-apurahoilla maksetut matkat eivät kohdistuneet ns. kriisikohteisiin.

SUOMALAISTEN OSUUS JA OSUUDEN VAIKUTUS

Suomalaiset näkyivät tutkimusmateriaalini uutisissa. Suomalaiset esiintyivät 19 prosentissa kuvista, 28 prosentissa otsikoista ja 69 prosentissa leipäteksteistä. Ja sisältöjen myönteisyys oli selvästi riippuvainen siitä, uutisoitiinko suomalaisten vai paikallisten toiminnasta.

- Jos kuvassa tai kuvatekstissä esiintyi Suomi, kuvateksti oli 47 prosentin todennäköisyydellä myönteinen. Jos Suomea ei mainittu, myönteisyysprosentti laski viiteen.
- Jos otsikossa oli jotain Suomeen viittaavaa, se oli 67 prosentin todennäköisyydellä myönteinen, mutta jos Suomi puuttui, otsikoista oli myönteisiä vain 31 prosenttia.
- Selvimmin ero tulee esiin, kun kohdistetaan huomio koko tekstiin. Jos jutun pääosassa oli Suomi, artikkeleista 70 prosenttia oli myönteisiä. Jos juttu kertoi vain paikallisten toiminnasta, sen myönteisyystodennäköisyys oli 3 prosenttia.

KIELTEISYYS

Andersson ja Ådahl (1993, 2) laskivat, että Reuterin ja AFP:n uutisista 49,6 prosenttia kertoi selvästi kielteisiksi mielletävistä asioista tai ilmiöistä.

Tutkimusmateriaalini artikkelien kohdalla vastaava prosenttiluku vaihteli sen mukaan, otetaanko laskuissa huomioon Suomen osallisuus.

Jutun pääosassa Suomi	4% kielteisiä
Jutun pääosassa kohdema	41% kielteisiä
Kaikista jutuista yhteensä	25% kielteisiä

Koska myönteisten eli Suomen menestyksekkästä kehitysyhteistyöstä kertovien juttujen määrä oli niin suuri, jäi suomalaisten toimittajien kirjoittamien selvästi kielteisten juttujen määrä 25 prosenttiin. Jos taas verrataan kansainvälisten uutistoimistojen kielteisten uutisten prosenttilukua siihen, kuinka paljon suomalaiset kirjoittivat kielteistä itse kohdemaan tapahtumista, ei ero ole kovin suuri.

LÄHTEET

Tutkimissani 55 juttussa oli nimeltä mainittu 81 haastateltua ihmistä. Heistä 27 oli suomalaisia, 49 paikallisia ja viisi ihmisiä, joiden kansallisuus oli joku muu kuin suomalainen tai kohdemaan kansalaisuus.

Johansson kritisoi, että varsinkin konfliktitilanteissa länsimaiset toimittajat käyttävät tietolähteinään paikan päällä lähinnä avustusjärjestöjä. ”Avustusjärjestöt tekevät humanitaarista työtä, mutta eivät ne avustustyöntekijät ole mitään paikallisen politiikan asiantuntijoita. Kun avustustyöntekijä selittää poliittista tilannetta, hän pelkistää sen heimosotaan tai sotaherroihin aivan kuten toimittajat. Hän perustaa tietonsa toimittajien tekemiin juttuihin. Syntyy ympyrä.” (Helminen 1996, 24.)

Tutkimusaineistoni arikkeleissa haastatelluista suomalaisista useimmat olivat kohdemaassaan muutaman vuoden työkomennuksella. Voi olettaa, että vaikka heidän työnantajansa onkin johonkin kehitys yhteistyöhankkeeseen erikoistunut järjestö tai yritys, heillä on enemmän tietoja paikallisesta elämäntavasta kuin lyhyellä varoituksella kriisitilanteeseen tulleella avustustyöntekijällä. En oleta Johanssonin kritiikin kohdistuvan tähän ihmisryhmään.

Haastatelluista suomalaisista suurin osa oli luonnollisesti jossakin kehitys yhteistyöhankkeessa työskenteleviä kehitys joukkolaisia eli erilaisia asiantuntijoita tai hankkeiden päälliköitä. Näitä oli 74 prosenttia kaikista haastatelluista suomalaisista. Lisäksi suunvuoro oli annettu kahdelle lähetystyöntekijälle, yhdelle suurlähettiläälle ja yhdelle kohdemaassa asuvalle ravintoloitsijaksi ryhtyneelle suomalaiselle.

Haastateltujen 49 paikallisen ihmisen virkanimikkeet vaihtelivat hyvin monipuolisesti laidasta laitaan. Joukossa oli niin lapsia kuin valtionhallinnon korkeimmissa asemissa työskenteleviä:

8	kansalaisjärjestön aktiivijäsentä
4	lasta
4	uskonnon ammattilaista (kirkkoherra, sisar, isä, veli)
3	matkailuyrityksen työntekijää
3	ministeriön virkamiestä
2	insinööriä
2	entisöijää
2	toimittajaa
2	maatalousneuvojaa
2	maanviljelijää
2	”nuorta naista”

Lisäksi haastateltujen paikallisten joukossa oli ”kylän mies”, opettaja, kukkakauppias, asianajaja, kansankomitean varapuheenjohtaja, sairaanhoitaja, tutkija, varaympäristöministeri, presidentti, seppä, oppositiopoliitikko, ulkoministeri, taloustieteen tohtori, aids-potilas, pakolainen ja gallerian pitäjä.

Haastateltavien heterogeenisyys antoi monipuolisemman kuvan kohdemaan tilanteesta kuin mitä yleisimmistä aihepiireistä ja kehitysmaauutisoinnin diskursseista voisi päätellä. Toimittajat eivät tyytyneet pelkästään virallisen tason äänen kuulemiseen, vaan mitä erilaisimmissa asemissa olleet ihmiset pääsivät sanomaan sanottavansa. Korkeasti koulutetut ihmiset antoivat kartoittavaa yleiskuvaa maan tilanteesta ja vähemmän koulutetut ihmiset kertoivat omasta elämästään. Yksittäisten ihmisten tarinat antoivat kasvot ilmiöille, jotka olisivat muuten jääneet liian abstrakteiksi suomalaisille lukijoille. Kun esiin tuodaan todellinen ihminen, on lukijan helpompi samastua siihen, mitä pakolaisuus tai aids todella tarkoittavat.

Suomalaisten ja paikallisten lisäksi oli haastateltu viittä muuta ihmistä. He olivat virolainen saniteettiasiantuntija, Jaakko Pöyry -yhtymän brittiläinen insinööri, miinakampanjan koordinaattori, norjalainen YK-virkailija ja intialainen maatalousasiantuntija. Syy siihen, miksi he olivat päässeet ääneen, oli heidän yhteytensä suomalaisiin kehitysyhteistyöhankkeisiin.

Valitettavasti Andersson ja Ådahl (1993) eivät tarkastelleet sitä, keitä Reuterin ja AFP:n toimittajat olivat haastatelleet, sillä tämä vertailu olisi saattanut tuottaa mielenkiintoisen tuloksen.

SIJAINNIT

Suurin osa artikkeleista sijoittui kohdemaan pääkaupunkiin, sillä peräti 46 prosenttia jutuista oli tehty pääkaupunkien virastoissa, toimistoissa tai kaduilla. Toiseksi suurin ryhmä olivat johonkin muuhun suureen kaupunkiin sijoittuvat jutut: niitä oli 33 prosenttia artikkeleista. 16 prosenttia jutuista sijoittui maaseudulle, vuoristoympäristöön tai pieniin kyliin, ja viisi prosenttia jutuista oli sellaisia, joista ei voinut päätellä, missä haastattelut oli tehty ja kuvat otettu.

Toimittajat olivat siis joko liian kiireisiä tai mukavuudenhaluisia, koska useimmat heistä pysyttelivät oletettavasti suurten kaupunkien ilmastoiduissa ja viemäröidyissä hotelleissa mieluummin kuin lähtivät tutustumaan paikkoihin, joissa vettä ei saa hanasta eikä sähköä pistokkeesta.

NÄKYIKÖ RAHOITTAJA?

Keskipohtjanmaassa julkaistussa juttusarjassa luki jokaisen artikkelin lopussa ”Kirjoittaja vieraili Keniassa UM:n kehitysyhteistyöstipendin turvin joulukuun alussa.” Muissa jutuissa ei ollut mainintaa apurahasta.

Eihän toki ole rikos jättää mainitsematta, että jutun takana on muitakin voimia kuin toimittajan halu kirjoittaa juuri kyseisistä aiheesta ja kyseisellä näkökulmalla, mutta rahoittajan mainitsematta jättäminen herättää kysymyksiä. Onko lehdissä paljonkin juttuja, joilla on rahoittaja, jota ei mainita? Ketkä kaikki oikeastaan rahoittavatkaan toimittajien työtä?

MILLÄ MUULLA TAVALLA ASIAT OLISI VOINUT ILMAISTA?

Sipola (1998, 97) tarjoaa parannusehdotuksia uutisjournalismiin. Hän pitää kiirettä uutistyötä ohjaavana voimana, josta pitäisi ehdottomasti päästä eroon. Suuremmalla henkilökunnan määrällä olisi mahdollista siirtyä nopeasta ja pinnallisesta työstä hitaaseen ja syvälliseen tutkimiseen. Taustoittavaa työtä pitäisi lisätä ja aihepiireihin pitäisi perehtyä. Sipola haluaisi tehdä uutisen ja viihteen rajan entistä selvemmäksi, sillä niiden ei kuuluisi kilpailla keskenään. ”Uutisen on tarkoitus informoida, antaa tietoa, ei sen tarvitse järkyttää ja pönkittää ennakkoluuloja. Sitä paitsi hyvin taustoitettu ja kirjoitettu uutinen on luultavasti kiinnostavampi kuin räväkästi esille pantu viihteellinen tiedonmuru.”

On tietysti kovin hankalaa määritellä, mitkä artikkelit olivat lukijoiden mielestä järkyttäviä. Joku saattaa pitää katulasten kohtaloita hyvin koskettavina, toinen ei kauhistu ennen kuin tekstissä on suurta joukkotuhoa. Oman subjektiivisen määritelmäni mukaan noin 20 prosentissa tutkimusmateriaalini artikkeleista oli järkyttäviä yksityiskohtia, kuten sairaiden ja köyhien ihmisten kohtaloiden kuvailua.

Ennakkoluulojen pönkittäminen sen sijaan korostui useimmissa jutuissa, sillä kohdemaan ongelmat (ja Suomen laupias rooli) nousivat esiin lähes jokaisessa tekstissä. Helminen (1996, 11) huomauttaa, että toimittajat kasvattavat välimatkaa ”meidän” ja ”heidän” välillä, kun jutut kehitysmaalaisista kirjoitetaan korostamaan eksoottisia erityispiirteitä. On mahdotonta vetää raja sille, koska artikkeli vain kertoo, miten kolmannen maailman maissa todella eletään, ja koska toimittaja ampuu yli ja kirjoittaa (tietoisesti) jotain, mitä suomalaiset lukijat vieroksuvat. Toisaalta herää kysymys, miten pitäisi kuvata sellaista kulttuuriympäristöä, joka poikkeaa omastamme lähes jokaisella yksityiskohdallaan.

Sipolan (1998, 97) toive taustoittavan työn lisäämisestä on jotain, mihin on helppo yhtyä. Oman tutkimusaineistoni artikkeleista lähes jokainen roikkui ilmassa ilman

minkäänlaisia kiinnikkeitä menneisyyteen tai ympäröivään nykyhetkeen eli maailman taloudelliseen tai poliittiseen järjestelmään. Taustoitus olisi olennaisesti helpottanut aiheiden ymmärtämistä ja kokonaiskuvan saamista. On ymmärrettävää, että muutaman virkkeen mittaisesta kansainvälisen uutistoimiston tarjonnasta poimitusta pikku-uutisesta puuttuu tapahtuman taustakytkösten selittelyt, mutta tutkimusmateriaalini juttujen pituus oli parhaimmillaan lähes kaksi sivua. Siihen tilaan saisi kyllä mahtumaan muutaman rivin verran taustoitustakin.

Tutkimusmateriaalista ei löytynyt yhtäkään artikkelia, joka olisi tarjonnut historiaan pohjautuvan selityksen kohdemaan tilanteelle, mutta yksi artikkeli valotti kohdemaan talouden ja maailman talouden suhdetta. Tämä yksi artikkeli nosti esille sen asian, että eri maiden taloudet ovat yhteydessä toisiinsa. Tämä ainoa poikkeus oli Karibian saarten banaanituotantoa käsittelevä juttu, joka jo ingressissään löysi yhteyden ”meidän” ja ”niiden” välille: *”Suomalaiset marisevat banaanien hinnankorotuksia. Merten tuolla puolen on kauppakiistan toinen osapuoli, banaanin viljelijät...”* Tällainen havainnollistaminen olisi ollut tervetullut ominaisuus muihinkin juttuihin.

Kerta toisensa jälkeen artikkeleissa turvauduttiin tilanteen helpoimpaan selitykseen: köyhyyteen. Mutta entäs köyhyys? Minkä syy-seuraus -suhteen tuloksena maasta on tullut niin köyhä tai miksi maa ei ole päässyt koskaan vaurastumaan? Olisiko jossain joku, joka kenties olisi syyllinen kurjiin oloihin? Mitä entinen siirtomaaisäntä kenties sai aikaiseksi ja miten vanhat rakenteet toimivat tänä päivänä? Ovatko paikalliset asukkaat itse yrittäneet parantaa olojaan ja mikä on ollut näiden ponnistelujen tulos? Onko jossain joku tai joitakin tahoja, joka järjestelmällisesti murskaavat paikallisten ihmisten yritykset elinolosuhteidensa korjaamiseksi?

Suomi ei enää anna kehitysapua vaan tekee kehitysyhteistyötä. UM on näistä sanoista hyvin tarkka, mutta tutkimustulosten perusteella näytti siltä, että toimittajat eivät ainakaan vielä asennoituneet asiaan aivan näin. Jutut kertoivat enemmän Suomen antamasta avusta kuin siitä yhteistyöstä, jota paikallisten kanssa tehdään. Vain Tansaniaa käsitelleissä artikkeleissa korostettiin sitä, miten Suomi on antanut eväät sille, että paikallisin voimin päästään eteenpäin. Muissa jutuissa toimijoina oli joko pelkkä Suomi tai pelkät paikalliset. Yhteistyöstä ei ollut tietoaakaan. Onko siis niin, ettei kehitysyhteistyö olekaan yhteistyötä vai onko toimittajille käynyt vahinko ja he ovat unohtaneet toisen puolen: Suomen yhteistyökumppanin haastattelemisen?

Ja taustoitusta olisi voinut antaa myös Suomen roolille. Miksi Suomi tekee kehitysyhteistyötä juuri kyseisessä maassa? Kuinka kauan suomalaiset ovat siellä olleet? Mitä näiden vuosien aikana on tapahtunut? Onko tehty virheitä ja onko niistä opittu? Onko Suomi aina pelkästään antajan roolissa vai onko Suomi kenties myös saanut jotain? Onko kehitysyhteistyö todella niin yksisuuntaista kuin toimittajat

antavat ymmärtää vai onko joku kehitysjoukkolainen kokenut jonkinlaista vastavuoroisuuttakin? Näitä kysymyksiä ei kysytty keneltäkään haastatellulta suomalaiselta.

6. MITÄ MIELTÄ HE ITSE OVAT?

Haastattelin kolmea kyo:n apurahan saanutta toimittajaa, jotta pääsin kuulemaan sekä heidän omista kokemuksistaan että näkemyksistään niin kehitysmaauutisoinnista, kyo:n matka-apurahasta kuin niistä toiveista, joita heillä on kehitysmaauutisoinnin parantamiseksi.

Valitsin apurahan saaneiden toimittajien joukosta todellisia kehitysmaakonkareita, joilla on takanaan vuosien kokemus ja laaja tietämys aiheesta. Olisin toki voinut haastatella myös ensimmäisellä kolmannen maailman maahan suuntautuneella matkallaan ollut toimittajaa, mutta koin mielekkäämmäksi antaa puheenvuorot sellaisille ammattilaisille, joilla oli varmasti jotain sanottavaa aiheesta.

Kaikki kolme haastattelua on tehty erikseen, mutta esitin kaikille haastateltaville samat kysymykset.

Milla Sundström on työskennellyt kehitysmaauutistoimisto Inter Press Servicen (IPS) toimittajana 11 vuotta. Sitä ennen hän oli Etelä-Suomen Sanomien ulkomaantoimittaja, ja keskittyi jo siihen aikaan keskimääräistä enemmän globaaleihin aiheisiin. Sundström on lisäksi osallistunut kehitysmaakaupan toimintaan ja perehtynyt erityisesti Väli- ja Etelä-Amerikan kulttuureihin. Hän sai kyo:n matka-apurahan keväällä 1998 ja matkusti Tansaniaan. Tuolta matkalta Sundström kirjoitti juttuja sekä maakuntalehtiin että Kehitys- ja Journalisti-lehtiin.

Peik Johansson on toiminut 1990-luvun freelancer-toimittajana ja perehtynyt erityisesti kansainvälisiin asioihin sekä ihmisoikeus- ja ympäristökysymyksiin. Hän on erikoistunut Afrikkaan, jossa hän on käynyt tämän vuosikymmenen aikana noin kolme kertaa joka vuosi ja kirjoittanut matkoiltaan juttuja vaihtoehto- ja valtalehtiin, tehnyt raportteja ja dokumentteja radioon sekä kirjoittanut kirjoja. Johansson on saanut kyo:n matka-apurahan kahdesti: viimeksi keväällä 1997, jolloin hän matkusti Mosambikiin ja Etelä-Afrikkaan. Tuolta matkalta Johansson teki radiojuttuja Ylen Ykköseen.

Marjut Helminen on työskennellyt freelancer-toimittajana lähes 20 vuotta. 1980-luvun alussa Helminen toimi myös Ihmisoikeusliiton pääsihteerinä ja tässä tehtävässään tutustui palestiinalaisten ihmisoikeuskysymyksiin ja Palestiinaan. Lähi-idän lisäksi hänen tärkeintä osaamisaluettaan ovat entisen Neuvostoliiton maat sekä Keski-Aasia.

Helminen kirjoittaa juttuja niin erikoislehtiin kuin valtalehtiinkin sekä tekee radiodokumentteja. Hän on saanut kyo:n apurahan kahdesti: viimeksi keväällä 1997, jolloin hän matkusti Palestiinaan tekemään radiodokumenttia.

6.1. Toimittajien näkemyksiä kehitysmaauutisoinnista

Kysyin toimittajilta heidän näkemyksistään kehitysmaauutisten määrästä ja laadusta. Kehitysmaauutistoimisto IPS:ssä työskentelevä Sundström uskoi suomalaisten kollegoittensa ammattitaitoon, vaikka myönsikin kansainvälisiltä uutistoimistoilta välittyvän tiedon olevan pääsääntöisesti kovin yksipuolista:

Katastrofikeskeinen lähestymistapa on yhä yleisin. Jos kehitysmaista kerrotaan, niin enemmistössä jutuista aihe on jotenkin negatiivinen sillälaililla, että siellä on tapahtunut jotain negatiivista. Ja usein se on nimenomaan tapahtumalähtöinen. Katastrofihan on tietysti tyypillisin. Sitten sodat, nälänhädät, mitä näitä nyt on. Se on sitä tavanomaisinta ja se on sitä, mitä muut uutistoimistot ahkerimmin välittää. Mutta ei se nyt onneksi ihan pelkästään siihen jää. Kyllähän Suomessa on kuitenkin aika hyvä joukko valveutuneita toimittajia, jotka ovat ihan aidosti kiinnostuneita siitä, mikä se kehitysmaiden muu todellisuus on. Täältä matkustetaan sinne aika paljon ja siltä pohjalta tehdään juttuja tai sitten jututetaan ihmisiä, jotka tulee kehitysmaista tänne kertomaan maittensa asioista tai kansalaisjärjestöjensä toiminnasta ja muusta sellasesta. Negatiivisen valtavirran rinnalla kulkee toinenkin juonne ja tietysti tämä IPS:n anti isolta osaltaan yrittää myös palvella sitä toista tarkoitusta eli kertoa jotain muuta siitä kehitysmaan todellisuudesta kuin vaan ne onnettomuudet tai sodat. Eihän niitäkään voi tyystin sivuuttaa, koska ne saattaa olla sen maan ihmisten kannalta kovin tärkeä asia kulloinkin, mutta me ei lähestytä niitä kovan uutisen näkökulmasta, vaan yritetään katsoa sen asian syitä ja seurauksia pikemminkin.

Johanssonkin piti kielteisiä uutisia selvänä enemmistönä, mutta näki suunnan olevan kohti monipuolisempaa lähestymistapaa:

Kehitysmaauutisten määrä on varmasti aivan riittävä. Ne ovat uutisia niin kuin uutiset yleensäkin, eli kertovat kielteisistä, ikävistä tapahtumista. Ongelmana on se, että jos se on ainoa asia, mitä me kehitysmaista kuullaan tai että se keskittyy niin, että saamme vaan pikku-uutisia sodista, ikävyyksistä ja pakolaisuudesta — kuten Sierra Leonen tapauksessa — niin meille syntyy väärä kokonaiskuva tilanteesta, jos luulemme, että kaikki on vain sitä. Kyllä meille määrällisesti tulee varmasti enemmän uutisia muualta kuin kehitysmaista, mutta minusta tämä on muuttunut aika lailla. Aasia on ollut näkyvästi esillä ihan viime vuosina. Ehkä se liittyy siihen, että taloudellinen valta tässä maailmassa on siirtymässä sinne päin.

Pari vuotta sitten, kun Kongossa Mobuto ajettiin vallasta, oli toiveikas, positiivinen ilmapiiri muutaman kuukauden ajan. Silloin oli merkkejä siitä, että Afrikasta kertovat jutut ottavat huomioon jonkun muun kuin sen, että ne eivät ole pelkästään "toisia", vaan että se on taloudellinen mahtitekiä. Etelä-Afrikan muutoksen jälkeen tämä on otettu paremmin huomioon tiedotusvälineissä. Mun mielestä 1990-luvun lopulla on tapahtunut hirveän iso muutos. Tottakai siellä on ne kaaos- ja muut hommat mukana, mutta siellä on

joukossa taloudellista analyysia ja oikeesti poliittista analyysia, että mikä on esimerkiksi Kongon tilanteen historiallinen ja poliittinen tausta. Tätä ei kukaan olisi missään tapauksessa esittänyt 90-luvun alussa Somaliasta. Tässä on tapahtunut jonkinmoinen muutos.

Helminenäkään ei ollut täysin pessimistinen:

Laatu on parantunut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Toimittajien ammattitaito, osaaminen ja tietämys ovat lisääntyneet, mutta näköala kehitysmaaproblematiikkaan on suhteellisen suppea. Valtalehdistö keskittyy katastrofeihin ja kriiseihin. On tietysti erityislehtiä, mutta niiden tavoitavuus on suppea.

On toimittajia, jotka seuraavat ja jotka ovat kiinnostuneet jostain tietystä alueesta tai jostain tietystä problematiikasta ja pystyvät hyödyntämään sitä myös päivittäisjournalismissa. Mutta käytettävissä olevat resurssit ja aika ovat vähäisiä ja se näkyy siinä, että mennään jonnekin vain seuraamaan joku katastrofi, kun se syntyy. Että seurattaisiin, miten ihmiset selviytyy ja miten he eläämäänsä rakentavat, niin sitä ei juurikaan ole.

Mistä sitten johtuu, että katastrofit ovat yleisin uutiskynnyksen ylittäjä? Sundström syytti kansainvälisten uutistoimistojen toimittajien aihevalintoja:

Se ehkä liittyy tähän laajempaan länsimaiseen uutisfilosofiaan, jossa yleensä huonot uutiset on hyviä uutisia, mutta eihän se koske pelkästään kehitysmaauutisointia. Kyllähän negatiiviset uutiset menee parhaiten läpi — aihe kun aihe. Ei sillä pelkästään kehitysmaita leimata, mutta sieltä ei ehkä sitten ole tyrkällä niin paljon mitään muuta. Kansainvälisten uutistoimistojen kirjeenvaihtajat tuntuvat nostavan nämä aiheet päällimmäisiksi. Kyse ei ole siitä, että muusta todellisuudesta kirjoitetut jutut jäisivät julkaisematta, vaan siitä, että muusta todellisuudesta ei vaan kirjoiteta juttuja. Valikointi tapahtuu jo siinä vaiheessa, kun päätetään mistä kirjoitetaan.

Johansson määritteli syyksi mm. toimituksissa elävän uskomuksen siitä, että lukijat, kuulijat ja katsojat olisivat poikkeuksellisen kiinnostuneita juuri katastrofeista:

Kulttuurisesti ja maantieteellisesti kaukaa tulevat jutut vaativat jonkun aivan erikoisen syyn tulla julkaistuksi. Niillä on paljon korkeampi uutiskynnys. Sen pitää olla taloudellisesti järkevä. Juttu on tuote, joka pitää myydä. Sen tekemiseen ei kannata käyttää liikaa rahaa. Siinä pitää olla sitä lisäarvoa, että ihmiset huomaavat sen. Koko maailmassa on nyt sellainen tiedostamaton trendi, että oletetaan, että on tärkeää, että saamme tietää ennen kaikkea katastrofeista. On hirveän sattumanvaraista, saammeko me kuulla jostain sodasta, maanjäristyksestä tai tulvasta. Joskus sinne lähtee aivan hillitön sopulilauma paikalle ja se on lumipallo, joka lähtee vyörymään: kaikkien pitää mennä nyt sinne.

Ja miksi jutut ovat niin rankkoja... kai siinä yritetään kilpailla sillä, että tehdään jutuista niin rankkoja, että siinä olis se sensaatio, joka myisi, mutta minusta se on väärinkäsitys. Luulen, että tavalliset lukijat kaipaisivat sellaista taustottavampaa juttua. Ei niitä ole pakko lukea, mutta halutessaan niitä voisi lukea. Uutisetkin vois olla taustottavia. Mutta kyllä rankkimat asiat maailmassa tapahtuvat niissä maissa, joita kutsutaan kehitysmaiksi ihan senkin takia, että luonnonolosuhteet saattavat olla siellä aika paljon dramaattisemmat kuin teollisuusmaissa.

Helminen löysi selityksen tiedotuksen puolelta. Tyypillisiä uutisaiheita ovat hänen mukaansa sodat, maanjäristykset, pommi-iskut, nälänhädät ja kuivuus. Huomioarvo lisääntyy, jos mukana on eurooppalaisia — uhreina, avustajina tai tehokkaina tiedottajina. Helminen:

Jotkut katastrofit menevät ihan huomaamatta ohi, koska uhrien määrä ei ole riittävä. Siihen varmasti vaikuttavat myös kansainväliset avustusrjestöt. Jos heidän vetoomuksissaan ei esiinny joku alue tai jos sitä ei ole lanseerattu näkyvästi, niin sitten toimittajat eivät oma-aloitteisesti seuraa niin paljon, että poimisivat nämä tilanteet. — Ja sitten se on reagoimista seurauksiin eikä syihin.

Kansainväliset järjestöt — sekä kansalaisjärjestöt että YK-järjestöt — ovat läsnä kaikkein köyhimmillä alueilla. Ne tuottavat sieltä materiaalia, ja toimittajat pohjaavat toimintansa niihin materiaaleihin ja niihin avunpyyntöihin. Eivät toimittajat pysty itse paneutumaan jokaisen maan kaikkiin asioihin.

6.2. Toimittajien näkemyksiä kyo:n matka-apurahasta

Sekä Helminen että Johansson ovat tehneet juttunsa freelance-toimittajina, joten kyo:n apuraha on ollut heille olennainen lisä matkakassaan. Sundströmillä on kyllä vakituinen työnantaja, mutta IPS tilaa kehitysmaajuttunsa kehitysmaiden omilta toimittajilta, eikä näin ollen lähetä suomalaista työntekijäänsä koskaan mihinkään. Apuraha mahdollisti siis myös Sundströmille matkan, jolle hän ei olisi muuten päässyt. Kaikilla kolmella oli hyvin myönteinen suhtautuminen siihen ajatukseen, että kyo tukee toimittajien mahdollisuutta päästä maailmalle näkemään asioita omin silmin.

Sundström sai kyo:lta juttuvinkin Tansanian-matkalleen ja kirjoitti kaikki kolme maakuntalehdissä julkaistua juttua suomalaisesta kehitysyhteistyöhankkeesta. Sundström:

Ne apurahathan on korvamerkittyjä. Kyo mainostaa niitä niin, että se tarkoituskin on mennä tekemään juttua jostain Suomen kehitysyhteistyöhankkeesta tai jostain hyvin lähelle liippaavasta aiheesta, että ei niitä oikeastaan anneta muuhun. Se on reunaehto koko sille projektille, et sitä pääsee toteuttamaan.

Helminen ei saanut juttuaiheita kyo:lta, vaan päätti itse, mistä juttunsa teki. Vaikka hän on saanut kyo:n apurahan kahdesti, hän ei ole tehnyt kummaltakaan matkaltaan ainoatakaan juttua Suomen kehitysyhteistyöhankkeista. Helmisellä oli selvästi erilainen näkemys kyo:n apurahan tuomista edellytyksistä — tai niiden puuttumisesta:

Minulla on sellainen käsitys, että jos he päättävät myöntää rahan niin sen jälkeen se on hyvinkin vapaata, mistä juttuja tekee. Joka tapauksessa jutut käsittelevät kehitystä. Minä teen enemmän taustajuttuja, jotka eivät liiku päivän politiikassa. Ne on kehitysajattelua laajentavia juttuja. Ammatti-ihmisenä minä itse päätän, mikä on kiinnostavaa minusta ja mikä saattaa olla kiinnostavaa myös lukijoista tai kuuntelijoista.

Johansson arveli, että kyo:n apurahan mukanaan tuomissa edellytyksissä on tapahtunut muutos:

Aikaisemmin varmasti oli niin, että jos sen apurahan sai, niin se oli hyvin sidottu siihen, että juttujen tulisi kertoa suomalaisista kehitysyhteistyöhankkeista. Jos olen käsittänyt oikein, niin se ei ole enää ihan niin, vaan kyllä kyo:n matka-apurahoja saa siihen, että menee vaan yleisesti reissaamaan johonkin paikkaan tai maahan. Sen ei tarvitse olla suomalainen kehitysyhteistyöhanke, vaan se voi olla jotain muuta, joka liittyy maailman globaalistumiseen.

Luulen, että kyo toivoo taustottavia juttuja, joiden ainoa tarkoitus ei ole kertoa suomalaisesta kehitysyhteistyöstä, vaan myös antaa toimittajille aikaa olla jossain paikassa jonkun aikaa ja kokea itse sitä juttua. Se ei välttämättä näy heti niissä jutuissa, mutta kyllä se varmaan vaikuttaa jotenkin sitten jatkossa. Tämä on varmastikin yksi ajatus koko matka-apurahojen taustalla.

Entäs sitten kriittisyys? Jos matkalla on selkeä rahoittaja, onko rahoittajan toiveita kuunneltava, vaikka niitä ei olisi koskaan ääneen lausuttukaan? Eli saako Suomen kehitysyhteistyöhankkeisiin suhtautua kriittisesti, vaikka matkaraha tulee kehitysyhteistyöosastolta, ja toisaalta, onko ihan pakko heittäytyä kriittiseksi, jotta olisi uskottava toimittaja? Sundström:

En usko, että Suomen kaltaisessa maassa — se olisi äärimmäisen lyhytnäköistä politiikkaa estää kriittinen kirjoittelu tämän tyyppisistä aiheista, mutta tavallaanhan se on niin kun sisäänrakennettu tähän systeemiin, että... Olis mielenkiintoista nähdä, jos sinne lähtis joku sellanen ihminen, joka suhtautuu peruskielteisesti jo koko kehitysapuun ja sit se pääsis kattomaan vielä jotain erityisen epäonnistunutta hanketta. Se olis mielenkiintosta nähdä, mitä siitä seurais. Minkälainen juttu ja miten se leviäis ja reagoisko rahoittaja sitten jotenkin. Missään tapauksessa ne ei vois estää sen jutun tekemistä eikä levittämistä. Sitä ei tiedä sitten, miten se vaikuttais jatkossa vastaavien apurahojen saamiseen. Mutta niin jyrkkää se ei missään tapauksessa voi olla, etteikö saisi kirjoittaa mitä haluaa.

Itse mä nimenomaan yritin olla mahdollisimman kriittisellä asenteella. Ajattelin etukäteen, että tästä ei nyt saa tulla mikään ylistys, koska se tuntuu vähän liian mekaaniselta, että asiat hoituis ihan näin. Mut siinä sitten valitettavasti kävi niin, että mä aika pitkälle vakuutuin siitä, että se projekti oli aika hyvä. Ja ei mulla ollut niin itseisarvoista tarvetta olla yltiökriittinen, et mä en olis voinut kertoa sitä sitten siinä valossa kuin mä sen onnistuin näkemään. Kuitenkin mulla oli mahdollisuus matkustella siellä umpi-pöpelikössä ja tavata ihmisiä ja kuulla niitten näkemyksiä ja kyllä he onnistuivat vakuuttamaan minut siitä, että tää hanke — jos nyt kehitysapu ylipäätään voi toimia — niin tää on paremmasta päästä. Mulla ei ollut ihanteellista ennakkokäsitystä — päinvastoin. Vaikka olenkin kehitysmaauutistoimiston työntekijä, suhtaudun varsin kriittisesti siihen kehitysapuun jota tässä menneillä vuosikymmenillä eritoten on toteutettu. Täkynä olikin se, että toi yrittää olla jotain vähän uudenlaista. Siellä oli hirveen innostuneet totetuttajat, jotka uskoivat siihen, mitä ne tekevät. Kyynistä asennetta ei tavannu lainkaan. Semmosesta on kiusallisen helppo innostua.

Kriittinen on siinä mielessä pakko olla, että yrittää nähdä asioista kaikki puolet. Se on tärkeä lähtökohta-asenne, mutta se sitä tarkoita, että jutusta

pitää väenväkisin saada kriittinen, jos asiasta ei löydy mitään sellaista. Jos kukaan ei sano poikkipuolista sanaa, etkä sä näe mitään mikä todistais, että tässä on nyt jotain heikkoja kohtia. Ei pidä väenvängällä yrittää. Onhan tässä maailmassa asioita, jotka ihan onnistuukin. Jopa kehitysapumaailmassa. Ja tottakai on tosi hauskaa, jos sellaseen törmää. Mieluummin sitä nyt toki kirjoittaa myönteisessä sävyssä, jos siihen on aihetta. Kyllä mä sisällytin niihin juttuihini pieniä kriittisiä huomioita, joita onnistuin jossain kohtaamaan tai kuulemaan. En toki jättänyt niitä pois, mutta eivät ne jutun yleissävyä tehneet kovinkaan kriittiseksi. Pikemminkin se nyt yritti edustaa jonkinlaista tasapuolisuutta siinä mielessä, että kaikki ei oo pelkästään ylistävää lausuntoa, mitä niistä on annettu.

Johanssonkin uskoi, että kyo hyväksyy kriittisyyden, eikä hänkään pitänyt kritiikkiä itsetarkoituksena ja uskottavuuden edellytyksenä:

Kyo:n matka-apurahalla rahoitetulla matkalla voi tehdä hyvin kriittistä juttua niin halutessaan. Enkä usko, että kyo:n tiedotusyksiköllä on nykyään mitään sitä vastaan. Mutta tietysti, jos se olisi jotain sellaista, että joku menee vaan tekemään jotain kohusensaatiota, jostain epäonnistuneesta suomalaisesta hankkeesta — tällasta tapahtu hirveesti 90-luvun alussa. Kehitysyhteistyötä kritisoihin hirveesti siitä, että nyt tämä määrätty yksi hanke on jotenkin huono. Mihän oli varmasti hyvin paljon syytä, koska epäonnistuneita hankkeita oli hyvin paljon. Mutta mä en usko, että juuri näin oikeastaan enää tapahtuu.

En ole saanut kyo:lta apurahaa, jotta tekisin juttua yhdestäkään Suomen kehitysyhteistyöhankkeesta. Nämä kaksi reissua, jotka olen kyo:n rahoittamana tehnyt, niin niihin ei ole sisällynyt ainoatakaan suomalaista kehitysyhteistyöhanketta.

Ei jutun tarvitse olla kriittinen, jotta se olisi uskottava. Mutta ehkä monet ajattelevat, että aina pitää löytää joku epäkohta ja jotain kritisoidavaa. Ihan toinen asia on se, että usein toimittaja pyrkii olemaan kriittinen asiasta, josta se ei tiedä mitään. Se on näennäiskriittisyyttä, mutta siinä ei puhuta ollenkaan oikeista asioista. Jos esimerkiksi kritisoidaan suomalaista kehitysyhteistyöhanketta jostain pikkuruisesta epäkohdasta, mutta ei nähdä sitä isompaa kuviota siinä takana, joka voisi olla oikeesti kritiikin aihe.

Helminen ei ole koskaan kirjoittanut kehitysyhteistyöhankkeista, vaan korosti, että kyo:n matka-apuraha on mahdollistanut hänelle aivan toisenlaisten juttujen tekemisen. Hän ei usko, että kyo edellyttää tukemiltaan toimittajilta ylistystä. Helminen:

Luulen, että tarkoitus on lisätä näiden hankkeiden kontrollia ja läpinäkyvyyttä tämmösen rahoituksen avulla. Eikä toimia valtion äänitorvena ja taputtaa pieniä käsiään, että loistavaa loistavaa, me olemme erinomaisia.

Toimittajan pitää suhtautua sekä tasapuolisesti että kriittisesti kaikkeen, mitä se tekee. Tasapuolisuus saattaa tosin toteutua pitkällä aikavälillä. Jos tekee työnsä ammattimaisesti niin siinä on tietty määrä kriittisyyttä.

Sekä Johansson että Helminen sanoivat, että olisivat tehneet matkoiltaan täsmälleen samat jutut, vaikka kyo ei olisi niitä rahoittanut. Heistä kumpikaan ei kirjoittanut kehitysyhteistyöstä. Sundström kirjoitti kaikki artikkelinsa kehitysyhteistyöstä ja näin

ollen uskoo, että olisi päätynyt tekemään aivan toisenlaisia juttuja, jos rahoittaja ei olisi ollut kyo. Sundström:

Tansaniassa olis niitä jutunaiheita ollut pilvin pimein muitakin. Kyllä se rajaus oli nyt niin kapea sen takia, et se oli kyo:n rahoittama matka.

Kaikki kolme toimittajaa vakuuttivat omien juttujensa eroavan merkittävästi siitä materiaalista, mitä kansainväliset uutistoimistot välittävät. Sundström tosin uskoi, että IPS:n harjoittama tyyli on alkanut levitä muihinkin uutistoimistoihin. Omista Tansanian-matkalta kirjoittamistaan jutuista Sundström sanoi:

Ne ei oo mitään uutisjuttuja. Ne yrittää olla enemmän reportaasityyppistä kirjottelua, jota... Kyllä totuus on se, että isot kansainväliset uutistoimistotkin on enemmän suuntautuneet tälle alueelle ja esimerkiksi IPS:ssä aika ajoin huomataan, että muutkin ovat alkaneet tehdä samantyyppistä jopa kehitysaiheisiin liittyvää feature-tarinaa, mitä ennen ei juurikaan nähny. Ei se enää nykyään ihan mahdotonta ole, etteikö Reuterilla olis jotain kyläreportaasia. Ero on ehkä siinä, että jos sellaisen jutun tuottais joku iso uutistoimisto, niin sen täytyis liittyä enemmän johonkin tällaseen päivänpolttavaa tapahtumaan. Joko se toimittaja olis joutunu jonkun uutisaiheen vuoksi sille seudulle ja samalla tulis tehneeksi sieltä muitakin juttuja tai jotain tämän tyyppistä. Mä en saata kuvitella, että ne lähettäis toimittajansa semmoseen pusikkoon pelkästään kirjottamaan jostain kehitysapuhankkeesta, joka ei edes uhkaa epäonnistua. Joka vielä kaiken lisäksi näyttää toimivan ihan hyvin. Siitä se skuuppi puuttuu sillä tavalla, että se ehkä aiheuttais jopa vähän näkökulmaeronkin siihen. IPS-tyyli tulee esille niissä jutuissa siinä, että yritetään mennä sinne ruohonjuuritasolle asti ja jututtaa paikallisia asukkaita ja kuulla niitä, joita se asia viimekädessä koskee, että mitä mieltä he siitä ovat. Tavallisen ihmisen näkökulma. Ei pelkästään mennä pääkaupunkiin ja haastatella niitä ministeriön virkamiehiä vaan mennään sinne kyliin asti. Kyllä nykyään muutkin tekee sen tyyppistä, mutta ehkä ne olis käyny sit myös pääkaupungissa jututtamassa sitä ministeriön ihmistä siihen saman tien.

Myös Johansson ja Helminen täsmensivät, etteivät heidän juttunsa ole uutisia. He ovat keskittyneet lähinnä ilmiöiden taustoittamiseen. Helminen:

Minulla on varaa käsitellä sellaisia asioita, jotka eivät ylitä uutiskynnystä päivittäisessä uutistarjonnassa. Nimenomaan taustoja ja arkea ja selittää sitä. Ihmisiä askarruttaa se, että kun esimerkiksi palestiinalaiset kuvataan aina pomminheittäjiksi ja kaikki-ne-on-terroristeja —tyyppisesti. Uutistarjonnan perusteella syntyy tällainen leima. Minua kiinnosti, että jos ne kerran eli miehityksen alaisina, niin miten ne siellä oikein eli. Miten ne hankki leipänsä? Missä ne kävi töissä? Menikö ne naimisiin? Saiko ne lapsia? Kävikö lapset koulua? Miten ihmiset haudattiin? Kaikki tämmönen arkeen liittyvä, normaali elämänmeno. Siitä mä sitten kerroin ja sen kautta mä kerron politiikasta. Päivittäisuutisoinnissa olleita asioita heijastetaan ihmisten oman arkielämän kautta. Se puuttuu kansainvälisestä uutistarjonnasta. Tai sitten se on jotain semmosta eksotiikkaa. Matkustuseksotiikkaa. Tämähän on yksi laji: lehtemme toimittaja menee lomamatkalle Intiaan ja tekee ruokajutun ja tapaa ravintolapäivittäjän. Ne jutut edustaa eksotiikkaa, jossa ei puututa kansainvälisiin rakenteisiin, jotka tuottavat ja uusivat sitä, että on köyhiä ja rikkaita maita, ja köyhiä ja rikkaita ihmisiä. Ne on semmosta "asiat on näin ja onpas jännää".

Mulla on mahdollisuudet syvällisempään journalismiin kuin mitä kuukausipalkkaisilla toimittajilla on.

6.3. Toimittajien tarjoamia parannusehdotuksia kehitysmaauutisointiin

Kaikilta kolmelta toimittajalta löytyi useita ideoita siihen, miten kehitysmaauutisointia voisi parantaa. IPS:n toimittaja uskoi omaan työnantajaansa ja sen tyyliin. Sundström:

Lehtien pitäisi julkaista enemmän IPS:n juttuja. Me suomennetaan joka viikko vähintään neljä juttua, jotka menee melkein kaikille maakunta-lehdille ja ne valikoivat niistä sitten vapaasti, mitä ne käyttää. Jotkut käyttää ahkerasti, mutta useimmat vaan silloin tällön ja tuntuu siltä että ne on aina sellasta hätätilatapettia. Kehitysmaa-aiheet ei juuri koskaan nouse tärkeiksi uutisiksi, vaan niillä täytetään sivun alalaitaa silloin kun ei sinne ole muuta täytettä. Tietynlainen arvostuksien muuttaminen... asioiden tarkasteleminen siltä kannalta, mikä on tärkeää minkäkin kokoiselle ihmismäärälle tässä maailmassa, niin se saattaisi jo kääntää uutiskriteereitä aika yllättäville vinkkeleille. Kehitysmaajuttujen painoarvon nostaminen asennetasolla, ei niistä jutuista niinkään välttämättä ole pulaa, mutta niitä myös julkastas, ja julkastas sen verran näkyvästi, ettei ne hautaudu sinne lehteen.

Olen monesti puhunut tästä klassikkoaiheesta, mihin itse törmään omassa työssäni, että myönteisten kehitysmaajuttujen saaminen läpi on paljon vaikeampaa kuin kielteisten. Usein väitetään, ettei kehitysmaista ole hyviä uutisia. Me kyllä yritetään tarjota niitä, mutta ne ei kelpaa lehdille. Tai sitten äärimmäinen tapaus on se, että ne vähintäänkin muuttaa otsikon kielteiseksi myydäkseen sen jutun omille lukijoilleen.

Pidin muutama vuosi sitten seminaariesitelmän, jota varten olin kopioinut alkuperäiset otsikot ja sen, missä muodossa ne oli painettu lehtiin. Se oli ihan suoraan niin päin, että jos meillä kerrottiin, että tämä ja tämä asia on siinä ja siinä maassa kohentunut tälle mallille, niin sieltä oli jutusta kaivettu joku epäkohta ja nostettu se otsikkoon. Negatiivisuudesta tinkiminen olisi kyllä yksi parannus.

Sundström huomautti myös, että IPS:n toimintaperiaate on tilata jutut paikallisilta toimittajilta. Länsimaista ei lähetetä ”laskuvarjojournalisteja” mestaroimaan vieraaseen ympäristöön, vaan kehitysmaiden omat toimittajat kirjoittavat omista maistaan ja länsimaissa jutut sitten käännetään kohdeyleisön kielelle ja ymmärrykselle sopiviksi. IPS:n jutuissa ”asioita tarkastellaan paitsi teoreettisesti myös hyvin konkreettisesti. Jonkun maan hieno talousuudistus ei ole mikään jutunaihe, ellei sitten mennä torille ja jutella ihmisten kanssa siitä, miten se vaikuttaa heidän elämäänsä.”

Helminen perusteli kehitysmaauutisoinnin heikon tason johtuvan tiukoista aikatauluista — liian pikaisella toiminnalla ei voi tuottaa monipuolista jälkeä. Kuten Sundström, hänkin kannatti IPS:n tyyliä. Kysymykseen, miten kehitysmaauutisointia voisi parantaa, Helminen vastasi:

Lisäämällä resursseja, että toimittajat voisivat vähän pidempää tehdä hommiaan, eikä heidän tarvitsisi vaan kiiruhtaa sinne ja takasin. Ja sitten

kehitysmaauutisointia voisi parantaa sillä tavalla, että käytettäisiin kehitysmaiden omia ihmisiä. Tottakai ongelma on se, että he eivät tunne sitä lukija- ja kuulijakuntaa, joka meillä on, mutta siinä mielessä nostan hattua IPSille, että siinä sitten on välittäjä, joka editoi sen meidän lukija- ja kuulijakunnalle. Ne maathan on täynnä hyviä toimittajia, jotka tarvitsee työmahdollisuuksia. Kehitysmaakirjeenvaihtajien käyttäminen olisi hyvä juuri erilaisten taustajuttujen tekemiseen. Sillä voitaisiin monipuolistaa uutisointia, jotta se ei olisi niin sota- ja kriisikeskeistä. Meillä talous, politiikka, urheilu ja kulttuuri ovat liian irrallaan toisistaan. Olisi hyvä, että olisi näiden asioiden yhdistymistä, koska kaikki vaikuttaa kaikkeen. Jos puhutaan kansainvälisen talouden epäkohdista ja jostain velkaongelmista ja siitä, miksi lapset ei pääse kouluun tai miksi joku suhteellisen halpa rokotusohjelma ei vaan toteudu, niin niissäkin voisi yhdistää eri asioita. Se vaatii tietysti paljon laajempia tietoja ja mahdollisuutta paneutua syvällisemmin.

Myös Johansson haluaisi, että asiat osattaisiin sijoittaa kokonaiskuvaan:

Olisi olennaista, että ei puhuttaisi kehitysmaauutisoinnista tai että niiden juttujen tekijät eivät kokisi tekevänsä kehitysmaauutisointia, vaan tekevänsä juttua jostain aiheesta, joka on kiinnostava. Tai tekevänsä jonkun jutun, jossa on tarina, joka on hyvä kertoa, koska se voi olla viihdyttävä tai hyvin informatiivinen tai opettava. Ne ovat kaikki juttuja jostain asioista, jotka tapahtuvat maailmassa ja tärkeintä olisi pistää nämä asiat oikeisiin asiayhteyksiinsä. Usein juuri asiayhteydet ovat paljon valaisempia ja kiinnostavampia kuin itse se juttu. Näin kyllä tehdään nykyään yhä enenevässä määrin. Yhä enemmän alkaa nähdä sellasia juttuja, joissa nämä asiat pannaan maailman taloudelliseen systeemiin ja selitetään asioiden oikea asiayhteys. Ei niin, että valtavirta olisi menossa tähän suuntaan, mutta että siellä joukossa on yhä enemmän tällasta trendiä. Ja jopa taloussivuilla kirjoitetaan joskus globalisaatiosta myös rakentavan kriittisesti. Muitakin yhteyksiä olisi kuin taloudellinen yhteys. Vielä saadaan odottaa sitä, että asiat pannaan historiallis-poliittiseen yhteyteen, jotta esimerkiksi Afrikan nykypäivän ongelmia tarkasteltaisiin oikeasti ja vakavasti. Minkä mahtavan riiston välineenä sen koko maanosan ihmiset ovat olleet siirtomaavallan alkamisesta lähtien. Riiston, joka ei siis ole loppunut.

Kaikki kolme halusivat korostaa, että Suomesta löytyy ainakin kahdenlaisia kehitysmaista kirjoitettavia toimittajia. On olemassa pieni joukko todellisia huippuosajia, joilla on paljon ulkomaankokemusta ja erityistietämystä joltain alalta tai alueelta. Näistä toimittajista suuri osa on freelancereita ja heidän juttunsa päätyvät usein muualle kuin valtalehtiin.

Heidän lisäksi on olemassa se enemmistö, joka koostuu niistä ulkomaantoimittajista, jotka työskentelevät kotimaassa sijaitsevissa uutistoimituksissa. Heidän vastuualueenaan on periaatteessa koko maailma. Sundström totesi, että vain pienellä osalla toimittajista on mahdollisuus viettää aikaa maailmalla, ja että valtaosa käy reissussa vain ”sunnuntaireknomaisesti”. Tällaisella toimittajalla on luonnollisesti heikommat mahdollisuudet hahmottaa kehitysmaiden arkea. Johansson jatkaa samasta aiheesta:

Kyllä mä luulen, että ulkomaantoimittaja, joka istuu siellä uutistiskin ääressä, tietää oman tietämättömyytensä. Sehän on monelle ihmiselle kauhea kriisi, kun tietää oikeesti, mikä valta siinä on, kun muodostaa kokonaisen

kansakunnan maailmankuvaa niistä pienen ihmisen lähtökohdista. Kokoajan kaivaa siitä ruudulta sitä kamaa, eikä se tiedä siitä mitään. Se tietää, ettei se tiedä siitä mitään. Kyllähän siinä jossain vaiheessa tulee hankaluuksia. Kun sen avoimesti myöntää, niin ehkä se johtaa siihen, että yrittää pitää silmiään ja korviaan auki ja yrittää olla mahdollisimman ennakkoluuloton. Ja se on kyllä tärkeintä.

Mitä toimittajien sitten pitäisi osata ja tietää? Kaikki kolme haastattelemaani toimittajaa korostivat lähinnä vankan yleissivistyksen ja avoimen mielen tärkeyttä. Mitä enemmän tietää asioiden taustoista, sitä paremmin osaa hahmottaa kokonaisuuksia ja mitä avoimempi osaa olla, sitä vähemmän stereotyyppiat ja vakiintuneet päänäpintymät haittaavat työntekoa. Sundström:

Hyvä yleissivistys on kaiken perusta. Ja kehitysmaatietämys on tietysti luonnollinen edellytys sitten, jos aletaan niistä uutisoimaan. Ihan samalla tavalla kuin taloustoimittajan pitäisi ymmärtää taloudesta ja urheilutoimittajan urheilusta. Kehitysmaatietoimittajan olisi välttämätöntä ymmärtää koko maailmasta, koska kehityskysymykset ovat aina enemmän tai vähemmän globaaleja ja sidoksissa kehittyneeseen maailmaan. Ei riitä, että tuntee kehitysmaiden asiat erityisen hyvin, vaan myös oman pallonpuoliskon asiat pitää tuntea. Ja nimenomaan ne kytkökset, miten nämä ovat suhteessa toisiinsa.

Helminen piti toimittajan tärkeimpinä ominaisuuksina aktiivisuutta ja halukkuutta uuden tiedon löytämiseen. Hän ei halunnut antaa ohjeita kollegoilleen, vaan sanoi, mitä hän itse haluaisi osata paremmin:

Haluaisin ymmärtää ja osata paremmin talouden ja kansainvälisen politiikan taustakytkeviä, jotka vaikuttavat erinäköisiin ratkaisuihin. Ylikansallisten yritysten strategioita, niiden seurauksia ja ympäristyövaikutuksia. On hyvin paljon sellaisia laajoja isoja kysymyksiä, joista ei totisesti tiedä tarpeeksi ja joissa tuntee, että jos olisi riittävästi konkreettista tietoa, osaisi yhdistellä asioita toisella tavalla tai ehkä etsiä jonkun uuden näkökulman niihin.

Johansson lisäsi hyvältä kehitysmaista uutisoivalta toimittajalta edellytettävien taitojen ja tietojen listaan vielä maantiedon:

Pitäis semmoselle blancopaperille piirtää maailman kartta ja piirtää siihen kaikki maailman maat ja niiden pääkaupungit ja sitten pystyis osottamaan jokaisen maan lipun. Se olis hyvä edellytys. Sillä pääsis jo aika pitkälle. Ja sitten olis ihan hyvä, jos tietäis vielä joet ja vuoret ja vuorten korkeudet...

Haastattelemani toimittajat myönsivät omien tietojensa rajallisuuden. He näkivät ammattinsa paradoksin: toisaalta jokainen toimittaja kärsii siitä, ettei tiedä niin paljon kuin haluaisi, ja toisaalta yleisölle uskotellaan, että tiedetään enemmän kuin todella tiedetäänkään. Sundström:

Toimittajan ammatti on vähän sellanen, että meille on kamalan tyypillistä viimeeseen asti salata oma tietämättömyytemme sekä itseltämme että muilta.

Muilta se pitää salata siksi, että me säilytettäis edes jonkinlainen niin sanottu arvovalta ihmisten silmissä. Mutta itsepetos on vielä paljon vaarallisempi puoli siitä. Sitä vaan sivuuttaa sellaset asiat tai kieltäytyy pohdimasta niitä sen pidemmälle, että miten tää nyt menikin tämmöseen umpisolmuun.

Helminen nosti arvostelun aiheeksi lähdekritiikin heikkouden. Varsinkin Internet on lähteenä arveluttava, sillä toimittajien tulisi aina muistaa ottaa huomioon, kuka on verkosta löytyvän tiedon takana ja mikä on ollut tiedon julkaisemisen motiivi. Helminen korosti, että millä tahansa ”huuhaa-järjestöllä” on mahdollisuus väittää mitä tahansa tietoja oikeiksi, mutta toimittajien pitäisi maltaa mielensä ennen kuin he tekevät näistä tiedoista uutisia.

Jos lähteenä on taho, jonka intresseissä on välittää tietyn tyyppistä liioteltua tietoa, niin siitä pitää olla tietoinen. Esimerkiksi pakolaisjärjestöjen intresseissä on aina antaa tilanteesta hieman todellisuutta kovempi kuva juuri sen takia, että ne ovat niin epätoivoisessa tilanteessa ja niistä tuntuu, että kukaan ei heitä ymmärrä. Jos he antavat todellisen kuvan niin se onkin niin kesy, että kun he ovat kilpailemassa niistä vähistä resursseista, joita ihmisten auttamiseen on, niin he kilpailevat niistä muiden avun-tarvitsijoiden kanssa. Ja hallituksilla on poliittista syistä syynsä antaa tilanteista tietty kuva. Se on ihan ok. Se on heidän tehtävänsä. Siitähän heille palkka maksetaan, mutta toimittajan tehtävä on suhtautua kriittisesti lähteisiinsä. Ja ainakin tuoda esiin se, että tämän lähde on tämä ja tämä ja heidän intresseissään on toimia näin ja näin. Sekin jo auttaa. Lukijat ja kuulijat on pääsääntöisesti fiksua jengiä ja ymmärtää asioita. Siis ne, jotka seuraavat kansainvälisiä asioita. Onhan paljon sellaisia ihmisiä, joita ulkomaiden asiat eivät todellakaan kiinnosta.

Kun kerroin haastateltavilleni, että tutkimusaineistoni jutuista 60 prosenttia oli käsiteltyt Suomen kehitysyhteistyöhankkeita, he heräsivät ankaraan kritiikkiin kollegojaan kohtaan. Helminen:

Se on meidän oman egon pönkittämistä, että me ollaan niin erinomaisia, että me autetaan ja me ollaan valittu niin fiksua elämäntapa täällä, että siitä pitäis kaikkien älytä ottaa mallia ja se on se ainoa oikea elämäntapa. Muulla tavalla ei kannattais elää, koska koko homma menee ihan haaskuuseen. Nuo jututhan pönkittää sitä ajattelutapaa. Ihmiset elää monella tavalla ja se on rikkaus. Se on yks niitä asioita, jotka on ihan oikein maailmassa, koska mitä homogeenisemmaks ja samanlaisemmaks tää homma menee niin sitä tylsemmäks se myös muuttuu.

Suomalaiset paikalla olevat henkilöt ovat se lähde, jolta usein kysytään. Toimittajat pyrkii ensisijaisesti käyttämään lähteinä suomalaisia kehitysyhteistyöntekijöitä, YK-virkailijoita ja toissijaisesti muiden kansainvälisten järjestöjen työntekijöitä. Kolmas on kyseisen maan viranomaiset, sitten saattaa tulla yliopistokoulutuksen saaneet asiantuntijat. Nämä ovat kaikki sellaisia älyllisesti hallittavia tyyppisiä. Mutta kansalaisten, joilla ei ole viranomaisasemia, heidän haastattelemisensa, sellaisten vähän poikkeavien asiantuntijoiden etsiminen on vaikeaa, koska usein ei osata kieltä. Hommaa rajottaa jo se, että haastattelut pitää tehdä jollain maailmankielellä tyyppiä englantia tai ranska. Silloin ihmisten kanssa suoraan keskusteleminen onkin vaikeaa.

Lähteet kaventaa aiheita, käsittelytapaa ja asioiden ymmärtämistä.

Johansson oli Helmisen kanssa samoilla linjoilla:

Ongelma on siinä, että jos meillä on kauheesti tän tyyppisiä juttuja niin ihmiset alkaa luulla, että Suomi oikeesti tekee jotain hyvää tuolla maailmalla. Afrikan kannalta olis jotenkin olennaista, että Suomella on kehitysyhteistyöhankkeita siellä. Sehän vääristää meidän maailmankuvaa, koska niin asia ei ole. Siinä mielessä paljon tärkeämpiä ovat ne jutut, joissa joku tavallinen musiikkitoimittaja tekee täällä Suomessa haastattelun jostain etelä-afrikkalaisesta laulajasta, joka on tullut Maailma Kylässä -festivaaleille esiintymään.

6.4. Toimittajien omia kokemuksia

Vaikka haastattelemani toimittajat ovatkin tänä päivänä alansa huippuja, he korostivat kaikki, ettei kehitysmaatuntemus ole hetkessä sisäistettävä tieto tai taito. Johansson kertoi ensimmäisestä Afrikkaan suuntautuneesta matkastaan:

Talvella 90-91 lähdin Afrikan-reissulle ja jäin sille tielle. Menin valokuvaaja-kaverin kanssa Keniaan, Tansaniaan, Sambiaan ja Zimbabween tekemään juttuja suomalaisista kehitysyhteistyöhankkeista. Meidän matkareitti kulki niin, että menimme tutustumaan suomalaisiin kehitysyhteistyökohteisiin, koska se oli se, mitä kuului tehdä. Se oli se kiinnostava asia Afrikassa. Siinä vaiheessa Itä-Afrikka ei ollut poliittisesti kiinnostava, eikä siellä ollut humanitaarisia katastrofeja, tai ainakaan niistä ei puhuttu. Tämä oli se kuvio joka silloin oli, ja johon minä menin mukaan — kun mennään Afrikkaan niin tehdään näin. Mutta siellä me huomattiin, että täällähän ihmiset elää omaa elämäänsä ja me urpot käydään tekemässä juttuja kehitysyhteistyöhankkeista. Meillä ei ole mitään mahdollisuutta muodostaa oikeaa kriittistä kuvaa, löytää epäkohtia tai ymmärtää sitä, onko hankkeiden perusajatus kunnossa, eikä meillä ollut riittävästi tietoa hankkeiden erilaisista lyhyt- ja pitkäaikaisista vaikutuksista. Ei siihen mennyt kauaa, kun olin seuraavalla matkalla.

Helminen sanoi, että jotkut aiheet ovat vasta vuosien saatossa kypsyneet hänen mielessään valmiiksi juttuteemoiksi. Joistain kokemuksista ei voi tehdä juttuja ennen kuin niitä on saanut pohtia ja muokata kyllin kauan. Helmiselle yksi tällainen aihe on ollut pakolaisuuden herättämät tunteet. Hän on jo vuosia sitten nähnyt, ”mitä pakolaiselle tapahtuu, mitä tapahtuu, kun ihminen menettää kaiken. Minkälaisia ihmisistä tulee ja mitä ihmisten maailmankuvalle käy, kun se supistuu ja ihminen alkaa ajatella vain itseään ja omia läheisiään, eikä kykene ajattelemaan mitään muuta.” Helminen on juuri tehnyt radiodokumentin ”niistä mielikuvista ja tunnoista, joita pakolaiset herättävät, sillä monet heistä ovat hyvin katkeria ja vihaisia ja valmiita muiden kustannuksella pääsemään pois siitä hätätilanteesta, jossa he ovat. Se on kaikki inhimillistä ja normaalia. Nämä ovat sellaisia asioita, joita ei käsitellä.” Toimittajat harvoin uskaltavat kertoa niistä aggressioista, joita heissä itsessäänkin ehkä syntyy, kun he kohtaavat pakolaisia, jotka eivät olekaan kilttejä ja rauhallisia, vaan jotain aivan muuta — eli täysin inhimillisiä ottaen huomioon, miten kamalia asioita he ovat juuri kokeneet. Helminen jatkaa:

Sitä on jotenkin kiltti ja kohtelias ja haluaisi esittää ihmiset hyvässä valossa ja olla huomaavainen heitä kohtaan. Pysin siihen, että ihmisillä, joista teen juttuja, on identiteetti. Erityisesti sen takia, että olen ihmisoikeuksiin erikoistunut toimittaja, niin minun pitää jo lähtökohtaisestikin ymmärtää se, ettei ole olemassa pakolaismassoja, vaan on henkilöitä, joilla on nimi, sukupuoli, kotipaikka, menneisyys, perhehistoria, sukusuhteet. Ei ole mitään nimettömiä ihmismassoja, vaan sieltä aina paljastuu ihmiset ja ihmisten tarinat. Toimittajat usein kuvaavat aika naiivisti näitä asioita. Se jää suht pinnalliseksi, eikä asioita problematisoida. Toimittajalla saattaa olla hyvinkin kriittisiä ajatuksia ja jopa aggressioita ihmisiä kohtaan — miksi ne noin käyttäytyy? Mutta tästä ei uskalleta puhua, koska katsotaan, että jos kuvaisi sen tilanteen koko raadollisuuden, niin se saattaisi merkitä sitä, että apua ei halutakaan antaa. Minä taas näen sen sillälailalla, että hätään joutunut ihminen käyttäytyy kuin hädässä oleva ihminen. Jos itse joutuis sellaiseen tilanteeseen niin käyttäytyisi varmaan vähemmän sivistyneesti. Niitten asioiden käsittely rakentavassa hengessä on vaikeaa, koska en halua kurkistelujournalismia. Ainoa tapa käsitellä kipeitä kohtia ja ihmisten reaktioita on tuoda siihen filosofinen ja psykologinen taso, koska muuten siitä tulee keltaisen lehdistön revittelyä, jossa ihmisten onnettomuuksilla ja pahalla ololla tyydytetään tirkistelyn nälkää. Haluaisin, että minun juttuni aidosti koskettaisivat ja että kuulija oivaltaisi itsessään jonkun uuden asian.

6.5. Yhteenvedo toimittajien näkemyksistä

Sundström, Johansson ja Helminen olivat monesta asiasta hyvin yksimielisiä. He kaikki korostivat, miten tärkeää olisi kertoa kehitysmaiden tapahtumista niin, että juttuja taustoitettaisiin kokonaiskuvalla. Historiallisten, taloudellisten ja poliittisten syiden ja seurausten esiin nostaminen antaisi lukijalle, kuulijalle tai katsojalle kokonaisvaltaisemman ja oikeamman kuvan siitä, mitä todella tapahtuu. Suomalainen media on heidän mukaansa osittain siirtymässä tällaisen uutisoinnin suuntaan, mutta uutisten valtavirta edustaa edelleen kielteisyyttä ja katastrofikeskeisyyttä.

Kansainväliset uutistoimistot tarjoavat lähinnä sotia ja luonnonmullistuksia, eikä suomalaisissa uutistoimituksissa työskentelevät ulkomaantoimittajat välttämättä muusta tiedäkään. Pienellä joukolla suomalaisia toimittajia on mahdollisuus viettää aikaansa kehitysmaissa ja päästä käymään niissä myös sellaisina ajankohtina, kun koko maailman mediahuomio ei ole kohdistunut juuri sinne. Heillä on paremmat mahdollisuudet tarjota monipuolista uutisointia. Helminen:

Freelance-toimittajana olen aina pyrkinyt etsimään sellaisia alueita, jotka ovat syrjässä valtajournalismista joko monimutkaisuutensa takia tai siksi, että ne eivät ole päivänpoliittisessa uutisoinnissa keskeisiä asioita. Tai jos ne ovat keskeisiä asioita, tutkin niitä sen verran syvällisemmin kuin mihin päivittäisjournalismi kykenee. Sitä kautta pystyn työllistämään itseni.

Molemmista toimittajaryhmistä — freelancereista ja valtamedioiden vakituisista toimittajista — löytyy kehitysmaa-asiantuntijoita ja niitä, jotka eivät tiedä kolmannelta maailmasta paljoakaan. Freelancereilla vain on useammin aikataulun suoma mahdollisuus perehtyä ja erikoistua.

Kyo:n apuraha on yhtä tärkeä Suomessa sijaitsevaan uutistoimitukseen suljetulle ulkomaantoimittajalle kuin rahoituksen kanssa kamppailevalle freelancerillekin. Se tarjoaa mahdollisuuden päästä näkemään sitä, mistä kansainväliset uutistoimistot eivät kirjoita. Toimittajilla tosin tuntui olevan erilaiset käsitykset siitä, kuuluuko kyo:n rahoittamilta matkoilta kirjoittaa kehitysyhteistyöjuttuja vai ei. (Katso kyo:n ilmoituksen sanamuoto liitteestä 4.)

Helminen korosti kansainvälisten avustusjärjestöjen tiedotuksen merkitystä maailman uutistarjontaan. Erilaiset humanitaariset järjestöt työskentelevät maailman kaikkein köyhimmillä ja kurjimmilla alueilla ja tarjoavat sieltä materiaalia toimittajien käyttöön. Koska toimittajien on täysin mahdotonta olla kokoajan täysin tietoisia koko maailman kaikista tapahtumista, on ymmärrettävää, että he tarttuvat mielellään siihen helpoimpaan vaihtoehtoon, jota avustusjärjestöt tarjoavat. Kehityksistä löytyy siis länsimaisia tiedottajia, jotka osaavat tarjota kyseisen alueen tilanteesta selkeän ja helposti uutisoitavan kuvan, ja humanitaarisen järjestön työntekijät tarjoutuvat haastateltaviksi, koska heidän työantajansa tarvitsee julkisuutta ja sitä kautta avustusrahaa. Tämä on varmasti yksi olennainen syy siihen, miksi katastrofit ovat niin näkyvä osa uutistarjontaa.

Haastattelemiini toimittajat tarjosivat parannusehdotuksiksi paitsi taustoituksen lisäämistä myös tavallisten ihmisten arkielämän korostamista. Ruohonjuuritason esille nostaminen antaisi tilanteista realistisemmän kuvan kuin virhamieshaastattelut. Sen lisäksi he ehdottivat kehitysmaiden omien toimittajien käyttämistä, sillä varsinkin taustoittavissa jutuissa kolmannen maailman ihmiset saattaisivat itse tietää paljon paremmin, mitä maassa todella tapahtuu ja mistä tapahtumat johtuvat kuin Suomesta lähetetty toimittaja, jolla on viikko aikaa ymmärtää, mistä on kyse.

7. SAALIS

7.1. Saako kyo mitä haluaa?

Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosaston ilmoituksessa lukee, että toimittajille myönnettävät matka-apurahat ”on tarkoitettu henkilöille, jotka haluavat perehtyä Suomen kehitysyhteistyöhön tai humanitaariseen apuun”. Kyo:n tiedotuspäällikkö Matti Remes tarkensi: ”Haluaisimme juttuja, joissa kerrottaisiin, mitä kehitysyhteistyö tänä päivänä on. (...) Haluaisimme sellaisia juttuja, joissa kehitysyhteistyön koko nykyinen kirjo tulisi esille. (...) Haluaisimme, että ihmiset tietäisivät, mitä kaikkea kehitysyhteistyö pitää sisällään. Haluaisimme juttuja käytännön hankkeista ja niiden vaikutuksista kehitysmaiden ihmisten elämään.”

Kyo tarvitsee julkisuutta hankkeilleen, joten on täysin ymmärrettävää, että he toivovat apurahan saaneilta toimittajilta juttuja kehitysyhteistyöstä, mutta Remes korosti, että myös muista aiheista kirjoittaminen on sallittua ja suotavaa. Remeksen mukaan ”se on tärkeää, jotta saadaan tasapainoinen kuva kehitysmaiden arjesta, joka ei ole pelkkää köyhyyttä ja kurjuutta.”

Esitin Remekselle epäilyksen siitä, että suomalaisille saattaisi syntyä vääristynyt käsitys Suomen roolista, jos joukkoviestimemme korostaisivat kehitysmaauutisissa juuri Suomen toteuttamia kehitysyhteistyöhankkeita. Remes ei yhtynyt epäilykseen, vaan uskoi, että ”lukija osaa suhteuttaa jonkun hankkeen tai kehitysyhteistyön globaaliin mittakaavaan. En usko, että suomalaisille jäisi mitään harhakäsitystä siitä, että nyt suomalaiset teräsmiehet ratkaisee koko Afrikan ongelmat. Pikemminkin niin päin, että sehän on ihan hyvä, jos on tällaisia uutisia, niin ne antaa negatiivisen uutisoinnin lomassa jonkun näkösen toivonpilkahduksen. Apu-menee-perille -uutiset ovat tärkeitä.”

Tutkimani 55 artikkelia osoittivat, että toimittajat olivat kyllä tiedostaneet, kuka heidän matkansa oli maksanut; 60 prosentissa jutuista kerrottiin Suomen kehitysyhteistyöstä. Artikkeleissa kirjoitettiin niin talousellisesta tuesta kuin kaikenlaisesta ammatillisesta opetuksesta, jota eri alojen asiantuntijat ovat käyneet jakamassa maailmalle. Suomi ja suomalaiset pääsivät näyttävästi ja ennen kaikkea kiistattoman myönteisesti esille. Se, miten kehitysyhteistyöhankkeet vaikuttavat paikallisten elämään, jäi hiukan epäselvemmäksi. Muutamaa suomalaisten projekteissa mukana ollutta paikallista siteerattiin ylistävän lausahduksen verran, mutta mitään kauaskantoisempia analyysejä ei tutkimusmateriaalista löytynyt.

Mutta oli aineistossa toki muutakin kuin kehitysyhteistyöartikkeleita. Kyo:n tukemat toimittajat kirjoittivat myös siitä todellisuudesta, johon Suomen auttava kosketus ei ole

yltänyt. Näissä artikkeleissa kerrottiin hyvin pitkälti samoista aiheista, joista kansainväliset uutistoimistotkin kertovat (politiikka, väkivalta, talous, arkielämä, ihmisoikeudet, ympäristö ja pakolaiset), mutta oletan, ero oli lähteissä. Suomalaiset toimittajat jututtivat juttuihinsa lähinnä tavallisia kansalaisia, kun taas heidän kansainvälisissä uutistoimistoissa työskentelevät kollegansa keskittyvät usein virallisen tason virkamieshaastatteluihin. Tyypillisistä kehitysmaa-aiheista ainoastaan sota oli sellainen, josta suomalaiset eivät kirjoittaneet, sillä kukaan heistä ei matkustanut sotaakäyvään maahan.

Vain yhdessä artikkelissa kohdemaan tapahtumat oli liitetty maailman talouteen ja tilanteelle annettiin laaja-alainen selitys. Kaikissa muissa jutuissa keskityttiin vain siihen hetkeen ja tilanteeseen ilman, että tapahtumalle nimettiin minkäänlaisia kytköksiä mihinkään näköpiirin ulottumattomissa olevaan. On tietysti mahdollista, etteivät toimittajat itsekään tienneet, mikä on johtanut kyseisen maan köyhtymiseen tai oikeusjärjestelmän epäoikeudenmukaisuuteen. (Lisää artikkeleissa mainittuja ongelmia sivulla 60.)

Remes korosti matka-apurahan pitkän tähtäimen merkitystä. Olennaista on antaa suomalaisille toimittajille ”mahdollisuus rikastuttaa maailmankuvaansa”. Vaikka juuri siltä matkalta, jonka toimittaja on apurahan turvin tehnyt, ei syntyisikään vielä suuria kokonaisuuksia oivaltavaa tekstiä, niin Remeksen mukaan ”vielä tärkeämpi asia on se, että suomalaiset toimittajat tutustuisivat tähän aihepiiriin. Minulla on sellainen tuntuma, että yleensä nämä matkat ovat olleet aika onnistuneita ja niiden seurauksena toimittajat ovat huomanneet, että nämä ovat mielenkiintoisia juttuja ja seuraavat ihan eri silmillä kehitysmaauutisointia. Ja kyllä minä uskon, että pidemmän päälle he vaikuttavat myös omalta pieneltä osaltaan kehitysmaauutisoinnin vääristymien oikomiseen.”

Kolme kyo:n apurahan saanutta toimittajaa — Milla Sundström, Peik Johansson ja Marjut Helminen — ovat oivallisia esimerkkejä siitä, ettei kehitysmaa-asiantuntijuus synny hetkessä. Tänä päivänä he ovat kaikki kehitysmaakonkareita, mutta he ovatkin keränneet tietojaan ja ymmärrystään jo monen vuoden ajan. Silti he vieläkin valittavat, ettei heillä ole riittävästi tietämystä kansainvälisen talouden kytköksistä. Jos kaikista kyo:n apurahan saaneista kehitysmaatietämyksen ensiaskelia ottavista toimittajista kasvaa isoina sundströmejä, johanssoneita ja helmisiä, suomalaisiin joukkoviestimiin on odotettavissa erinomaista kehitysmaauutisointia.

Kyo siis sai mitä halusi. Jutut kertoivat monipuolisesti niistä hankkeista, joihin Suomi oli osallisena, ja kehitysyhteistyö sai myönteistä julkisuutta. Vuosien 1997 ja 1998 apurahojen turvin 52 suomalaista joukkoviestinnän ammattilaista sai mahdollisuuden päästä tutustumaan länsimaisen kulttuurin ulkopuoliseen maailmaan ja kartuttamaan tietämystään siitä, miten valtaosa ihmisistä elää.

7.2. Miten kehitysmaauutisia pitäisi parantaa ja miksi?

”Ihminen, joka ei koskaan katso sanomalehtiä, on paremmin informoitu kuin niiden lukija, koska sen mieli, joka ei tiedä mitään, on lähempänä totuutta kuin niiden, joiden mieli on täynnä vääristelyjä ja virheitä.” - Yhdysvaltain presidentti Thomas Jefferson vuonna 1787 (Luostarinen 1996, 58.)

Ottaen huomioon, minkä alan ihminen olen, haluaisin kyetä kumoamaan Jeffersonin väitteen ja osata olla voimakkaasti ja perustellusti hänen näkemystään vastaan. En kykene. En osaa. En ole tyytyväinen siihen kuvaan, jonka suomalainen media välittää kolmannelta maailmalta ja näin ollen olen valitettavan paljon samoilla linjoilla Jeffersonin kanssa.

Suurin osa siitä tiedosta, joka meille maailmalta välittyy, tulee kansainvälisten uutistoimistojen kautta. Halosen (1993, 46) mukaan kansainvälisen tiedonvälityksen maapallo on eri muotoinen kuin maantieteellinen, sillä teollistuneet maat ja erityisesti angloamerikkalainen kulttuuri dominoivat sekä uutisissa että viihteessä. Yksisuuntainen tiedonvälityksen virta on kulttuurisesti maailmaa yksinkertaistava.

En aio puuttua tässä yhteydessä maailman uutisteollisuuden tuottamiin vääristymiin, vaan keskittyä oman uutistuotantomme (toivottavasti rakentavaan) kritisointiin. Suomalaisilla ulkomaantoimittajilla ei ole varaa heittäytyä syyttömiksi osapuoliksi ja osoitella sormella kansainvälisiä uutistoimistoja, jotka yksinkertaistavat maailmaa. Se on ilmiö, johon syyllistytään myös ihan omin voimin.

Kivikuru (1990a, 173) huomattaa, että maamme media nostaa esille vain niitä kansainvälisiä kysymyksiä, joissa Suomi on jollain tavoin mukana. Kansallisen egoismin teesin mukaisesti Suomi esitetään aktiivisena osallistujana erilaisissa uutisarvoisissa tapahtumissa. Eikä kyseessä ole vain aiheiden valinta, vaan myös näkökulma. Kivikurun (1990b, 27) mukaan ”muuta maailmaa katsotaan tiukasti oman maan näkökulmasta, omia intressejä peilaten ja omia mittapuita käyttäen” .

On itsestäänselvää, ettei toimittaja voi lähteä tutustumaan vieraaseen maahan niin, että hänen päässään vallitsisi kulttuurinen tabula rasa -olotila. Tottakai hänen länsimaalaisuutensa tunkee läpi joka kerta, kun hän joutuu tilanteeseen, jossa tapahtuu jotain hänen sisäistämistään arvoista, tavoista ja tottumuksista poikkeavaa. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö hän voisi avoimin mielin yrittää oppia ja ymmärtää uutta. Taakkana on tietysti myös aiemmat tiedot kehitysmaauutisoinnista. Kun on vuosikausia lukenut tietyn kaavan mukaan rakennettuja katastrofiuutisia ja Suomi auttaa -juttuja, alkaa ehkä jopa unohtaa, että vanhoja malleja saa kyseenalaistaa, sillä ”oikeaa” uutisointitapaa ei ole olemassa.

Lehtonen (1998, 308-309) kirjoittaa kulttuuristereotyyppioista: ”Eurooppalaisten mieliin juurtuneen käsityksen mukaan afrikkalaisilla on arveluttava yhteiskuntamoraali (koska he suosivat sukulaisia), aasialaiset ovat viekkaita (koska he hymyilevät ja sanovat ”kyllä”, vaikka tarkoittavat ”ei”) ja eteläamerikkalaiset epäluotettavia (koska he sanovat mañana, vaikka eivät edes aio tehdä lupaamaansa huomenna).”²⁵ Oletan, ettei suomalaisilla ulkomaantoimittajilla ole aivan näin vääristynyt kuva maailmasta, mutta tuskin nämä ajatukset täysin vieraitakaan ovat.

Sekä toimittajalla itsellään että joukkoviestinten yleisöllä on tapana käyttää uutta tietoa lähinnä vanhojen asenteiden vahvistamiseen. Näin ollen stereotyyppioista irrottaminen on suuri haaste. Tosin toimittaja on etuoikeutetussa asemassa, sillä hän voi käyttää pinttyneitä uskomuksia ammatillisesti hyväkseen. Tunnistettuaan ne ajatuskuviot, joilla me yleensä suhtaudumme vieraisiin kulttuureihin, toimittaja voi tietoisesti puuttua asiaan ja korostaa työssään yksityiskohtia, jotka yleensä jäävät korostamatta. Stereotyyppioita vastaan taistelevat jutut voivat nimenomaan olla niitä, jotka herättävät lukijan ajattelemaan. (Tutkimusaineistossani oli juttu väkivallattomasta palestiinalaisesta rauhanaktivistista.)

Tämä ei tarkoita, että mahdolliset stereotyyppioiden mukaiset asiat pitäisi jättää uutisoimatta. Ei tietenkään pidä, mutta kuten Sipola (1998, 97-98) kirjoittaa, samantyyppisten asioiden uutisoiminen viikosta, kuukaudesta ja vuodesta toiseen tietystä näkökulmasta, voi vaikuttaa ihmisten arvoihin. Sipolan mukaan uutisoiminta voi vahvistaa ennakkoluuloja, jotka perustuvat tietämättömyyteen. ”Näin aihepiireiltään ja/tai näkökulmaltaan yksipuolinen uutisoiminta köyhdyttää ja jähmettää ihmisen arvomaailmaa sen sijaan, että se rikastuttaa ja laajentaa sitä.”

Hemánus (1980, 113-114) lainaa tieteellisen työskentelyn pelisäännöistä ohjeen, jota hän tarjoaa myös toimittajien käyttöön. ”Tutkijan on annettava hypoteeseilleen tai niihin verrattaville ennako-odotuksilleen samanlainen mahdollisuus osoittautua vääräksi kuin oikeiksikin, jolloin lopputulos siis jää riippumaan vain siitä minkälaisia tutkittavat asiat todellisuudessa ovat...” Hemánus nimeää tämän menetelmän ”maksimaaliseksi vastaavidenssiksi” ja tarkentaa, että toimittajalla on velvollisuus antaa omille ennakkokäsityksilleen mahdollisuus osoittautua vääräksi tai oikeiksi.

Ja toinen yhtä tärkeä ohje kuin stereotyyppioista irti pyristeleminen on se, että toimittajien pitäisi pyrkiä etsimään tapahtumien välisiä yhteyksiä ja suuria kokonaisuuksia. Ei ole kovinkaan hedelmällistä kertoa, että Afrikassa on köyhiä ihmisiä, jos jättää pois kaikki ne syyt, jotka siihen ovat johtaneet.

²⁵ Lehtonen perustelee, mistä nämä väärät tulkinnat juontavat juurensa. Länsimaalaiset eivät nimittäin usein ymmärrä, miten vahvasti afrikkalaisissa kulttuureissa tunnetaan vastuuta koko suvun hyvinvoinnista. Aasialainen hymyilee ja sanoo ”kyllä”, koska suora ”ei” tulkittaisiin hänen kulttuurissaan loukkaukseksi ja Latinalaisen Amerikan aikakäsitys poikkeaa länsimaisesta. (emt., 309.)

”Viimeisen puolen vuosisadan aikana maailmamme on huikean nopeasti pienentynyt inhimillisen kulttuurin näkökulmasta. Teknologinen ja taloudellinen kehitys, uusi tietoliikennetekniikka ja kuljetusyhteyksien paraneminen ovat tuoneet maailman syrjäisimmätkin kolkat lähellemme. Kaukaisten maiden ja ihmisten ongelmat koskettavat meitä. Eivät ainoastaan kosketa, vaan ongelmista on tullut yhteisiä, valtiollisista rajoista riippumattomia.

Olemme tilanteessa, jossa Sinun hyvinvointisi ja tulevaisuutesi on sidoksissa koko maailmanyhteisön kehitykseen. Ihmiskunnan kohtalonkysymykset ovat yhteisiä. Turvallisuus, asevarustelu, ympäristön tuhoutuminen, luonnonvarojen riittävyys, kansainvälisen talouden tasapainottomuudet ja sosiaalinen kehitys ovat yhtä lailla sinun, minun, amerikkalaisen kuin kenialaisenkin ongelmia. Et voi eristäytyä. Epäilemättä voit panna pääsi pensaaseen, mutta kohtalonyhteydestäsi yleimaailmalliseen kehitykseen et vapaudu.

Myös ongelmien ratkaisut vaativat yhteisiä kansainvälisiä ponnisteluja. Itä ja Länsi, Pohjoinen ja Etelä ovat vastakohtapareja, joilla olemme tottuneet jäsentämään maailman. Näin olemme ryhmittäneet keskeiset toimijat ja pelkistäneet ongelmat; niiden ratkaisussa ei vastakkainasettelu kuitenkaan auta. Tarvitaan yhteistyön voimaa.” (Kiljunen 1991, 313.)

Uutiskriteerit puolustavat niitä tapahtumia, jotka sijoittuvat kulttuurisesti meitä lähellä oleviin maihin. Meidän oletetaan olevan kiinnostuneempia esimerkiksi Ruotsin kuin Intian asioista. Jos tärkeimmäksi uutiskriteeriksi nousisi se, kuinka monen ihmisen elämään jokin tapahtuma vaikuttaa, uutiset näyttäisivät kovin toisilta.

Toisaalta myös kotoisissa tapahtumissa olisi kyllä yhteys maailmalle ja maailman tapahtumissa yhteys meidän elämäämme, mutta näitä yhteyksiä ei useinkaan tuoda esille. Usein ainoa julkisuutta saava yhteys Suomen ja kehitysmaiden välillä on Suomen antamat kehitysyhteistyömarkat ja asiantuntija-apu. Samassa yhteydessä olisi hyvä huomauttaa, että me saamme etelän suunnasta halpoja raaka-aineita ja halpaa työvoimaa paljon enemmän kuin mitä me annamme kehitysyhteistyönä siihen suuntaan. — Me olemme riippuvaisia heistä.

Ranskalaisen *Le Courier de l'Quest* -sanomalehden toimittaja määritteli uutisen valokuvaksi; sillä aivan niin kuin valokuva, uutinenkin kertoo todellisuudesta vain tietyn näkökulman (Gaunt 1990, 113). Tämä näkökulma ei tosin saisi olla aina sama.

Kielteinen kehitysmaauutisointi on oikeutettua, sillä kolmannessa maailmassa tapahtuu paljon sellaista, josta ei kerta kaikkiaan voi kirjoittaa muulla tavalla kuin luettelemalla järkyttäviä yksityiskohtia. Mutta jos emme saa tietää koko läntisiä teollisuusmaita ympäröivästä maailmasta mitään muuta kuin järkyttäviä yksityiskohtia, unohdamme, että siellä asuu aivan tavallisia ihmisiä. Jos meille välittyy kuva siitä, että heidän elämänsä on aina yhtä luonnonmullistusta, sotaa ja nälänhätää, emme koe, että he ovat meidän kaltaisia ihmisiä, joilla on samanlaisia pelkoja ja toiveita. Emme ajattele heidän kärsivän, vaikka heidät olisikin juuri ajettu kodeistaan, heidän omaisuutensa poltettu ja läheisensä tapettu. Hehän ovat tottuneet siihen. Sitähän elämä siellä etelässä on.

KAKSI TOIVETTA KEHITYSMAISTA JUTTUJA TEKEVILLE
TOIMITTAJILLE:

1) Avoimella mielellä avaraan maailmaan!

- Oma maa mansikka, muu maa mansikka -periaatteella pääsee pitkälle.
- Kulttuurisista stereotyyppioista on hyötyä. Kun ne tunnistaa, niitä vastaan voi taistella.

2) Taustat selville ja julki!

- Tilanteille ja tapahtumille on selityksiä. Ne löytyvät joko historista ja/tai nykypäivän talousjärjestelmästä ja/tai politiikasta. Etsi kytkökset ja kerro niistä.

Afganistan	Kambodza	Paraguay
Alankomaiden Antillit	Kamerun	Peru
Albania	Kap Verde	Pohjois-Mariaanit
Algeria	Kazakstan	Päiväntasaajan Guinea
Angola	Kenia	Ranskan Polynesia
Anguilla	Keski-Afrikka	Ruanda
Antigua ja Barbuda	Kiina	Saint Helena
Argentiina	Kirgisia	Saint Kitts ja Nevis
Armenia	Kiribati	Saint Lucia
Aruba	Kolumbia	Saint Vincent & Grenadiinit
Azerbaidzan	Komorit	Salomonsaaret
Bahrain	Kongo	Sambia
Bangladesh	Kongon dem. tasavalta	Samoa
Barbados	Korean kansantasavalta	Sao Tome ja Principe
Belize	Korean tasavalta	Saudi-Arabia
Benin	Kroatia	Senegal
Bhutan	Kuuba	Seychellit
Bolivia	Laos	Sierra Leone
Bosnia-Hertsegovina	Lesotho	Slovenia
Botswana	Libanon	Somalia
Brasilia	Liberia	Sri Lanka
Burkina Faso	Libya	Sudan
Burundi	Macao	Suriname
Chile	Madagaskas	Swazimaa
Cookinsaaret	Makedonia	Syyria
Costa Rica	Malawi	Tadzikistan
Djibouti	Malediivit	Tansania
Dominica	Malesia	Thaimaa
Dominikaatinen tasavalta	Mali	Togo
Ecuador	Malta	Tokelau
Egypti	Marokko	Tonga
El Salvador	Marshallinsaaret	Trinidad ja Tobago
Eritrea	Mauritania	Tsad
Etelä-Afrikka	Mauritius	Tunisia
Etiopia	Mayotte	Turkki
Fidzi	Meksiko	Turkmenistan
Filippiinit	Mikronesia	Turks - ja Caicossaaret
Gabon	Moldova	Tuvalu
Gambia	Mongolia	Uganda
Georgia	Montserrat	Uruguay
Ghana	Mosambik	Uusi-Kaledonia
Gibraltar	Myanmar	Uzbekistan
Grenada	Namibia	Vanuatu
Guatemala	Nauru	Venezuela
Guinea	Neitsytsaaret	Vietnam
Guinea-Bissau	Nepal	Wallis- ja Futunasaaret
Guyana	Nicaragua	Zimbabwe
Haiti	Niger	
Honduras	Nigeria	
Intia	Niuensaari	* maita ja alueita, joille on
Indonesia	Norsunluurannikko	suunnattu julkista kehitys-
Irak	Oman	apua vuonna 1997, OECD:n
Iran	Pakistan	kehitysapukomitean lista
Itä-Timor	Palau	
Jamaika	Palestiinan hallinnon	
Jemen	alaiset alueet	(lähde: UM 1999a, liite 10)
Jordania	Panama	
Jugoslavia	Papua-Uusi-Guinea	

SUOMESSA VAKINAISESTI ASUVAT ULKOMAALAISET

1.1.1980	12 063	0,3% väestöstä
1.1.1985	16 753	0,3% väestöstä
1.1.1990	21 174	0,4% väestöstä
1.1.1995	62 012	1,2% väestöstä
1.1.1999	85 060	1,6% väestöstä

(lähde: <http://www.vaestorekisterikeskus.fi/ulklukum.htm>)

SUOMESSA VAKINAISESTI ASUVIEN ULKOMAALAISTEN KANSALLISUUDET
MAITTAIN VUODENVAIHTTESSA 1998-1999, 10 SUURINTA RYHMÄÄ

Venäjä	16 861
Viro	10 340
Ruotsi	7 756
Somalia	5 371
Ent. Neuvostoliitto	3 628
Irak	2 670
Ent. Jugoslavia	2 518
Saksa	1 072
Iso-Britannia	2 058
Yhdysvallat	2 001

(lähde: <http://www.vaestorekisterikeskus.fi/suvaulk.htm>)

JOURNALISMIN AMMATTIETIIKAN KANSAINVÄLISET PERIAATTEET

8. PERIAATE

Yleismaailmallisten arvojen ja kulttuurien erilaisuuden kunnioitus

Todellinen journalisti puolustaa humanismin yleismaailmallisia arvoja, ennen muuta rauhaa, demokratiaa, ihmisoikeuksia, yhteiskunnallista edistystä ja kansallista vapautusta. Samalla hän kunnioittaa kunkin kulttuurin ominaisuutta, arvoa ja arvokkuutta sekä kunkin kansan oikeutta vapaasti valita ja kehittää poliittista, sosiaalista, taloudellista ja sivistyksellistä järjestelmäänsä. Täten journalisti osallistuu aktiivisesti yhteiskunnan demokraattiseen parantamiseen ja edistää dialogin avulla sellaista kansainvälistä mielipideilmastoa, joka tukee kaikkialla rauhaa ja oikeutta, liennytyä, aseidenriisuntaa ja kansallista kehitystä. Ammattietikkaan kuuluu, että journalisti on tietoinen asiaankuuluvista kansainvälisten sopimusten, julistusten ja päätöslauselmien sisältämisestä säädöksistä.

9. PERIAATE

Sodan ja muita ihmiskuntaa uhkaavien vaarojen poistaminen

Eettinen sitoutuminen humanismin yleismaailmallisiin arvoihin edellyttää, että journalisti pidättyy hyökkäyssodan ja kilpavarustelun - erityisesti ydinvarustelun - puolustelusta ja kiihottamisesta sekä pidättyy puolustelusta ja kiihotuksesta, joka tukee muita väkivallan, vihan ja syrjinnän muotoja, erityisesti rasismia ja apartheidia, tyrannihallitusten sortoa, kolonialismia ja uuskolonialismia samoin kuin muita ihmiskuntaa koettelevia suuria vaikeuksia kuten köyhyyttä, aliravitsemusta ja tauteja. Näin journalisti voi auttaa poistamaan kansojen välisen tietämättömyyden ja väärinkäsitykset, saamaan yhden maan kansalaiset tietoisiksi toisten tarpeista ja toiveista sekä myötävaikuttamaan kaikkien kansakuntien, kaikkien kansojen ja kaikkien yksilöiden oikeuksien ja arvon kunnioittamisen takaamiseen rotuun, sukupuoleen, kieleen, kansallisuuteen, uskontoon tai filosofiseen vakaumukseen katsomatta.

(Nordenstreng 1992, 231)

Journalisti/Journalisten 2 22.1.1998

MATKA-APURAHAT KEHITYSMAIHIN

Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto myöntää matka-apurahoja suomalaisille toimittajille ja valokuvaajille. Apurahat on tarkoitettu henkilöille, jotka haluavat perehtyä Suomen kehitysyhteistyöhön tai humanitaariseen apuun.

Apuraha on pääsääntöisesti 8.000 markkaa.

Kevään haku päättyy 2.3.1998.

Hakulomakkeita saa kehitysyhteistyöosaston tiedotusyksiköstä Kanavakatu 4a, 00160 Helsinki, puhelin (09) 1341 6391 tai 1341 6371, fax (09) 1341 6375.

Lisätietoja antaa Matti Remes, puhelin (09) 1341 6348.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

Journalisti/Journalisten 14 20.8.1998

MATKA-APURAHAT KEHITYSMAIHIN

Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto myöntää matka-apurahoja suomalaisille toimittajille ja valokuvaajille. Apurahat on tarkoitettu henkilöille, jotka haluavat perehtyä Suomen kehitysyhteistyöhön tai humanitaariseen apuun.

Apuraha on pääsääntöisesti 8.000 markkaa.

Syksyn haku päättyy 1.10.1998.

Hakulomakkeita saa kehitysyhteistyöosaston tiedotuksesta, osoite Kanavakatu 4a, 00160 Helsinki, puhelin (09) 1341 6391.

Lisätietoja antaa Matti Remes, puhelin (09) 1341 6348.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RESESTIPENDIER TILL U-LÄNDERNA

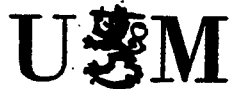
Avdelningen för utvecklingssamarbete vid utrikesministeriet beviljar resestipendier åt journalister i Finland. Stipendierna är avsedda för journalister och fotografer, som vill fördjupa sig i Finlands utvecklingssamarbete och humanitära hjälp.

Studiebeloppet är vanligen 8.000 mark.

Ansökningsstiden utgår den 2. mars 1998.

Ansökningsblanketter ges av informationsenheten vid avdelningen för utvecklingssamarbete, adress Kanalgatan 4a, 00160 Helsingfors, telefon (09) 1341 6391, 1341 6371, fax 1341 6375.

Tilläggsinformation ger Matti Remes, telefon (09) 1341 6348.

UTRIKESMINISTERIET

RESESTIPENDIER TILL U-LÄNDERNA

Avdelningen för utvecklingssamarbete vid utrikesministeriet beviljar resestipendier åt journalister i Finland. Stipendierna är avsedda för journalister och fotografer, som vill fördjupa sig i Finlands utvecklingssamarbete och humanitära hjälp.

Stipendiebeloppet är vanligen 8.000 mark.

Ansökningsstiden utgår den 1. oktober 1998.

Ansökningsblanketter ges av informationsenheten vid avdelningen för utvecklingssamarbete, adress Kanalgatan 4a, 00160 Helsingfors, telefon (09) 1341 6391.

Tilläggsinformation ger Matti Remes, telefon (09) 1341 6348.

UTRIKESMINISTERIET

Ulkoasiainministeriö
Kehitysyhteistyöosasto
Tiedotusyksikkö
Katajanokanlaituri 3
00160 HELSINKI
Puh. (09) 134 151

TOIMITTAJIEN JA VALOKUVAAJIEN MATKA-APURAHAT HAKULOMAKE

Hakija* _____

Sotu _____

Osoite _____

Puhelin kotiin _____

Puhelin työhön _____

Työnantaja _____

**Hakijan ammatti
ja erikoisala** _____

**Matkasuunnitelman
yhteenvedo** _____

Matkan kesto _____

Matkan ajankohta _____

**Matkan kustannuk-
set. Erittele** _____

Anottu avustus _____

* TOIMITTAJA JA VALOKUVAAJA, JOTKA HAKEVAT YHDESSÄ TÄYTTÄVÄT YHTEISEN LOMAKKEEN

Onko hakija sopinut matkalla saadun aineiston hyödyntämisestä (esim. lehtijuttujen julkaisemisesta, yms.)?

ON

EI

Jos vastaus myönteinen selosta tarkemmin.

Hakijan mahdolliset aikaisemmat reportaasimatkat kehitysmaihin.
Selosta tarkemmin

Hakijan muu kehitysmaakokemus

Muut asiaan vaikuttavat seikat

Päiväys

Hakijan allekirjoitus

Hakemukseen voidaan liittää suosituksia, lehtijuttujen julkaisusopimuksia, jne. Luettele liitteet:

TARVITTAESSA VOIT TEHDÄ SISÄLLÖLTÄÄN VASTAAVAN LOMAKKEEN OMALLA TIETOKONEELLASI.

KYÖ:N MATKA-APURAHAN SAAJAT 1997 JA 1998

RADIO- JA TV-TOIMITTAJAT
(ruotsinkielisten osuus suluissa)

kevät -97: 4
 syksy -97: 6 (1)
 kevät -98: 4
 syksy -98: 6 (2)

LEHTITOIMITTAJAT JA HEIDÄN MUKANAAN MATKUSTANEET VALOKUVAAJAT
(ruotsinkielisten osuus suluissa)

kevät -97: 10 (2)
 syksy -97: 9 (1)
 kevät -98: 6 (2)
 syksy -98: 7

TOIMITTAJIEN EDUSTAMAT MEDIAT & TYÖNANTAJAT

Anna-lehti
 Hufvudstadsbladet
 Ihmisoikeusliitto
 Iltalehti
 Jyväskylän ylioppilaslehti
 Kaleva
 Karjalainen
 Keskipohjanmaa
 Keski-suomalainen
 Lapin Kansa
 SAK
 Suomen Inter Press Service
 Suomenmaa
 Talouselämä
 Turun Sanomat
 Yhtyneet kuvalehdet
 Åbo Underrättelser

Finlands Svenska Television
 MTV3 ja MTV3- uutiset
 Tarinatalo Oy
 Yleisradio:
 - AamuTV
 - Aktuellt
 - Etelä-Savon Radio
 - Radiouutiset
 - Rundradion
 - Ylen Ykkönen

TOIMITTAJIEN MATKAKOhteet

• AASIA

Intia
 Kambodža
 Kirgisia
 Laos
 Nepal
 Palestiina
 Thaimaa
 Vietnam

• AFRIKKA

Burkina Faso
 Burundi
 Egypti
 Etelä-Afrikka
 Kenia
 Mosambik
 Namibia
 Sambia
 Senegal
 Tansania
 Uganda
 Zimbabwe

• LAT. AMERIKKA

Ecuador
 Guatemala
 Honduras
 Meksiko
 Nicaragua
 Peru
 St Vincentin ja
 St. Lucian saaret

ARTIKKELIEN OTSIKOT

Aamulehti25.4.1999

Aids jättää jälkeensä orpoja Aasiassa (-)

Aamulehti25.4.1999

Naerday - positiivinen (-)

Aamulehti25.4.1999

Kylän hylkiöt liittyvät yhteen (-)

Helsingin Sanomat9.3.1999

Punakhmerit palaavat takaisin - Pakolaiset viljelevät miinapeltoja Kambodzhassa (-)

Helsingin Sanomat21.3.1999

Banaanisodan uhrit - EU:n ja Yhdysvaltain tuontikiista koettelee Karibian saarten viljelijöitä (-)

Helsingin Sanomat21.3.1999

Mitä tilalle: hashista? (-)

Helsingin Sanomat28.3.1999

Kerjäläisiksi myytyjen kotimatka - Kambodzhalaiset lapset palaavat yhä uudestaan Thaimaan kaduille (-)

Keskipohjanmaa24.12.1998

Slummin sisupussit - SLEY:n suomalaislähetit opettavat elämän perustaitoja Nairobissa (+)

Keskipohjanmaa3.1.1999

Kolmas päivä Keniassa - Joulukuun alussa suurlähettilääksi nimitetyn Lauri Kankaan työpäivään mahtui toimistorutiinia, koordinaatiokokouksia ja lämminhenkinen itsenäisyyspäivän vastaanotto - Tuntematon Kenia osa I (+)

Keskipohjanmaa17.1.1999

Eloonjääminen yhä pääkysymys - Ihmisoikeusrikkomukset varjostavat kenialaisten arkielämää. Monipuoluedemokratia ja KHRC:n pioneerit ovat lisänneet 90-luvulla ihmisoikeuskeskustelua ja parantaneet tilannetta. - Tuntematon Kenia osa II (◇)

Keskipohjanmaa31.1.1999

Nooan arkista opit demokratiaan - Oppositio puolue Safina pyrkii tarjoamaan yhteisen ideologian ja uuden filosofian Kenian hajanaiseen sisäpolitiikkaan. - Tuntematon Kenia osa III (◇)

Keskipohjanmaa13.2.1999

"Musunguna" mustien maassa - Satunnaiselle matkailijalle Kenia tarjoaa kosolti elämyksiä, mutta turvallisuuteen kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. - Tuntematon Kenia osa IV (◇)

Keskipohjanmaa28.2.1999

Vetovastuu opettaa omatoimisuutta - Suomen kehitysyhteistyöhankkeet Keniassa pyrkivät parantamaan ihmisten arkipäivän elinehtoja ja omaa tuottavaa toimintaa. - Tuntematon Kenia osa V (+)

Keskisuomalainen30.11.1997

Intia katsoo silmiin (◇)

Keskisuomalainen30.11.1997

Matkalla Aasian katseessa: 1. osa. Lasten kädet, Äiti Teresa ja kuolevan vaeltajan syntyminen (◇)

Keskisuomalainen 7.12.1997

Matkalla Aasian katseessa: 2. osa. Nepalin jano (◇)

Keskisuomalainen 14.12.1997

Norsun kärsä on kelpo vesuri (+)

Keskisuomalainen 14.12.1997

Buddhan syntymäpaikka kutsuu pyhiinvaeltajia (◇)

Keskisuomalainen 14.12.1997

Matkalla Aasian katseessa: 3. osa. Täällä tuli Buddha maailmaan (◇)

Keskisuomalainen 21.12.1997

Katulapsille haetaan vaihtoehtoa Nepalissa (◇)

Keskisuomalainen 21.12.1997

Matkalla Aasian katseessa: 4. osa. Nepalin katulapsia uuden elämän portilla (◇)

Keskisuomalainen 24.12.1997

Matkalla Aasian katseessa: 5. osa. Pyhän vuoren lasku ja nousu (◇)

Keskisuomalainen 28.12.1997

Nepal kaatuu tai kasvaa metsistään (◇)

Keskisuomalainen 28.12.1997

Matkalla Aasian katseessa: 6. osa. Voimavarat kätöksässä Nepal metsissä (◇)

Kymen Sanomat 9.5.1999

Suomen miinapolitiikka herättää kummastusta - Henkilömiinakampanja jatkaa Suomen painostamista (-)

(Sama artikkeli julkaistu myös Kouvolan Sanomissa ja Etelä-Saimaassa.)

Kymen Sanomat 9.5.1999

Tekniikka täydentää käsityötä (◇)

(Sama artikkeli julkaistu myös Kouvolan Sanomissa ja Etelä-Saimaassa.)

Lapin Kansa 24.9.1998

Suomi tekee uudenlaista yhteistyötä Tansaniassa: Työkaluja kestävän kehityksen avuksi (+)

(Sama artikkeli on julkaistu myös Demarissa, Etelä-Saimaassa, Kansan Tahdossa, Keskipohjanmaassa, Länsi-Suomessa, Turun Päivälehdessä ja Turun Sanomissa.)

Lapin Kansa 28.9.1998

Tansanialaisen kyläpäällikön kootut selitykset eli: Miten pähkinänviljelijät ryhtyvät pankkiireiksi (+)

(Sama artikkeli on julkaistu myös Demarissa, Etelä-Saimaassa ja Kansan Tahdossa.)

Lapin Kansa 2.10.1998

Suomen apu auttoi, mutta mutkan kautta: Dynamiittikalastus saatiin kuriin Tansaniassa (+)

(Sama artikkeli on julkaistu myös Demarissa, Etelä-Saimaassa, Kansan Tahdossa, Keskisuomalaisessa ja Turun Päivälehdessä.)

Savon Sanomat 12.5.1999

Kuopiolaisrehtori auttaa kouluja savolaistyyllillä Mosambikissa (+)

Turun Sanomat13.6.1997

Puhtaan veden valmistus kiinnostaa - Korkean tason vesiasiantuntijoita Haiphongista tänään Turkuun (+)

Turun Sanomat13.6.1997

Sauna kutsuu superhelteessäkin (◇)

Turun Sanomat17.7.1997

Laitilalaisen Matin unelma toteutui Vietnamissa: Olutta Hanoissa (+)

Turun Sanomat26.8.1997

Vesimiesten Hanoiin eivät bisnesmiehet tartu - Vietnam suomalaisille köyhä kehitysapukohde (-)

Turun Sanomat26.8.1997

Turku näkyy Haiphongissa (◇)

Turun Sanomat8.11.1998

Kilpajuoksu aikaa vastaan - Palestiinalaisvaltio syntyy kivuliaasti (-)

Turun Sanomat8.11.1998

Unelma valtiosta (+)

Turun Sanomat11.11.1998

Radio Betlehem 2000 lähti tyhjästä - Suomi kouluttaa palestiinalaisia Länsirannalla (+)

Turun Sanomat11.11.1998

Betlehem valmistautuu julaan (+)

Turun Sanomat11.11.1998

Birzeitissä ei pärjää bluffilla (◇)

Turun Sanomat13.11.1998

Palestiinalaisille koulutus on kunnia-asia (+)

Turun Sanomat21.11.1998

Arafatin allekirjoitusta kaivataan - Suomi luo maarekisteriä Gazassa (◇)

Turun Sanomat21.11.1998

Urjuwan on keidas naisille (+)

Turun Sanomat21.11.1998

Viemäri törmäsi siirtokuntaan (-)

Turun Sanomat27.11.1998

Suomen Lähi-idän instituutti rakentaa siltoja - Nimen- ja linjanmuutos vauhdittaa toimintaa (+)

Turun Sanomat28.3.1999

Keski-Aasian vuoristomaa ponnistelee demokratiaan - Kirgisia hahmottaa omaa tietään Kiinan porteilla (+)

Turun Sanomat28.3.1999

Naisliikkeet viitoittavat kansainvälisiä tavoitteita (+)

Turun Sanomat28.3.1999

Suomi mukana pankkihankkeessa (+)

Turun Sanomat28.3.1999

Silkkitien perintö väikkyä nykypäivänkin kannustimena (+)

Turun Sanomat12.4.1999

Keski-Aasian käsityön perinteessä sykkii alueen värikäs elämänmuoto - Vuoriston kotkien liito toistuu Kirgisian mattojen kuvioissa (+)

Turun Sanomat12.4.1999

Melodioissa näyttäytyvät mielialat (◇)

Turun Sanomat5.5.1999

Keski-Aasia lujittaa asemaansa kansainvälisessä yhteistyössä - Vuoristojen vuosi luo yhteyksiä Kirgisiasta Sveitsiin ja Peruun (+)

Turun Sanomat5.5.1999

Tutkijana demokratian saarekkeessa - Hedelmällisyyskultin taikapiirissä (◇)

Turun Sanomat16.5.1999

Keski-Aasian vuoristoinen maa toteuttaa silkkivallankumousta - Arvostettu fyysikko nousi Kirgisian poliittiseksi tiennäyttäjäksi (+)

Turun Sanomat16.5.1999

Aitmatovin perilliset (◇)

Lähteet

- Aallas, Esa (1992): "Somalit voidaan palauttaa NL:oon!" Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.): Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Sivut 55-64. Julkaisusarja A 1/92. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Adams, Paul & McKercher, Catherine (1991): North America. Teoksessa Merrill, John C. (ed.): Global Journalism. Survey of International Communication. Sivut 311-358. New York: Longman.
- Ahmavaara, Yrjö (1975): Informaatio. Informatiivisen joukkotiedotuksen loogiset perusteet. Uudistettu painos. Tapiola: Weilin+Göös.
- Ala-Ketola, Marja (1993): Modernin kulttuurin maailma. Teoksessa Maailmanhistorian Pikkujättiläinen. Sivut 962-1017. Porvoo: WSOY.
- Alasuutari, Pertti (1993): Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus.
- Andersson, Pasi & Ådahl, Björn (1993): Huono uutinen - hyvä juttu? Kehitysmaauutisointi Suomessa. Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosaston tiedotusyksikön tilaama selvitys.
- Berg, E. A. (1952): Uutistoimistojen synty ja kehitys. Helsinki: Sanoma Oy.
- Brooks, Brian S. & Kennedy, George & Moen, Daryl R. & Ranly, Don (1992): News Reporting and Writing. School of Journalism, University of Missouri at Columbia. New York: St. Martin's Press.
- Bruun, Mikko & Koskimies, Ilkka & Tervonen, Ilkka (1986): Uutisoppikirja. Helsinki: Tammi.
- van Dijk, Teun A. (1988): News Analysis. Case Studies of International and National News in the Press. Hillsdale. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- van Dijk, Teun A. (1992): Eliitit, rasismi ja lehdistö. Sivut 55-69. Tiedotustutkimus 4/92.
- Dossa, Shiraz (1990): Philosophical History and the Third World: Hegel on Africa and Asia. Teoksessa Harle, Vilho (toim.): European values in International Relations. Sivut 91-109. Lontoo: Pinter.
- Erämetsä, Harri (1994): Joukkoviestimien käyttö. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.): Joukkoviestintä Suomessa. Sivut 20-33. Porvoo: WSOY.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1996): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Iapin yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja C 13. Rovaniemi.

Fairclough, Norman (1997): Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.

Facta 2001 tietosanakirja, osa 10 (1984), Porvoo: WSOY.

Fiske, John (1993): Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Tampere: Vastapaino.

Flavin, Christopher & Dunn, Seth (1999): Uusiutuva energiajärjestelmä. Teoksessa Brown, Lester R. (toim.): Maailman tila 1999. Sivut 33-51. Tampere: Gaudeamus.

Galtung, Johan & Ruge, Mari (1976): Structuring and selecting news. Teoksessa Cohen, Stanley & Young, Jock (ed.) (1976): The Manufacture of News. Social problems, deviance and the mass media. Lontoo: Constable.

Gaunt, Philip (1990): Choosing the News. The Profit Factor in News Selection. Westport, Connecticut: Greenwood Press.

Grönfors, Martti (1982): Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. WSOY. Juva.

Hakala, Pekka (1992): Suvaitsemattomuutta me ei hyväksytä. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.): Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Sivut 65-99. Julkaisusarja A 1/92. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Halonen, Leena (1993): Neljä tapaa nähdä maailma. Huomioita journalistien professionaalisuudesta ja kansainvälisyydestä. Tiedotustutkimus 1/93. Sivut 45-52.

Heiskala, Risto (1990): Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Sivut 242- 263. Helsinki: Gaudeamus.

Helminen, Marjut (1996): Etniset vähemmistöt - maahanmuuttajat - ulkomaalaiset. Kuinka raportoida? SJL:n mediakriittinen julkaisusarja 4. Forssa.

Hemánus, Pertti (1975): Propaganda sanomalehdissä. Helsinki: Otava.

Hemánus, Pertti (1980): Objektiivinen joukkotiedotus. Helsinki: Otava.

- Hester, Al (1991): *The Collection and Flow of World News*. Teoksessa Merrill, John C. (ed.): *Global Journalism. Survey of International Communication*. Sivut 29-50. New York: Longman.
- Hetherington, Alastair (1987): *News, Newspapers and Television*. Lontoo: Macmillan Press.
- Hovi, Kalervo (1993): *Wienin kongressista ensimmäiseen maailmansotaan*. Teoksessa *Maailmanhistorian Pikkujättiläinen*. Sivut 646-723. Porvoo: WSOY.
- Huovila, Tapani (1990): *Uutiskynnys ylittyy*. Jyväskylä: Gummerus.
- Härkönen, Riikka (1999): *Unohtaako Eurooppa etelän?* Teoksessa Kantola, Anu et al.: *Maailman tila ja Suomi*. Sivu 49. Helsinki: Gaudeamus.
- Johansson, Peik (1994): *Kuolema Ruandassa*. Helsinki: Like.
- Johansson, Peik (1996): *Jos suomalaisilla on väärä kuva Afrikasta, on meillä myös tänne tulevista afrikkalaisista väärä käsitys*. Teoksessa Helminen, Marjut (toim.): *Etniset vähemmistöt - maahanmuuttajat - ulkomaalaiset. Kuinka raportoida? SJL:n mediakriittinen julkaisusarja 4*. Forssa.
- Johansson, Peik (1998): *... aina rakas ompe Kongo*. Teoksessa *Journalismikritiikin vuosikirja 1998. Journalismin tutkimuksen ja kehitystyön yksikkö*. Tampereen yliopisto. Tiedotustutkimus 2/1998.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Journalistin ohjeet (1995). Suomen Journalistiliiton julkaisusarja 2/95. Forssa.
- Järvinen, Minna-Kaisa (1992): *Muukalaisia ja meikäläisiä: pakolaisuutisissa käytetyt tulkintarepertuaarit ja niiden funktiot*. Tampereen yliopisto.
- Kalela, Aira & Pietilä, Kauko (1975): *Yhteiskunnan ylärakenteen organisaatio ja joukkotietoisuus: tapaustutkimus kehitysyhteistyötiedotuksesta*. Teoksessa Littunen, Yrjö & Sinkko, Risto (toim.): *Yhteiskunnallinen tieto ja tiedotustutkimus*. Sivut 298-327. Helsinki: Weilin+Göös.
- Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliverronen, Esa (toim.) (1998): *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

- Kantola, Anu (1999): Maailmantalouden monet kasvot. Teoksessa Kantola, Anu et al.:
Maailman tila ja Suomi. Sivut 35-111. Helsinki: Gaudeamus.
- Kantola, Anu & Härkönen, Riikka (1999): Maailman tärkeimpiä päätöksiä. Teoksessa
Kantola, Anu et al.: Maailman tila ja Suomi. Sivut 271-318. Helsinki:
Gaudeamus.
- Kiljunen, Kimmo (1991): Sinä ja maailman köyhät. Juva: WSOY.
- Kivikuru, Ullamaija (1985): From Import to Modelling. Cultural Dependency and
Finnish Mass Communication. Series 1F/9/85. University of Helsinki.
Department of Communication.
- Kivikuru, Ullamaija (1990a): Tinned Novelties or Creative Culture. A Study on the Role
of Mass Communication in Peripheral Nations. Julkaisuja 1F/10/90.
Helsingin yliopiston tiedotusopin laitos.
- Kivikuru, Ullamaija (1990b): Muinaisjäännöksi vai villakoiran ydin? Keskustelua
paikallisuudesta tiedonvälityksessä. Sarja 1A/8/90. Helsingin yliopiston
tiedotusopin laitos.
- Kivikuru, Ullamaija (1994): Etelä Suomen tiedotusvälineissä - palaammeko 1960-
luvulle? Teoksessa Missä ovat hyvät uutiset kehitysmaista?
Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen raporttisarja no 9.
- Kivikuru, Ullamaija & Rantanen, Terhi (1994): Uutisvälitys. Teoksessa Nordenstren,
Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.): Joukkoviestintä Suomessa. Sivut 76-91. Porvoo:
WSOY.
- Kivikuru, Ullamaija (1995): Journalismin tutkimus. Teoksessa Sana, Flina (toim.): Tieto-
opista mediapeliin. Journalismin tutkimuksen näkökulmia. Sivut 93-120.
Juva: WSOY.
- Kivikuru, Ullamaija (1996): Kysymys muunnelmiseen: orientti vai globalisaatio?
Teoksessa Luostarinen, Heikki & Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.):
Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Sivut 217-238. Jyväskylä:
Gummerus.
- Klapper, Joseph T. (1969): The Effects of Mass Communication. New York: The Free
Press.

- Koistinen, Mikko (1998): Pelkkää taloutta. Retoriikka journalismin tutkimuksessa. Teoksessa Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliverronen, Esa (toim.): Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Sivut 40-63. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Konttinen, Merja (1994): Jukka Pääkkönen Kv Solidaarisuussäätiöstä: Julkisuus ohjailee projektien rahavirtoja. Teoksessa Missä ovat hyvät uutiset kehitysmaista? Raportti seminaarista Tampereella 1.-2.10.1994. Sivut 21-22. Kehitysyhteistyön Palvelukeskuksen raporttisarja no 9.
- Kunelius, Risto (1996): The News, Textually Speaking: Writings on News Journalism and Journalism Research. University of Tampere. Vammala.
- Kuutti, Heikki (1994): Journalistiikan sanasto. Jyväskylä: Gummerus.
- Kylmänen, Marjo (toim.) (1994): Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus. Sivut 5-14. Tampere: Vastapaino.
- Kämäräinen, Eija (1993): Löytöretket. Teoksessa Maailmanhistorian Pikkujättiläinen. Sivut 368-453. Porvoo: WSOY.
- Lehtonen, Jaakko (1998): Yhteisöt ja julkisuus. Mainonnasta yhteiskunnalliseen keskusteluun. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.): Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Sivut 119-142. Juva: WSOY.
- Lehtonen, Mikko (1996): Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Lerkkanen, Marja-Kristiina (1993): Kansalliset imagot ja stereotyyppit. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 51.
- Luostarinen, Heikki (1992): Vaihduntakuvio. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.): Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Sivut 129-152. Julkaisusarja A 1/92. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Luostarinen, Heikki (1994): Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Juva: WSOY.
- Luostarinen, Heikki (1996): Ikkunoita kritiikin historiaan. Teoksessa Luostarinen Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): Sopulisilppuri. Sivut 41-60. Jyväskylä: Gummerus.

- Luostarinen, Heikki (1998): Vahvojen asialla? Julkisuuden hallinnan mekanismit ja journalismin itsenäisyys. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.): Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön. Sivut 189-206. Juva: WSOY.
- Löytty, Olli (1994): Niilin lähteillä - tutkimusmatka länsimaiseen Afrikka-diskurssiin. Teoksessa Kylmänen, Marjo (toim.): Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus. Sivut 113-130. Tampere: Vastapaino.
- McQuail, Denis (1994): Mass Communication Theory. An Introduction. Third Edition. London: SAGE Publications Ltd.
- Melasuo, Tuomo (1990): Kansainvälisen uutisoinnin ongelmat ja suomalaiset kytkennät. Teoksessa Hujanen, Taisto & Luostarinen, Heikki (toim.) (1990): Avauksia journalismikritiikkiin. Sivut 95-99. Julkaisuja sarja C. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.
- Melasuo, Tuomo (1993): Kylmä sota, liennytyt ja kolmas maailma. Teoksessa Maailmanhistorian Pikkujättiläinen. Sivut 890-961. Porvoo: WSOY.
- Melin, Harri (1992): Pakolaiskysymys ja julkisuus. Teoksessa Sihvola, Jukka (toim.): Toimittaja ja pakolaiskysymykset. Sivut 41-53. Julkaisusarja A 1/92. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Miettinen, Jorma (1980): Sanomalehtien lukeminen. Maakuntien ykköslehtien lukijoiden kiinnostus sekä väline- ja sisältökäyttö. Viestintätutkimuksen Seuran julkaisusarja n:o 2. Weilin+Göös.
- Miettinen, Jorma (1984): Toimitustyö. Journalistiksi suunnistautuvan oppikirja. Hämeenlinna: Gaudeamus.
- Minkkinen, Sirkka & Nordenstreng, Kaarle & Rand, Max & Starck, Margaretha (1979): Joukkotiedotus. Helsinki: Tammi.
- Mäkelä, Klaus (1990): Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Sivut 42-61. Helsinki: Gaudeamus.
- Nojonen, Sami (1996): Uutiskuva röntgenissä. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Sivut 199-216. Jyväskylä: Gummerus.

- Nordenstreng, Kaarle (1978): Tiedotusoppi. Johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen. Helsinki: Otava.
- Nordenstreng, Kaarle (toim.) (1992): Kansainvälinen journalistietikka. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nousiainen, Anu (1998): Reportaasin renessanssi. Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo: Journalismia! Journalismia? Sivut 117-136. Juva: WSOY.
- Oskonen, Antero (1980): Toimittajan työ I. Hämeenlinna: Karisto.
- Otavan Suuri Ensyklopedia, osa 10 (1979). Keuruu: Otava.
- The Oxford English Dictionary, Volume V, Second Edition, (1989). Oxford: Clarendon Press.
- The Oxford English Dictionary, Volume XIII, Second Edition, (1989). Oxford: Clarendon Press.
- Pietilä, Veikko (1976): Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, Veikko (1997): Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä. Tampere: Vastapaino.
- Pietiläinen, Jukka (1998): Ulkomailta Suomeen: määrällinen analyysi. Teoksessa Kivikuru, Ulla-Maija & Pietiläinen, Jukka toim.: Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa. Sivut 84-108. Tampere: Tammer-paino.
- Pohjolainen, Anna-Elina (1999): Ihmisoikeudet odottavat toteutumistaan. Teoksessa Kantola, Anu et al.: Maailman tila ja Suomi. Sivut 221-269. Helsinki: Gaudeamus.
- Rantonen, Eila (1994): Länsimaisen estetiikan rasismi. Teoksessa Kylmänen, Marjo (toim.): Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus. Sivut 131-154. Tampere: Vastapaino.
- Rekola, Juha (1996): Excluding the Minorities: Ethnic Representation in the Finnish Press. Kehitysyhteistyön Palvelukeskuksen raporttisarja, n:o 10. Helsinki: Like.
- Renner, Michael (1999): Väkiältä ja turvallisuus. Teoksessa Brown, Lester R. (toim.): Maailman tila 1999. Sivut 166-184. Tampere: Gaudeamus.

Sanomalehtien Liitto (1996): Sanomalehtitieto.

Sanomalehtien Liitto (1997): Uutisia, ihmisiä, ilmiöitä. Löytöretki sanomalehden sivuille.

Seppänen, Janne (1999): Nälänhätä tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Laiho, Marianna & Torkkola, Sinikka (toim.): Journalismikritiikin vuosikirja 1999. Sivut 37-40. Tiedotustutkimus 1/99.

Sipola, Simo (1998): Lisää koskettavuutta – miten käy uutisen? Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo: Journalismia! Journalismia? sivut 83-98. Juva: WSOY.

Sipola, Simo & Auvinen, Juha (1999): Kylmästä sodasta kuumiin kriiseihin. Teoksessa Kantola, Anu et al.: Maailman tila ja Suomi. Sivut 163-219. Helsinki: Gaudeamus.

Sirkkunen, Esa (1996): Yksi uutinen – monta puntaria. Aivovoimistelua sanomalehti-uutisen ympärillä. Teoksessa Luostarinen, Heikki & Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Sivut 61-82. Jyväskylä: Gummerus.

Suhonen, Pertti (toim.)(1997): Yleinen mielipide 1997. Hämeenlinna: Tammi.

Suoninen, Eero (1993): Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysin aakkoset. Sivut 48-74. Tampere: Vastapaino.

Ulkoasiainministeriö, kehitysyhteistyöosasto (1998): YK kehitysmaan arjessa.

Ulkoasiainministeriö, kehitysyhteistyöosasto (1999a): Suomen kehitysyhteistyö 1998, Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyökertomus eduskunnalle vuodelta 1998.

Ulkoasiainministeriö, kehitysyhteistyöosasto (1999b): Kehitysyhteistyö – ”Suuri yleisö”, Taloustutkimus Oy.

United Nations Development Programme UNDP (1999): Human Development Report 1999. New York: Oxford University Press.

Varis, Tapio (1975): Kansainvälinen viestintä. Teoksessa Littunen, Yrjö & Sinkko, Risto (toim.): Yhteiskunnallinen tieto ja tiedotustutkimus. Sivut 172-187. Helsinki: Weilin+Göös.

Väliverronen, Esa (1998): Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliverronen, Esa (toim.): Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Sivut 13-39. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Wilson, Pauline (1982): Stereotypes and Status. Westport, Connecticut: Greenwood Press.

Muut lähteet

<http://www.unhcr.ch/world/euro/finland.htm>

<http://www.vaestorekisterikeskus.fi/ulklukum.htm>

<http://www.vaestorekisterikeskus.fi/suvaulk.htm>

Helminen, Marjut: haastattelu 1.10.1999
Johansson, Peik: haastattelu 1.10.1999
Remes, Matti: haastattelu 19.7.1999
Sundström, Milla: haastattelu 24.9.1999